

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIŲ MOKSLŲ KATEDRA

VILMA PETROŠIENĖ

Magistrantūros studijų programos *Literatūrologija* II kurso studentė

Marijos Magdalietės vaizdavimas įvairiakalbėje Lietuvos poezijoje

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė
doc. dr. Dalia Jakaitė

Šiauliai 2018

TURINYS

I.	ĮVADAS.....	3
II.	RELIGINĖ IR KULTŪRINĖ MARIJOS MAGDALIETĖS ISTORIJA.....	9
III.	MARIJA MAGDALIETĖ POETINĖJE ERDVĖJE	20
	3.1. Meilė ir Erosas Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus, Salomėjos Nėries, Czesławo Miłošo, Birutės Jonuškaitės ir Gintaro Bleizgio poezijos kūrinuose.....	20
	3.2. Maldos aspektas Marijos Magdalietės poetinėje tipologijoje lietuvių liaudies, Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus, Antano Jasmanto, Leonardo Andriekaus, Bernardo Brazdžionio, Donaldo Kajoko poezijoje	44
	3.3. Magdalietė ir dailės pasaulis Czesławo Miłoszo, Leonardo Gutausko, Juditos Vaičiūnaitės kūryboje.....	71
IV.	IŠVADOS.....	83
V.	SANTRAUKA	86
VI.	VI. SUMMARY	88
VII.	LITERATŪRA	90
VIII.	METRIKA	97
IX.	BIBLIOGRAPHIC DESKRIPTION	97
X.	PRIEDAI	98
	Nr. 1	98
	Nr. 2.....	99

I. ĮVADAS

Temos naujumas ir aktualumas. Šventųjų vaizdavimas mene ir literatūroje, su šventaisiais susiję skirtingo žanro raštai turi labai ilgą tradiciją, kaip ir pati krikščionybės istorija. „Biblija, – Williamo Blake‘o apibūdinimu, „didysis meno kodas“, – per šimtmečius yra intensyviai veikusi Vakarų literatūrą: provokavo dialogą, prasmės redeskripciją, modeliavo stilistinę raišką“¹. „Senojo Testamento Jobo knygoje pasakojama apie šv. Jobą, Naujojo Testamento Evangelijose pagal Matą, Morkų, Luką, Joną, Apaštalų darbuose, Apreiškime Jonui ir kt. minima Dievo Motina, Šventoji Šeima, arkangelai, kalbama apie apaštalų veiklą. Nemaža dalis legendų apie šventuosius buvo aprašytos judėjų ir krikščionių apokrifiniuose tekstuose bei evangelijose“². „Naujojo Testamento raštai parašyti nepaprastai paveikiai; juose gyva pranašų ir psalmininkų tradicija, kai kuriuose, sukurtuose daugmaž helenistinių išsilavinimą turinčių autorių, galima aptikti ir graikiškų retorinių figūrų“³. Tiek teologine, tiek literatūrine prasme išskirti ir reikšmingi Bažnyčios tėvų: Aurelijaus Augustino, Tomo Akviniečio, Bonaventūros, Teresės Avilietės ir daugelio kitų autorių raštai, kurių tekstams būdingas rėmimasis Biblija. Pasak E. Auerbacho (1994), tekstuose antitezinis „sublimito“ ir „hulimito“, kuris yra etinės teologinės, o ne estetinės literatūrinės kategorijos, susiliejimasis „dar Bažnyčios tėvų laikais, ypač Augustino, buvo pabrėžiamas kaip ypatingas Šventojo Rašto bruožas“⁴. Kita krikščionių religinės raštijos rūšis – šventųjų gyvenimo aprašymai ir legendos apie juos, pradėta kurti sekant graikų aretalogija. Viduramžiais labiausiai garsėjo Genujos arkivyskupo Jokūbo Voraginiečio (1255–1260) rinkinys *Aukso legenda*. Reikšmingiausi lietuviškosios hagiografijos veikalai yra Motiejaus Valančiaus (1801–1875) kompiliacijos: *Zivatai šventųjų* (1858) ir *Gyvenimai šventųjų Dievo* (1868).

¹ Čiočytė Dalia, *Biblija lietuvių literatūroje*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999, p. 7.

² „Manoma, kad apokrifai buvo sukurti remiantis jau gyvavusiomis legendomis. Kaip pastebėjo I. Nagy, paprasto žmogaus krikščionio noras sužinoti daugiau apie Jėzų Kristų, Švč. Mergelę Mariją, šv. Juozapą, lėmė apokrifinių tekstų atsiradimą, plitimą, kurių variantai ypač išpopuliarėjo Viduramžiais (Nagy 2007: 8). Apokrifai nebuvo pripažinti kanoniniais raštais, todėl Bažnyčia juos naikino ir draudė skaityti. Nepaisant tokio draudimo, apokrifų motyvai vaizduojami religiniame mene, liturgijoje, hagiografijoje“: Kairaitytė Aušra, „Bibliinių ir hagiografinių siužetų plėtotė tradiciniame lietuvių folklore“ p. 124 [žiūrėta: 2018-04-26]. Prieiga per internetą: https://eltalpykla.vdu.lt/bitstream/handle/1/33912/ISSN1392-4028_2012_V_12_21.PG_123-144.pdf?sequence=1&isAllowed=y

³ Auerbach Erich, *Mimezis: tikrovės vaizdavimas Vakarų pasaulio literatūroje*, iš vokiečių kalbos vertė Antanas Gailius, Vilnius: Baltos lankos, 2003, p. 52.

⁴ Išėities taškas čia buvo Rašto žodžiai, kad Dievas paslėpė tai nuo išmintingųjų ir gudriųjų, o apreiškė mažutėliams (Mt 11, 25; Lk 10. 25), ir tas faktas, kad Kristus su savo mokiniais pašaukė ne aukšto rango ir išprususius vyrus, bet žvejus, muitininkus ir panašius menkus žmogelius (plg ir 1 Kor 1, 26 ir t.); o stilistinis klausimas pasidarė aktualus tada, kai krikščionybei plintant šventieji raštai ir krikščioniškoji literatūra susidūrė su estetinė išsilavinusių pagonių kritika [...]. Antikos teorijoje „aukštąjį“ stilių nuo „žemojo“ buvo privalu skirti, tačiau krikščionybėje jiedu abu nuo pat pradžių yra susilydę, ypač Kristaus įsikūnijime ir kančioje. Tai labai senas krikščioniškas motyvas, o teologinėje ir ypač mistinėje XII šimtmečio literatūroje jis iš naujo atgyja“ [...]. Jis labai dažnai aptinkamas Bernardo Klerviečio ir šventojo Viktoro abatijos mistikų veikaluose, Bernardo pamoksluose, „kuriuose „hulimitas“ ir „sublimitas“ antiteze dažnai žaidžiama ir siejant juos su Kristumi, ir absoliučia prasme“: Auerbach Erich, *Mimezis: tikrovės vaizdavimas Vakarų pasaulio literatūroje*, iš vokiečių kalbos vertė Antanas Gailius, Vilnius: Baltos lankos, 2003, p. 160-162.

Marija Magdaliētė – viena garsiausių šventųjų, kurios istorija siekia dar Naująjį Testamentą. „Tai atgailautoja „par excellence“, minima visose keturiose Naujojo Testamento evangelijose. Krikščioniškoje tradicijoje ji tapatinama su trimis moterimis: Lozoriaus seserimi, išvaduota iš septynių demonų atgailaujančia nusidėjėle ir neįvardyta nusidėjėle. „Dabar istorikai linkę manyti buvus tris skirtingas moteris. Bažnyčios minima kaip išlaisvintoji iš septynių demonų, ji ėjo paskui Kristų iki nukryžiuavimo vietos, o Velykų rytą pirmoji pamatė Išganytoją ir pranešė mokiniams, kad jis prisikėlė. Ši labai turtinga ir malonumams pasidavusi moteris atsivertė ir tarnavo Kristui“⁵. Įspūdinga Marijos Magdaliētės asmenybė jaudina daugelio vaizduotę, jos gyvenimas yra tapęs fantazijų ir interpretacijų, ypač populiarių dabartiniais laikais, šaltiniu. Marija Magdaliētė yra viena tų „moterų, palikusių neišdildomą pėdsaką šiuolaikinės visuomenės ir minties raidoje; moterų, dėl kurių buvo stulbinamai klystama ir kurias nepalankiai pristatė asmenys, rašę Vakarų pasaulio istoriją ir dėstę savo nuomonę“⁶.

Magistro darbo tema – Marijos Magdaliētės vaizdavimas įvairiakalbėje Lietuvos poezijoje. Magistro darbe bus analizuojami ir nelietuviškai rašiusių poetų: Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus ir Czeslawo Miłoszo kūriniai. Šių autorių kūryba paliko reikšmingą indėlį Lietuvos literatūroje, o europinės šlovės poetų buvimas šalia neabejotinai daug reiškė Lietuvai ir jos žmonėms. Marijos Magdaliētės vaizdavimas, jos portretas, figūra suprantama kaip estetinė forma poezijoje kuriama kūniškoji, dvasinė, etinė šventosios tapatybė, jos asmenybė, santykis su Dievu ir kitais žmonėmis, vartojant menines priemones – eilėraščių kalbos raiškos, stiliaus ir poetikos elementus, kurie padeda išreikšti kūrinio idėją, atskleisti veikėjos charakterį, jos poelgių motyvaciją, jausmus ir mintis, veiksmo aplinkybes, sukurti tam tikrą atmosferą ir atspindėti lyrinio subjekto vidines būsenas.

Jeanas Cohenas poezijos sąvoką tapatina su „ypatingu estetiniu įspūdžiu, kurį paprastai sukelia eilėraštis“ [...] ir siūlo „ieškoti poezijos ten, kur ji yra – jei ne vien, tai bent intensyviausiai – mene, kuriame gimė ir kuris jai suteikė vardą, t. y. toje literatūros rūšyje, kuri vadinama eilėraščiu“, kuriame poeto santykis su tikrove – netiesioginis, įtarpintas reprezentavimo veiklos. Jis priima tiesioginį netarpišką santykį tik su tuo, kas „tikėtina“, t. y. kas išreiškia kolektyvinę, visuotiniu susitarimu paremtą pasaulėžiūrą, taip pat su tuo, kas „būtina“ [...]. Tikrasis poeto uždavinys – papasakoti ne apie tai, kas įvyko iš tikrųjų, bet apie tai, kas galėtų įvykti ir kas galima pagal tikimybę ar būtinybę“⁷. (p. 30-31).

Lietuvių teologijoje, filosofijoje, literatūros kritikoje šventųjų tema buvo analizuojama jau XX amžiuje, o vienas reikšmingiausių figūrų lietuvių šventųjų refleksijos istorijoje – Antanas Maceina. Šventųjų bendruomeniškumo galima rasti dar prieškariu rašytose A. Maceinos studijose,

⁵ Lanzi Fernando ir Giola, *Šventieji globėjai ir jų simboliai*, iš italų kalbos vertė Algimantas Gudaitis, Vilnius: Alma litera, 2005, p. 49.

⁶ McGowan Kathleen, *Magdalenos evangelija*, vertė Dalė Virginija Jakutienė, Vilnius: Alma Littera, 2012, p. 27

⁷ Dessons Gerard, *Poetikos įvadas*, iš prancūzų kalbos vertė: Nijolė Keršytė, Jūratė Žalgaitė Kaya, Vilnius: Baltos lankos, 2005, p. 30-31.

pokarinėje „Jobo dramoje“. Marijologiniame veikale „Didžioji padėjėja – šv. Mergelės Marijos būties ir veiklos apmąstymas“⁸ A. Maceina tik pateikia tradicinę teologinę doktriną apie Mariją, bet ir jos esmę apibendrina filosofiniu žvilgsniu. Dievo ir šventųjų analizei skirtoje A. Maceinos religijos filosofijos studijoje studijoje „Saulės giesmė: Šventasis Pranciškus Asyžietis kaip krikščioniškojo gyvenimo šauklis“⁹ atskleidžiamas šventojo bendruomeniškumas, jo buvimas gamtoje, tarp žmonių, su Dievu. Pasak autoriaus, „knygos turinį... sudaro ne istorinis šv. Pranciškaus gyvenimo aprašymas, bet filosofinė bei teologinė šio gyvenimo sklaida. Iš Maceinos raštų kritikos išskirtinas Romualdo Dulskio tyrimas, skirtas „Saulės giesmei“¹⁰, kuriame šventojo samprata svarstoma moraliniu bei elgsenos požiūriu, aktualizuojant žmogiškąją ir religinę šventojo tapatybę. Magistro darbo temos aktualumą rodo šiandien atsinaujinęs dėmesys šventiesiems, kurių liudija tiek originalios teologinės, kultūrinės, istorinės, literatūros kritikos studijos, tiek verstinė literatūra apie šventuosius¹¹. Rašomos ir studijos, skirtos Marijos Magdalietės istorijai Biblijoje, jos vaizdavimui dailėje. Rasos Gečaitės straipsnyje „Atgailaujančios Marijos Magdalietės paveikslas baroko dailėje“¹² pagrindinis dėmesys kryptingai sutelktas tik į atgailaujančios šv. Marijos Magdalietės vaizdavimo problematiką, išryškinant galimas dvi jos traktuotes – itališkąją „erotiškąją“ ir ispaniškąją „mistinę“. Pasak autorės, pagal skirtingus ir gana vėlyvus XVIII–XIX a. vietinės tapybos pavyzdžius galima spręsti, jog „lietuviškoji“ atgailaujanti šv. Marija Magdalietė savo vidine koncepcija hipotetiškai yra artimesnė „mistinei“ ispanų baroko tradicijai, kuri savo esme galbūt labiau nei itališkoji yra susijusi su viduramžių šventosios Marijos Magdalietės istorine ikonografija. Kitame R. Gečaitės straipsnyje „Marijos Magdalietės paslaptis – dailėje ir Šventajame Rašte“¹³ išryškėja ilga ir turininga interpretavimo tradicija; apžvelgiamas šventosios ikonografinis

⁸ Maceina Antanas, *Didžioji padėjėja – šv. Mergelės Marijos būties ir veiklos apmąstymas*, Putnam,; Prel. M. Juras, 1958.

⁹ Maceina Antanas, *Saulės giesmė: Šventasis Pranciškus Asyžietis kaip krikščioniškojo gyvenimo šauklis*, 2-asis fotografuotas leidimas, Vaga: Katalikų pasaulis, 1991, p. 11. Orig. leid. duom.: Brooklynas: išleido Prel. M. Juras, 1954.

¹⁰ Dulskis Romualdas, „Akistata su šventumo fenomenu Antano Maceinos „Saulės giesmėje“, *Soter*, 2009.

¹¹ Paminėsime tik kelis pavyzdžius. Pasaulinei šventųjų tradicijai skirta Peterio Brown knyga: Brown Peter, *Šventųjų kultas*, iš anglų kalbos vertė Balčikonytė Rasa, Vilnius: Aidai, 1989. Šventųjų kultui LDK skirta Mindaugo Paknio sudaryta knyga: Paknys Mindaugas, *Šventieji vyrai, šventosios moterys*, Vilnius: Aidai, 2005. Jokūbo Voraginiečio (Jacopo da Varazze, apie 1230–1298) viduramžiais itin populiarių istorijų apie šventųjų gyvenimus rinkinys, kurį sudaro įvairūs pasakojimai: Voraginetis Jokūbas, *Aukso legenda, arba šventųjų skaitiniai*, vertė: Veronika Gerliakienė, Sigitas Narbutas, Vaidilė Stalioraitytė, Tomas Veteikis, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008.

Aušra Kairaitytė nagrinėja liaudies mene išylančius šventųjų asmenų šventumo požymius: Kairaitytė Aušra, „Bibliinių ir hagiografinių siužetų plėtotė tradiciniame lietuvių folklore“. [Žiūrėta: 2017-10-15]. Prieiga per internetą:

[https://etalpykla.vdu.lt/bitstream/handle/1/33912/ISSN1392-4028_2012_V_12_21.PG_123-](https://etalpykla.vdu.lt/bitstream/handle/1/33912/ISSN1392-4028_2012_V_12_21.PG_123-144.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

[144.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://etalpykla.vdu.lt/bitstream/handle/1/33912/ISSN1392-4028_2012_V_12_21.PG_123-144.pdf?sequence=1&isAllowed=y). Dalia Jakaitė analizuoja Antano Maceinos kuriamą šv. Pranciškaus istoriją ir šventojo sampratą: Jakaitė Dalia, „Apie Pranciškų ir kitus šventuosius buvimo bendruomenė Antano Maceinos filosofijoje ir poezijoje“, *Acta humanitarica universitatis Saulensis*. Mokslo darbai, t. 18, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2014.

¹² Gečaitė Rasa, „Atgailaujančios Marijos Magdalietės paveikslas baroko dailėje“, in: *Acta Academiae artium Vilnensis* / 21, Dailė ISSN 1392-0316.2001, t. 21, p. 95-102. [Žiūrėta: 2017-10-25]. Prieiga per internetą:<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367161870239/DS.002.0.01.ARTIC>

¹³ Gečaitė Rasa, „Marijos Magdalietės paslaptis – dailėje ir Šventajame Rašte“, *Bažnytinio paveldo muziejuje medžiaga*, 2013 m. vasario 26 d. [Žiūrėta 2017-07-11]. Prieiga per internetą: <http://apzvalga.eu/marija-magdaliete.html>

vaizdavimas iki XVI amžiaus vidurio, apžvelgiant svarbiausius su šv. Marijos Magdalietės vardu susijusius ankstyvųjų viduramžių piligrimystės centrus Europoje, aptariamas kardinaliai pakitęs šventosios vaizdavimas nuo Tridento visuotinio Bažnyčios susirinkimo (1545 m.). Marijos Magdalietės įvaizdį evangelijose analizuoja Salvadoras García Ros OCD straipsniuose: „Mylimiausia didžiųjų ispanų mistikų šventoji – atgailaujanti prostitutė“¹⁴ ir „Mačiau Viešpatį“¹⁵. Skirtingos teologinės, istorinės, kultūrinės pozicijos padeda naujai pažvelgti į moters tarnystės ir vadovavimo klausimus bažnyčioje bei ieškoti tinkamų atsakymų skaitant Šventąjį Raštą, atsižvelgiant į besikeičiančią mūsų kultūrą. Nors šventųjų vaizdavimas literatūroje ir mene yra aptariami, nors apmąstomas jų vaidmuo istorijoje, religijoje ir kultūroje, galima pasigesti Marijos Magdalietės vaizdavimo tyrimų.

Religinis aspektas ryškus magistro darbe nagrinėjamų poetų kūryboje. Ankstyviausias šio darbo šaltinis priklauso baroko epochai. Tai Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus, atsakymų į pasaulio nepatikimumo klausimus ieškojusio Šventajame Rašte, kūryba. Su Biblija intensyviai dialogavo senosios lietuvių literatūros žanras – liaudies giesmės. Daugiausia dėmesio darbe bus skiriama XX a. ir šiuolaikinei poezijai, kuriai būdinga Šventojo Rašto traktuočių įvairovė. Biblinį žodį iliustravo ir interpretavo: Salomėja Nėris, Bernardas Brazdžionis, Leonardas Andriekus, Czesławas Miłoszas, Antanas Jasmantas, Judita Vaičiūnaitė, Leonardas Gutauskas, Birutė Jonuškaitė, Donaldas Kajokas ir Gintaras Bleizgys. Šaltinių kontekstui priklauso ir lietuvių liaudies kūryba (Marijai Magdalietai skirtos giesmės) ir vertimai. Šiai kategorijai atstovauja M. K. Sarbievijus ir Cz. Miłoszas. Žinomi du vertimai iš ankstesnės istorijos: dar 1909 m. Adolfas Sabaliauskas iš vokiečių kalbos išverčia Povilo Heisės (Paulvon Heyse, 1830-1914) dramą „Marija Magdalieta“ (vok. „Maria von Magdala“), Jurgis Talmantas (1894-1955) – Nepriklausomoje Lietuvoje pripažintas vienu geriausių knygų vertėjų, išverčia belgų poeto, už dramos kūrinius pelniusio Nobelio literatūros premiją, Moriso Meterlinko (Maurice Maeterlinck, 1862-1949) pjesę „Marija Magdalena“ (1928). Skirtingoms epochoms priklausančius autorius jungia Dievo tema, etikos ir tikėjimo, šiapusybės ir anapusybės problematika, poetiniu požiūriu – Naujojo Testamento intertekstai, metaforiškas ir simboliškas Marijos Magdalietės vaizdavimas.

Magistro darbo tema nauja, nes pasirinkti autoriai nebuvo lyginti analizuojant šios šventosios vaizdavimą, o tolesnė autorių kūrybos analizė leidžia naujai pažvelgti į aptariamus autorius, moderniąją lietuvių poeziją leidžia matyti platesniame istoriniame ir teoriniame kontekste.

Darbo objektas – Marijos Magdalietės vaizdavimas lietuvių poezijoje, įtraukiant su Lietuva susijusių autorių kūrybą ir poetinę lietuvių liaudies kūrybą. Bus nagrinėjama poetinė šventosios

¹⁴Salvadoras García Ros OCD, „Mylimiausia didžiųjų ispanų mistikų šventoji – atgailaujanti prostitutė“, iš ispanų kalbos vertė Jūratė Micevičiūtė. [Žiūrėta: 2017-10-27]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-07-22-mylimiausia-didziuju-ispantu-mistiku-sventoji-atgailaujanti-prostitute/146887>

¹⁵Salvadoras García Ros OCD, „Mačiau Viešpatį“, iš ispanų kalbos vertė Jūratė Micevičiūtė. [Žiūrėta: 2017-10-27]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-07-22-maciau-viespati/146888>

tapatybė, poetinės Marijos Magdaliėtės ir jos istorijos interpretacijos, lyrinio subjekto požiūris į šventąją, su ja susijęs eilėraščio pasaulėvaizdis. Darbo objektui atskleisti pasirinkti skirtingų epochų autorių poezijos kūriniai: Baroko epochą atstovaujančio poeto M. K. Sarbievijaus, moderniąją – XX a. pradžios poetų: S. Nėries, B. Brazdžionio, L. Andriekaus, Cz. Miłoszo, A. Jasmanto, 30-ųjų – vyresniosios kartos – J. Vaičiūnaitės, L. Gutausko, 50-ųjų – vidurinėsios kartos – D. Kajoko, B. Jonuškaitės ir 70-ųjų – jaunosiosios kartos – G. Bleizgio. Į šaltinių kontekstą įtraukiama ir lietuvių liaudies kūryba.

Darbo problema. Darbe bus tiriama kaip Marija Magdaliėtė vaizduojama skirtingų epochų poezijos kūrinuose ir kaip pakito šventosios vaizdavimas, palyginus su pirminiu jos vaizdavimo šaltiniu – Biblija.

Darbo tikslas – siekiant retrospektyvinio žvilgsnio į Marijos Magdaliėtės vaizdavimą įvairiakalbėje Lietuvos poezijoje, skirtingų epochų kūrinius išanalizuoti ir palyginti literatūros teologijos, istoriniu, poetinės raiškos požiūriais.

Darbo uždaviniai:

1) išsiaiškinti biblinę, teologinę, kultūrinę Marijos Magdaliėtės sampratą, šventosios vaizdavimą krikščioniškoje ikonografijoje ir liaudies mene bei šiuo pagrindu sukonstruoti teorinį tyrimo pagrindą;

2) išnagrinėti biblinį meilės ir eroso Magdaliėtės vaizdavimo aspektą poezijoje;

3) išanalizuoti maldos aspektą šventosios vaizdavime ir jo santykį su teologija;

4) ištirti vaizduojamojo meno kontekstą poetinėse Magdaliėtės interpretacijose; aptarti jos vaizdavimo poetikos dominantes ir vaidmenį literatūros teologijos požiūriu;

5) analizei taikyti lyginamąjį aspektą, įtraukiant ir vaizduojamojo meno kontekstą.

Tyrimo metodologija. Darbe daugiausia taikoma literatūros teologija. „Literatūros teologija – tarpdisciplininė teorija, aiškinanti literatūros ir teologijos santykius apie transcendenciją aspektus“¹⁶, kurios objektą sudaro literatūros kūrinys išryškėjantis teologinis mąstymas ir teologinis literatūros reiškinių kontekstas. Atliekamas literatūros ir teologijos dialogu pagrįstas tyrimas, pagrindine ašimi pasirenkant šį dialogą liudijančią, jį įgalinančią ar jo objektu tampančią krikščioniškąją Marijos Magdaliėtės sampratą. Vienas svarbiausių šaltinių literatūros teologijoje yra Biblija – „ypatingas literatūrinis kontekstas: ji yra ne tik literatūros kūrinys, bet ir apreiškimas“¹⁷. Objekto tyrimui bus pasitelktas ne tik religinis, bet ir kultūrinis, meninis temos kontekstas, kuris atitinkamos analizės atveju skatina atsižvelgti ir į kitas teorijas, pavyzdžiui, meno istoriją. George‘as Steineris, knygoje „Tikrosios esatys“ pabrėždamas transcendentinės patirties neišvengiamumą kiekvienam žmogui, gilinasi, kaip teologinės nuostatos keičia požiūrį į literatūrą ir

¹⁶ Čiočytė Dalia, *Literatūros teologija: teologiniai lietuvių literatūros aspektai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, p. 13.

¹⁷ Čiočytė Dalia, *Biblija lietuvių literatūroje*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999.

meną¹⁸. Teoriniu ir praktinės recepcijos lygmeniu literatūros mokslo ir teologijos ryšius analizuoja Dalios Čiočytės studija „Literatūros teologija“, Gedimino Mikelaičio – „Kilti ir kelti: Šatrijos Raganos literatūros teologija“. G. Mikelaitis knygos pradžioje apžvelgia istoriškai kintančias krikščioniškas, literatūrinės sąvokos tendencijas, daro skirtumą tarp tradicinės krikščioniškos literatūros ir šiuolaikinės religinio pobūdžio literatūros, kuriai būdingas radikalesnis Dievo klausimo kėlimas, įvairesnė ir sąlygiškesnė literatūros technika¹⁹. D. Čiočytės knygoje „Biblija lietuvių literatūroje“ svarstoma, kaip biblinė poetika įkvepia lietuvių literatūrą, kaip lietuvių literatūra Biblijos prasmes išryškina ir keičia. Literatūros ir teologijos ryšys analizuojamas Dalios Jakaitės straipsniuose „Literatūros mokslas ir teologija: dialogiškumo santykio realijos ir krikščioniškos mistinės tradicijos laukas“, „Literatūros teologijos galimybės“, Literatūros ir teologijos santykio bei: dialogiškumas ir hermeneutika, metafizika ir filosofija, transparencija ir analogijų įvairovė“. Literatūros teologijos klausimams skirta Julditos Nagliuvienės ir D. Jakaitės mokymo priemonė „Literatūra ir teologija: XX a. I pusės lietuvių, prancūzų, vokiečių modernizmo autoriai“²⁰. Pagrindinis dėmesys joje skiriamas literatūrinei XX a. modernizmo estetikai. D. Jakaitės teigimu: „Ne vienas literatūros teologijos klausimais rašantis autorius (pavyzdžiui, K. J. Kuschelis) yra kalbėjęs apie teologijai būtiną susitikimą su literatūra, apie dialogą, besireiškiantį ne tik literatūros, bet ir teologijos bei religijos tekstuose“²¹.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro: įvadas; teorinė dalis, kurioje pristatomas religinis, kultūrinis, meninis, bendrai istorinis Marijos Magdaličės sampratos kontekstas, vertinamas atsižvelgiant į literatūros teologijos principus; tiriamoji dalis, kurios skyriai ir poskyriai skaidomi atsižvelgiant į autorius, literatūros istoriją ir iškeliant tam tikrus teminius probleminius aspektus; išvados; santrauka (lietuvių ir anglų kalba); literatūros sąrašas; metrika (lietuvių ir anglų kalba) ir priedai.

¹⁸ Steiner George, *Tikrosios esatys*, iš anglų kalbos vertė Laimantas Jonušys, Vilnius: Aidai, 1998.

¹⁹ Mikelaitis Gediminas, *Kilti ir kelti: Šatrijos Raganos literatūros teologija: monografija*, Vilnius: Lietuvos literatūros ir tautosakos institutas, 2012.

²⁰ Jakaitė Dalia, Juldita Nagliuvienė, *Literatūra ir teologija: XX a. I pusės lietuvių, prancūzų, vokiečių modernizmo autoriai*, VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2008 [žiūrėta: 2017-11-11]. Prieiga per internetą:

http://www.su.lt/bylos/fakultetai/humanitarinis/litk/jakaite_nagliuviene_literatura_ir_teologija_2008

²¹ Jakaitė Dalia, „Teologinė džiaugsmo estetika Antano Maceinos religijos filosofijoje“, *Soter*, 2009, nr. 31 (59), p. 39. [žiūrėta: 2015-07-07]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/>

II. RELIGINĖ IR KULTŪRINĖ MARIJOS MAGDALIETĖS ISTORIJA

Vienas seniausių rašytinių šaltinių – Šventasis Raštas – suteikia žinių apie Šventosios Šeimos narius, apaštalus bei kitus šventuosius. „Mariją Magdalietę, Jėzaus Kristaus prisikėlimo liudininkę, savo evangelijose mini visi keturi evangelistai“²², – pažymi meno istorikė Rasa Gečaitė.

Marija Magdalietė – viena svarbiausių Naujojo Testamento asmenybių, kuriai pirmajai pasirodė po nukryžiuavimo prisikėlęs Jėzus. Kartu su kitomis moterimis, lydėjusiomis Jėzų, ji sekė jį iki pat mirties, ir tai vienas svarbiausių faktų apie šią šventąją. R. Gečaitės pastebėjimu, „šv. Lukas rašo apie moterį Mariją Magdalietę, iš kurios Jėzus išvarė septynis demonus, o ji vėliau kartu su kitomis moterimis, šelpusiomis Jėzų ir jo mokinius turtu, visur Jį lydėjo (Lk 8,2). Šv. Morkus, rašydamas apie Jėzaus prisikėlimą, irgi pamini tą faktą, kad „Jėzus pirmiausia pasirodė Marijai Magdalietei, iš kurios buvo išvaręs septynis demonus“ (Mk 16,9). Ji kartu su kitomis moterimis, tarp kurių buvo ir Erodo prievaizdo (!) Chuzos žmona, lydėjo Jėzų ir jo mokinius“ (Gečaitė, 2013). R. Gečaitės nuomone, „Romos imperijos laikais, o ypač žydų tradicijoje, moteris viešajame gyvenime buvo niekas, o Jėzui visi buvo svarbūs: ir žydai, ir pagonys, ir moterys, ir vyrai, tad šio pasaulio silpnieji ir nuskriaustieji atvira širdimi prie jo glaudėsi“. Jos pastebėjimu, „šv. Mato ir šv. Luko evangelijose minima moteris, kuri užpylė Jėzui brangaus nardo tepalo ant galvos, nušluostė savo plaukas Mokytojui kojas (Jn 12,1–8, Mt 26,6–12, Mk 14,3–9), pagerbdama Jėzų taip, kaip gerbiami karaliai“ (Gečaitė, 2013). Su Magdaliete buvo siejama ir Mortos bei Lozoribus, kurį prikėlė Jėzus, sesuo Marija. Pagal kitą kontekstą – vieną legendą, kaip rašo R. Gečaitė, „Marija Magdalietė kartu su seserimi Morta, broliu Lozoribus, šv. Maksiminu ir kitais krikščionimis, įsodinta į laivą be vairininko, pasiekė Prancūziją. Pasak vienos versijos, čia ji ėmėsi apaštalauti, o šv. Maksiminas tapo vyskupu. Vėliau ji pasitraukusi į nuošalią vietą Eks an Provanse, kur 30 metų gyveno atsiskyrėlės gyvenimą. Artėjant mirčiai ją aplankęs šv. Maksiminas atnešė ostiją, kurią priėmusi ji mirė. Kita legendos versija sako, kad atvykusi į Prancūziją Marija Magdalietė ėmė atgailauti ir atsiskyrusi apie 30 metų gyveno ant La Sainte Baume kalno“ (Gečaitė, 2013). Su Magdaliete buvo siejama ir Evangelijoje pagal Joną minima laisvo elgesio moteris, kuriai Jėzus pasakė: „Eik ir nebensidėk!“ (Jn 8,1–16)²³. Kaip teigiama Piero Lazzarino *Šventųjų knygoje*, Marijos Magdalietės tapatybė yra problemiška. Remdamasis evangelijomis, bendram kontekstui autorius užsimena apie kelias Marijas. Viena yra nusidėjėlė, apie kurią kalba šv. Lukas ir kuri Jėzui kvapniuotu tepalu patepė kojas ir už tai gavo nuodėmių atleidimą. Kaip teigia S. G. Rosas,

²² Gečaitė Rasa, „Marijos Magdalietės paslaptis – dailėje ir Šventajame Rašte“, *Bažnytinio paveldo muziejuje medžiaga*, 2013 m. vasario 26 d. [Žiūrėta 2015-07-11]. Prieiga per internetą: <http://apzvalga.eu/marija-magdaliete.html>

²³ *Biblija arba Šventasis Raštas*. Ekumeninis leidimas. Senasis Testamentas, iš hebrajų, aramėjų ir graikų kalbų vertė Antanas Rubšys, Naujasis Testamentas, iš graikų kalbos vertė Česlovas Kavaliauskas, Vilnius: Lietuvos Biblijos draugija, 1999. Toliau bus cituojama iš šio Biblijos vertimo, tekste nurodant dalį ir skyrių.

„giliausią pėdsaką teologijoje ir ikonografijoje paliko Magdaliētės tapatinimas su nusidėjėle, kuri vakarienės metu įėjo į menę ir ištepė brangiu aliejumi Jėzui kojas (Jn 12,1–8; Mt 26,6–12; Mk 14,3–9). Manyta, jog apie tą pačią moterį Jėzus pasakė garsiuosius žodžius, kad jai daug atleista, nes ji daug mylėjo (Lk 7,36–50). Antroji – tai Marija iš Betanijos, Mortos ir Lozorius sesuo, o trečioji – Marija iš Magdalos, iš kurios Jėzus išvarė septynis demonus ir kuri vėliau ėmė tarnauti Viešpačiui, sekė paskui jį iki pat Judėjos, matė jo mirtį ir kuriai už jos ištikimybę buvo suteiktas džiaugsmas pirmajai pamatyti Priskėlusį ir taip tapti nepaprasto įvykio žinios nešėja apaštalam²⁴. Pasak S. G. Roso, „kai po ranka prisirinko tiek atgailaujančių nusidėjėlių, nenuostabu, kad jau popiežius šv. Grigalius Didysis (miręs 591 m.) savo pamoksluose jų būriui priskyrė ir Mariją Magdaliētę, remdamasis evangeliniu liudijimu, kad Jėzus iš jos išvaręs septynis demonus (Lk 8,2). Tokiu būdu Marija Magdaliētė iš „isapóstolos“ (lot. „lygi apaštalam“) tapo „atgailautoja“ ir tokia liko iki pat 1969 m., kai Katalikų Bažnyčia šį apibūdinimą pašalino iš liturginio kalendoriaus [...]“²⁵. Kaip pastebi P. Lazzarinas, „graikų liturgijoje šios trys moterys yra gerbiamos atskirai, o lotynų liturgijoje jos sutapatintos, nes manyta, kad skirtingos evangelijų vietos kalba apie vieną ir tą patį asmenį. [...] Jono XXIII valia reformuoto kalendoriaus sudarymas patvirtino, jog Marija Magdaliētė tikrai yra atgailautoja, t. y. moteris, kuri sąmoningai suvokia savo nepavyzdinę praeitį, kurią Mokytojas buvo „išgydęs nuo piktųjų dvasių bei ligų“. Tai ir moteris, išdrįsusi sekti paskui Jėzų iki pat Kalvarijos, kai visi apaštalai, išskyrus Joną, išsibėgiojo (p. 404-405).

Demonų išvarymas iš Marijos Magdaliētės ir Jėzaus pasirodymas jai – šios dvi istorijos iki šiandien priskiriamos patikimiausiems šventosios gyvenimo faktams. Kita vertus, Magdaliētės vaizdavimo sampratai ne mažiau svarbus ir platesnis evangelinis kontekstas, legendos.

Tai, kas apie Mariją Magdaliētę pasakoma, rodo jos didelį autoritetą tarp Jėzaus mokinių, o vėliau jos misiją krikščionių bendruomenėje. Kaip teigia Ulrichas Betzas, „ne be pagrindo Bažnyčios Tėvas Augustinas nurodo ją kaip „apostola apostolatū“, taigi kaip apaštalų apaštalę. Ir graikų ortodoksų Bažnytiniame šventųjų kalendoriuje Marija Magdaliētė, pasak apokrifinių raštų, pristatoma kaip „lygi su apaštalais“. U. Betzo nuomone, „net jei į Magdaliētės palikimo atskiras detales žiūrima su tinkamu atsargumu ir santūrumu, legendos sukuriamos tik apie reikšmingas asmenybes – ir tokia turėjo būti Magdaliētė“²⁶.

²⁴ Lazzarin Piero, *Šventųjų knyga*, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2011, p. 404.

²⁵ Salvadoras García Ros OCD, „Mylimiausia didžiųjų ispanų mistikų šventoji – atgailaujanti prostitutė“, iš ispanų kalbos vertė Jūratė Micevičiūtė. [Žiūrėta: 2017-10-27]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-07-22-mylimiausia-didziuju-ispantu-mistiku-sventoji-atgailaujanti-prostitute/146887>

²⁶ BetzUlrich, „Apaštalų apaštalė – Marija iš Magdalos“, vertė Aldona Naktinienė, *Prizmė*, 1999, nr. 1 [Žiūrėta: 2017-11-15]. Prieiga per internetą: http://www.prizme.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=166

Pasak A. Kairaitytės, pirmieji hagiografiniai veikalai, pradėję plisti III–IV a. Artimuosiuose Rytuose ir viduramžiais suklestėjęs šventųjų kultas, paskatino hagiografinės literatūros raidą, o kartu padėjo atsirasti daugeliui realių krikščioniškų personažų. Tokio pobūdžio literatūroje yra vaizduojamos šventųjų gyvenimo istorijos, kankinystė. Hagiografinė literatūra pradėta kurti sekant aretologija, t. y. senųjų graikų pasakojimais apie stebuklingus dievų ir pranašų darbus. Hagiografiniuose aprašuose buvo remiamasi kankinių aktais, kankinių aprašymais ir legendiniais pasakojimais. Vėlesni šventųjų gyvenimų aprašymai yra artimi Viduramžių literatūrai, kurioje realybė persipina su fantastika, stebuklais. Vienu žymiausių hagiografinių veikalų yra viduramžiais tapusi *Aukso legenda (Legenda Aurea)* arba *Lombardiškoji istorija*, parašyta palaimintojo Genujos arkivyskupo Jokūbo Voraginiečio (Jacobus de Voragine, gyv. 1230–1298 m.). *Aukso legendoje* šventųjų gyvenimai rašyti remiantis istoriniais dokumentais, tuo metu populiariomis teologijos ir hagiografijos studijomis bei liaudyje paplitusiais pasakojimais. Manoma, kad J. Voraginetis stebuklingas istorijas rinko norėdamas išskirti šventuosius iš kitų žmonių, parodyti Dievo ir jo šventųjų galią, kelti pagarbą baimę, skatinti pamaldumą, dievobaimingumą²⁷.

*Aukso legendoje*²⁸ užrašytas ir pasakojimas „Apie šventą Mariją Magdalię“. Biografinėje legendoje, kaip būdinga šiam raštijos tipui, yra pateikiama Marijos Magdaliės vardo etimologija, jos gyvenimo ir kankinystės aprašymas bei šios šventosios užtarimu įvykę stebuklai. Pasak J. Voraginiečio, vardas Marija aiškinama kaip „karčioji jūra“, „apšvietėja“, „apšviestoji“. Šios trys reikšmės išreiškia tris geriausias dalis, kurias ji pasirinko – atgailos, vidinių apmąstymų ir dangiškosios šlovės. Šią trejopą dalį paminėjo ir Viešpats, kai pasakė: „Marija išsirinko geriausiąją dalį, kuri nebus iš jos atimta“. Pirmoji dalis nebus atimta dėl baigties, kuri yra šventumo pasekmė, antroji – dėl tęstinumo, nes apmąstymus apie kelią pratęsia apmąstymai apie tėvynę, trečioji – dėl savo amžinumo. Pasirinkusi geriausiąją atgailos dalį, Marija vadinama „karčiaja jūra“, nes ten daug kartumo turėjo; tai paaiškėja iš to, jog išliejo tiek ašarų, kad jomis numazgojo viešpaties kojas. Pasirinkusi geriausiąją vidinių apmąstymų dalį, Marija vadinama „apšvietėja“, nes ten godžiai sėmė tai, ką vėliau gausiai išliejo, ten gavo šviesą, kuria vėliau kitus apšvietė. Pasirinkusi geriausiąją dangiškosios šlovės dalį, Marija vadinama „apšviestąja“, nes tada buvo apšviesta tobuliausiojo pažinimo šviesa dvasioje ir bus apšviesta aiškumo šviesa kūne. Vardas Magdalena, arba Magdaliė, reiškia „liekanti kalta“; dar Magdalena aiškinama kaip „sustiprinta bokštais“ arba „didingoji“; šios reikšmės atskleidžia, kokia ji buvo prieš atsivertimą, atsivertimo metu ir po atsivertimo. Prieš atsivertimą ji buvo „liekanti kalta“ įsipareigojimu amžinajai bausmei; atsivertimo metu ji buvo „sustiprinta bokštais“ atgailos ginkluote; ji kuo puikiausiai apsiginklavo visais atgailos

²⁷ Kairaitytė Aušra, „Bibliinių ir hagiografinių siužetų plėtotė tradiciniame lietuvių folklore“ [žiūrėta: 2018-04-26]. Prieiga per internetą: https://eltalpykla.vdu.lt/bitstream/handle/1/33912/ISSN1392-4028_2012_V_12_21.PG_123-144.pdf?sequence=1&isAllowed=y

²⁸ Voraginetis Jokūbas, *Aukso legenda, arba šventųjų skaitiniai* (pirma knyga), vertė: Veronika Gerliakienė, Sigitas Narbutas, Vaidilė Stalioraitytė, Tomas Veteikis, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008.

ginklais, nes kiek malonumų sau leido, tiek ir pasiaukėjo; po atsivertimo ji buvo „didinga“ malonės pertekliumi, nes ten, kur buvo gausybė nusizengimų, buvo ir malonės perteklius. (p. 615–616).

Legendoje pasakojama Marijos, nuo Magdalos miestelio pramintos Magdaliete, gyvenimo istorija. Pabrėžiama, kad ji buvo labai turtinga laisvo elgesio moteris: „Kai Magdalietė dar turėjo daugybę turtų (o daiktų gausą, žinia, lydi geiduliai), kuo labiau prabanga ir grožiu spindėjo, tuo labiau savo kūną pajungė geiduliams, todėl, praradusi savo vardą, ji paprastai būdavo vadinama nuodėmingąja“ (J. Voraginietis, p. 617.). Paminimas faktas, kad Marija gyveno su savo broliu Lozoriumi ir seserimi Morta ir pasakojimas apie nusidėjėlę, kuri Viešpaties „kojas ašaromis numazgojo, plaukais nušluostė ir brangių tepalu patepė, atspindi Šventame rašte apreikštą Mariją, kuri per vakarienę Betanijoje brangių tepalu patepė Jėzui kojas ir nušluostė jas savo plaukais (Jn 12, 1–11). Legendoje akcentuojama, kad tai ta pati Marija Magdalietė, kuriai Viešpats padarė didžiulių geradarysčių ir parodė įstabių meilės ženklų: išvarė iš jos septynis demonus, išaukštino ją savo meilėje, padarė savo artimiausiąja, savo bičiule, savo kelyje norėjo turėti ją savo vedle ir visados ją švelniai išteisindavo (p. 617). Legendoje minimos Magdalietės išteisinimo istorijos: prieš fariziejų, sakiusį, kad ji nusidėjėlė, prieš jos seserį, sakiusią, kad ji tinginė, prieš Judą, sakiusį, kad ji yra švaistūnė. J. Voraginiečio užrašyta: „Sakau, ji yra ta, kuri Viešpaties kojas ašaromis numazgojo, plaukais nušluostė ir tepalais patepė, kuri, atėjus malonės laikui, pirmoji atliko iškilmingą atgailą, kuri pasirinko geriausiąją dalį, kuri, atsisėdus prie Viešpaties kojų, klausėsi Jo žodžių, kuri Viešpaties galvą apipylė kvapiuoju aliejumi, buvo šalia kryžiaus Viešpaties Kančioje, kuri, nusipirkusi kvėpalų, norėjo patepti jo kūną, kuri, mokiniams pasitraukus nuo kapo, nepasitraukė, kuriai pirmajai pasirodė prisikėlęs Jėzus ir padarė apaštalų apaštale“ (p. 618).

Apibendrinant legendą, išryškėja religinės Marijos Magdalietės prasmės, kurios atspindi Šventojo Rašto Evangelijų siužetuose interpretuojamą religinį Marijos Magdalietės įvaizdį. Pažymima, kad Marija Magdalietė – labai turtinga ir malonumams pasidavusi moteris, kuri atsivertė ir tarnavo Kristui. Bažnyčios minima kaip atgailaujanti nusidėjėlė, išlaisvinta iš septynių demonų, kuri ėjo paskui Kristų iki nukryžiuavimo vietos, stovėjo prie kryžiaus, o Velykų rytą pirmoji pamatė Išganytoją ir paskelbė mokiniams, kad Jis prisikėlė. S. G. Roso nuomone, prie Marijos Magdalietės tapatinimo su nusidėjėle galėjo prisidėti ir šv. Marijos Egiptietės istorija: anot kelis amžius populiarumo nepraradusio *Flos Sanctorum* (J. Voraginiečio sudaryto šventųjų gyvenimų rinkinio), ši V a. moteris iš tiesų buvo prostitutė, pasitraukusi į dykumą atgailauti už nuodėmes²⁹.

Liepos 22-ąją Katalikų Bažnyčia mini šv. Marijos Magdalietės – Viešpaties mokinės liturginę šventę su tokiu pat iškilmingumu kaip šventųjų Petro, Pauliaus ir kitų apaštalų šventes. Frankas Hendersonas Edmontonas, atlikęs išsamų tyrimą apie Magdalietės šventės atšaukimo istoriją iš

²⁹ Salvadoras García Ros OCD, „Mylimiausia didžiųjų ispanų mistikų šventoji – atgailaujanti prostitutė“, iš ispanų kalbos vertė Jūratė Micevičiūtė. [Žiūrėta: 2017-10-27]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-07-22-mylimiausia-didziuju-iskanu-mistiku-sventoji-atgailaujanti-prostitute/146887>

anglikonų liturgijos, kuri dar 1549 m. buvo įrašyta Bendrosios maldos knygoje, o 1552 m. šios šventės nebelieka³⁰. S. G. Rosas rašo, kad „kai kurioms gilias krikščioniškas šaknis turinčioms šalims atgaivinta Magdaliėtės šventės tradicija sukėlė net kalbinių problemų, nes teko sukurti moteriškos giminės atitikmenį žodžiui „apaštalas“. Taip nutiko ir Ispanijoje, kur istorikai turėjo priminti Karališkajai kalbos akademijai, kad iki XVI a. ispanakalbėse šalyse buvo naudojama ir lotyniška moteriškoji forma: taip vadintos dvi moterys – šv. Marija Magdaliėtė ir šv. Kotryna Aleksandriėtė. Čia katalikiškoji tradicija sutapo su rytų krikščionybės skelbimu, kad Marija Magdaliėtė yra „lygi apaštalams“³¹. S. G. Roso nuomone, Tridento susirinkimas (su pertraukomis vykęs 1545–1547 m. ir 1555–1563 m. Tridente, 1547–1549 m. – Bolonijoje) „paradoksaliai pakeitė šią situaciją: susirinkimo tėvai kaip priešpriešą reformuotosioms bažnyčioms pabrėžė šventųjų kultą, tad, viena vertus, išklė šv. Mariją Magdaliėtę kaip tarpininkę meldžiantiems Viešpaties malonės, bet, kita vertus, pirmiausia sutelkė dėmesį į jos kaip atgailaujančios nusidėjėlės paveikslą. Žodis „apaštalė“ nugrimzdo į istoriją. Šią kontrreformacijos „vėliavą“ pasigriebė Baroko menininkai, prikūrę daugybę atgailaujančios paleistuvės versijų, kartais dvelkiančių sunkiai slepiamu goslumu.

Jau XV a. pradžioje į senąją Lietuvą pateko *Aukso legendos* nuorašų, vėliau ir spausdintų tekstų, tad nenuostabu, kad kaip tik šis Europos viduramžių literatūros šedevras paliko pėdsakų ankstyviausiuose Lietuvos raštijos paminkluose, pirmiausia Viduriniojo ir Plačiojo metraščių sąvado tekstuose. „Lietuvoje hagiografiniai veikalai buvo rašomi naudojantis europine, visų pirma lenkų, hagiografija“³². Pažaislio kamaldulių vienuolyno bažnyčios ir šventųjų vartų freskose (XVII a. II p.) pavaizduoti Jokūbo Voraginiečio „Aukso legendos“ įkvėpti siužetai liudija, kad šventųjų gyvenimus aprašantis viduramžių bestseleris turėjo didžiulės įtakos ne tik visos Europos, bet ir

³⁰ Henderson Frank, Magistra J., „The disappearance the feast of Mary Magdalene from the Anglican Liturgy“, Summer 2013, Vol. 19 Issue 1, p. 58-92. 35 p. [žiūrėta: 2018-05-22]. Prieiga per internetą:

<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=98c06cb2-10b7-4706-a6ae-d4a6eef90cdc%40sessionmgr101>

³¹ Salvadoras García Ros OCD, „Mylimiausia didžiųjų ispanų mistikų šventoji – atgailaujanti prostitutė“, iš ispanų kalbos vertė Jūratė Micevičiūtė. [žiūrėta: 2017-10-27]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-07-22-mylimiausia-didziuju-ispantu-mistiku-sventoji-atgailaujanti-prostitute/146887>

³² Pirmąjį stambesnę Lenkijos ir Lietuvos hagiografijos veikalą „Żywotyświętych“ („Šventųjų gyvenimai“) (1579 m.) paskelbė Petras Skarga. Šis rinkinys buvo pamatiniu šaltiniu pirmajam lietuvių kalba parašytam hagiografijos veikalui. Tai – žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus „Żiwatajszwętuju tu kuriu wardajszemajczejużwisgiebwadinties“ („Žyvatai šventųjų tų, kurių vardais žemaičiai užvis geba vadintis“, 1858 m.). Rinkinyje abėcėlės tvarka pateikiami Žemaitijoje labiausiai paplitusių šventųjų gyvenimai. Kiek vėliau Tilžėje išleista kita Motiejaus Valančiaus knyga „GiwenimajszwentujuDiewa“ („Gyvenimai šventųjų Dievo“, 1868). Nuo XIX a. vidurio leidžiami ir kiti šventųjų gyvenimų rinkiniai lietuvių kalba. Galima paminėti 1859 m. Vilniuje išleistas šešias „Wisu metu giwenimajszwentuju“ („Visų metų gyvenimai šventųjų“) dalis. 1908 m. Seinuose publikuotą J. Baltrušaičio „Šventųjų mūsų globėjų gyvenimus“. Šventųjų gyvenimų aprašymai leisti ir tarpukario Lietuvoje. 1927–1928 m. pasirodė trys tomų leidinio „Ištisų metų šventųjų gyvenimai“ ir daugelis kitų. XX a. pradžioje atskiri šventųjų gyvenimų aprašymai verčiami ir į lietuvių kalbą (GiovanniBoscošv. Juozapo, šv. Petro gyvenimai ir kt.). Kairaitytė Aušra, „Bibliinių ir hagiografinių siužetų plėtotė tradiciniame lietuvių folklore“ [žiūrėta: 2018-04-26]. Prieiga per internetą: https://eltalpykla.vdu.lt/bitstream/handle/1/33912/ISSN1392-4028_2012_V_12_21.PG_123-144.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lietuvos religinei kūrybai. XVI a. I p. kūrinys buvo pasmerktas dėl viduramžiškos dvasios ir net pavadintas „nešvankiu“³³.

A. Kairaitytė, primindama Marijos Magdaličės legendas ir analizuodama šventųjų asmenų šventumo požymius, daro išvadas apie jų sąsają su folkloru. Ji pastebi, kad lietuvių legendose, kuriose figūruoja krikščionių šventieji, akcentuojamos gana įvairios šventumo priežastys: vaizduojamas žmogaus susidūrimas su šventuoju asmeniu, pasakojami tiek žmogaus, tiek paties šventojo nuotykių, ypatingi įvykiai. „Viena iš išskirtinių šventojo savybių, vaizduojamų tiek hagiografijos veikaluose, tiek Lietuvoje užrašytose legendose, yra dorybės. Pamaldumas, darbštumas, atjauta, ištvermė – vienos jų.“ Kitas akcentuojamas šventumo požymis – silpnųjų įveikimas, nuopuolis ir atsivertimas. Šventuoju tampa ir išvydus kito žmogaus begalinį tikėjimą Dievo valia (žr. ten pat). A. Kairaitytė pastebi, kad „legendose šv. Magdalena vaizduojama kaip išpuikusi, didelė paleistuvė, važinėjanti su ponais. Žmogui, įžeidusiam šv. Magdalena, angelas liepia pulti po vežimu, kai ji kitą kartą važiuos keliu. Šv. Magdalena, pamačiusi Dievo valiai atsidavusį tikintįjį, atsiverčia. Verkdamas eina ieškoti Jėzaus, kad atpirktų jos nuodėmes. Kitame pasakojime pažymima, kad negražiai šv. Magdalena išvadines žmogus, pats puolęs ant kelio, atgailauja. Šv. Magdalena jam atleidžia ir dar keturiasdešimt metų pasninkauja girioje. Šv. Magdalenos nuodėmingumas akcentuojamas Biblijos įvykius atkartojančioje legendoje: Jėzus liepia mesti akmenį į šv. Magdalena tam, kuris yra be nuodėmės“ (žr. ten pat, p. 137). Remiantis A. Kairaitytės tyrimo išvadomis, galima teigti, kad lietuvių folklore Marijos Magdaličės gyvenimas, jos šventumo požymiai iš esmės yra tokie pat kaip ir religiniuose šaltiniuose.

R. Gečaitės straipsnyje „Marijos Magdaličės paslaptis – dailėje ir Šventajame Rašte“ rašoma, kad „ankstyvojoje Viduramžių dailėje Marija Magdaličė vaizduojama kaip dama su kvėpalų indu. Tai nuoroda į nusidėjėlę, patepusią Jėzaus kojas ir galvą kvapnių tepalu. Remiantis legendomis, kad Marija Magdaličė surinko Jėzaus kraujo lašus į indą, jį, vadinamą Didžiuoju Graliu, šalia Magdaličės matome Albrechto Diurerio raižiniuose, Pierrodela Francesca freskoje Arezzo katedroje, Luvre esančiame Rogervander Weyden triptike bei daugybėje kitų meno kūrinių. Mariją Magdaličę gaubia ilgi plaukai, jai atstoję drabužius gyvenant atsiskyrėlės gyvenimą. Šv. Albano rankraščinio giesmyno, esančio šv. Godehardo bažnyčioje Hildeshaimo, graviūroje matome Mariją Magdaličę apaštalę, kalbančią apaštalam. Sandro Bottičelli paveiksle „Marija Magdaličė – Švč. Trejybė“ ją vaizduoja stovinčią prie kryžiaus kartu su Jonu Krikštytoju, Giovanni Batista paveiksle „Marija Magdaličė ir Jonas Krikštytojas prie Madonos su kūdikiu“ Magdaličė stovi šalia Mergelės Marijos iš vienos pusės, Jonas Krikštytojas – iš kitos. Tai, kad Marija Magdaličė vaizduojama greta Jono Krikštytojo, rodo jos svarbą krikščioniškoje tradicijoje. Meno kūriniuose Prisikėlimo scenoje

³³ Drungilienė Gita, „Jokūbo Voraginiečio „Aukso legenda – viduramžių bestseleris Lietuvoje“ [žiūrėta: 2018-05-11]. Prieiga per internetą: <http://m.ldkistorija.lt/index.php/istoriniai-faktai/jokubo-voraginiecio-aukso-legenda-viduramziu-bestseleris-lietuvoje/1332>

Marija Magdaliētē dažnai vaizduojama sukklususi prie Jėzaus, kuris jai pasirodė sodininko pavidalu (Chuande Flandes „Kristus pasirodo Marijai Magdalietei“) ir kt. Torūnės Šv. Jonų bažnyčioje stovi Marijos Magdaliētės skulptūra, vaizduojanti angelų pulką į dangų nešamą Magdaliētę. Angelai į dangų ją lydi ir kituose meno kūriniuose. Kaip teigia R. Gečaitė, „XVI a. Marijos Magdaliētės ikonografijoje įvyksta lūžis: žymus, brandžiam renesansui priskiriamas, italų meistras Tizianas Vecello nutapė „Atgailaujančią Mariją Magdaliētę“³⁴. Tai vienas reikšmingiausių kūrinių iš Ermitažo rinkinių, nutapytas 1560-ųjų laikotarpiu ir savo stilistika galėtų atstovauti manierizmo galerijai. Florencijos Pitti galerijoje saugomas 1536 m. Tiziano darbas vaizduoja ilgesio sklidinu žvilgsniu Mariją Magdaliētę dangaus fone. Jos nuogą kūną pridengia tik auksiniai plaukai. Ši interpretacija primena Giampietrino (Giovanni Pedrini, kūrusio 1520–1540 m.) „Marijos Magdaliētės“ paveikslą Ermitaže, kuriame jaunutė šventoji yra vaizduojama nuoširdžiai susikaupusi maldoje. Yra žinoma, kad Giampietrino savo kūryboje skyrė didžiulį dėmesį Marijos Magdaliētės temai. Tuo tarpu minėtame sąlyginai 1566–1570 m. datuojamame „Atgailaujančios Marijos Magdaliētės“ paveiksle (kuris buvo Ispanų karaliaus Pilypo II užsakymo pakartojimas) Tiziano pateikia skirtingą nei anksčiau sukurtame paveiksle Marijos Magdaliētės interpretaciją. Tai daug ekstatiškesnė ir žymiai labiau erotizuoto moters kūno apoteozė: apvalios kūno formos, slenkantys nuo pečių marškiniai, geidulingai praverta burna, ašarotas, su pakeltų į dangų akių žvilgsniu veidas, palaidi išsidraikę plaukai, putlių rankų, sunertų ties krūtine padėtis – visa tai koncentruoja žiūrovo dėmesį ne į asketišką atgailą ir dorovingą nusižeminimą, o į žemiškai juslaus, tikroviškai apčiuopiamą ir įtaigaus kūno šlovinimą. Tolimas peizažas už Marijos Magdaliētės, kaip ir priešais ją atversta knyga, padėta ant kaukolės, jau nebe savarankiški, visiškai neutralūs simboliai, o tik dekoro detalės su nuorodomis į papildantį prasminį įtaigos lauką³⁵. Po Tridento visuotinio Bažnyčios susirinkimo (1545–1563), paskelbus kovą su Reformacija, įsitvirtina atgailaujančios Marijos Magdaliētės įvaizdis, deja, toks išlikęs iki mūsų dienų“³⁶.

Karolis Baublys, kalbėdamas apie kiną, atkreipia dėmesį, kad tarp vaizduojamų Naujojo Testamento personažų pasaulio kino kūrėjų akiratin patenka ir Magdaliētės gyvenimo istorija³⁷.

³⁴ „Penitente Magdalene“ [žiūrėta: 2018-04-22]. Prieiga per internetą:

magdalenehttps://translate.google.lt/translate?hl=lt&sl=it&u=https://www.finestresullarte.info/operadelgiorno/2014/274-tiziano-maddalena-penitente.php&prev=search

³⁵ Gečaitė Rasa, „Atgailaujančios Marijos Magdaliētės paveikslas Baroko daileje“, *ACTA ACADEMIAE ARTIUM VILNENSIS* / 21 2001 [žiūrėta: 2018-05-12]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367161870239/DS.002.0.01.ARTIC>

³⁶ Gečaitė Rasa, „Marijos Magdaliētės paslaptis – daileje ir Šventajame Rašte“, *Bažnytinio paveldo muziejuje medžiaga*, 2013 m. vasario 26 d. [žiūrėta 2017-10-11]. Prieiga per internetą: <http://apzvalga.eu/marija-magdaliete.html>

³⁷ Pabrėžtina, kad „Naujasis Testamentas domina ir kino kūrėjus jau nuo kinematografo išradimo laikų: 1902 metais prancūzų režisieriai Lucienas Nonguet ir Ferdinandas Zecca ryžtasi kurti „Jėzaus Kristaus gyvenimą ir kančią“ („*La Vie et la passion de Jésus-Christ*“) – viena iš pirmųjų ilgo metro filmų. Kiekvienas kino dešimtmetis turėjo savo Kristų: 50-ųjų pabaigoje epizodiškai Kristaus nukryžiuojimas demonstruojamas garsiajame „*Ben-Hure*“ („*Ben-Hur*“; 1959); 60-aisiais marksistinių evangelijos skaitymą pasiūlė Pieras Paolo Pasolinis („*Il Vangelos econdo Matteo*“; 1964); 70-iejį neįsivaizduojami be hipiško muziklo „*Jėzus Kristus – Superžvaigždė*“ („*Jesus Christ Superstar*“; 1973); bene skandalingiausias, labiausiai provokuojantis biblinio teksto skaitymas pateikiamas 80-aisiais – Martino Scorsese’s

Nors Lietuvos profesionaliosios dailės rinkiniuose šiandien neturime tikrojo baroko Atgailaujančios Marijos Magdalietės vaizdavimo pavyzdžio, tačiau įdomu su jau apžvelgtomis italų ir ispanų Atgailaujančios šventosios traktuotėmis palyginti šiek tiek vėlesnius „lietuviškuosius“ dailės pavyzdžius iš bažnyčių inventorių, kurių liaudiškoji stilistika turi aiškią baroko įtaką. Kitas lietuviškasis atgailaujančios šv. Marijos Magdalietės pavyzdys yra altorinis paveikslas iš Šunskų bažnyčios, priskiriamas profesionaliajai XIX a. II pusės nežinomo autoriaus tapybai. Nors darbas labai vėlyvas, galbūt religinės tradicijos įtakotos kai kurios detalės atspindi barokinius požymius: sunki drabužio draperija, barokiškai krentanti ant žemės, suderinta su bendra šventosios gilaus susikaupimo nuotaika. Nestipri šviesa, švelnus, vientisas, rusvai žalsvas paveikslo koloritas, prislopintos spalvos, kaip ir pačios šventosios gili meditacija, jos nuolankus susikaupimas, santūrus liūdesys, uždaras sunkus drabužis - visa tai išreiškia artimesne ispaniškajai mokyklai atgailą, kurioje nebuvo tiek emocinio juslingumo, kiek italų tradicijoje. Ispaniškajai tradicijai būtų galima priskirti ir atgailaujančios Marijos Magdalietės liaudies meno pavyzdį iš Žemaitijos, saugomą Lietuvos dailės muziejaus liaudies meno rinkiniuose. XIX a. I pusės šventoji su nuolankiai nuleista galva, palaidais plaukais, žvilgsniu, nukreiptu į atgailos simboliu – kaukolę ant užverstos knygos, su Nukryžiuotuoju rankoje, stovinti olos fone, rodo vėlgi „liūdnąją“ mistinę atgailą, būdingą minėtai ispanų tradicijai. Magdalietės drabužis sunkus ir uždaras, sujuostas ašutine virve, o ant pečių dar užmestas didelis šalis. Kūno proporcingumas viso paveikslo atžvilgiu yra dominuojantis ir centrinis. Vaizduojama šventosios figūra, kaip ir visos paveikslo detalės nurodo savamokslio autoriaus primityvią tapybą. Tačiau svarbu, jog atgailaujančią šv. Mariją Magdalietę autorius pavaizdavo su švelnia šviesos aureole. Tokia detalė nurodytą į senąją dogminę viduramžišką šventosios traktuotę, kurios esmė glūdi nuoširdžioje pagarboje ir giliame krikščioniškame tikėjime. Ypatingai įdomus dar vienas Lietuvos dailės muziejaus liaudies meno rinkiniuose saugomas XIX a. II pusės tapybos darbas iš Sedos. Jame atgailaujanti šv. Marija Magdalietė atstovauja savotiškai baroko, „viduramžiško“ klasicizmo ir naujoviško, originalaus XIX a. dailininko šventosios vaizdavimo estetinio skonio samplaikai. Visas paveikslas yra vertingas kaip XIX a. pabaigos liaudiškojo konstruktyvizmo pavyzdys. Anot R. Gečaitės, pagal skirtingus ir gana vėlyvus XVIII – XIX a. vietinės tapybos pavyzdžius galima spręsti, jog „lietuviškoji“ atgailaujanti šv. Marija Magdalietė savo vidine koncepcija hipotetiškai yra artimesnė „mistinei“ ispanų baroko tradicijai, kuri savo esme galbūt labiau nei itališkoji yra susijusi su viduramžių šventosios Marijos Magdalietės istorine ikonografija. Čia reiktų atkreipti dėmesį, jog baroko rėmuose kalbėta tik apie Atgailaujančios Šv.

istorinėje dramoje „*Paskutinysis Kristaus gundymas*“ („*The Last Temptation of Christ*“; 1988). Galiausiai 2018-aisiais ekranus pasiekia Gartho Daviso drama „*Marija Magdalietė*“ („*Mary Magdalene*“). Kaip išduoda filmo pavadinimas, australų režisierių Naujasis Testamentas domina mįslingiausia ir, ko gero, labiausiai nesuprasta moterimi Vakarų kultūros istorijoje – Marija Magdaliete, kurios statusas (nuo nuodėmingosios iki šventosios) kito bėgant laikui“. Baublys Karolis, „Marija Magdalietė – protofeministinė ikona“, kultūros svetainė „Meno bangos“ [žiūrėta: 2018-05-16]. Prieiga per internetą: <http://www.menobangos.lt/marija-magdaliete-%E2%80%92-protofeministine-ikona/>

Marijos Magdaliētės vaizdavimo pavyzdžius. Tokiu būdu paliekant nuošalyje kitus siužetinius šv. Marijos Magdaliētės vaizdavimo atvejus – tai ir kilmingos mylinčios ponios atvaizdas, kurio vertingų barokinių pavyzdžių yra profesionalioje XVII a. Vilniaus dailėje. Šv. Petro ir Povilo bažnyčios interjere turime puikų pastarojo atvejo stiuko pavyzdį, kurio paralelių ir provaizdžių galima rasti visoje Europos dailėje nuo ankstyvųjų gotikos laikų iki pat klasicizmo³⁸.

R. Gečaitė, nagrinėdama lietuvių liaudies meną, daro išvadą, kad „lietuviškoje ikonografijoje įsitvirtinęs liūdinčios ir atgailaujančios Marijos Magdaliētės įvaizdis. Liaudies skulptūroje šv. Marija Magdaliētė vaizduojama Nukryžiuavimo ir Kristaus laidotuvių kompozicijose, dažnai vaizduojama viena besimeldžianti arba verkianti, klūpanti kryžiaus papėdėje ar apsikabinusi kryžių. Kristaus laidotuvių kompozicijose ji klūpo prie karsto. Šventoji vaizduojama vienplaukė, apsirengusi ilgu mėlynu rūbu, apsisiautusi raudonu apsiaustu, ilgais plaukais³⁹. Skaidrės Urbonienės pastebėjimais, lietuvių liaudies skulptūroje Marijos Magdaliētės atvaizdų nėra daug. Daugiausia muziejuose yra išlikusių pavienių skulptūrėlių iš sunykusių Nukryžiuavimo grupių. „Kai šventoji esti viena, ji vaizduojama stovinti, rankoje laikanti kaukolę (atgailautojų simbolį), kartais dar ir kryželį (tikėjimo simbolį) kitoje rankoje. Išskirtinis šventosios požymis – ilgi, rudi, užkritę ant pečių plaukai“⁴⁰.

Kaip jau minėta magistro darbo įvade, Marija Magdaliētė – ne tik dailės, bet ir grožinės literatūros herojė. Meninei Marijos Magdaliētės istorijai priklauso ir jos interpretacijos literatūroje, turinčios ilgą savo istoriją. 1899 m. pirmą kartą išleista žymaus vokiečių rašytojo, Nobelio literatūros premijos laureato Pauliaus Heizės (Paul Heyse) 5-ųjų dalių drama „Marija Magdaliētė“ („Maria von Magdala“)⁴¹. 1910 m. Niujorke pristatyta Belgijos dramaturgo Mauricijaus Meterlinko (Maurice Maeterlinck) 3-jų veiksmų drama „Marija Magdaliētė“ („Mary Magdalene“)⁴². Kūrinio herojai: Marija Magdaliētė, atliekanti laisvo elgesio moters vaidmenį, jos meilužis – romėnų generolas Lucius Verus ir Nazarietis – Jėzus, metaforiška kalba kuriamoje istorijoje susiduriantys su lemtingomis meilės ir mirties galiomis.

³⁸ Gečaitė Rasa, „Atgailaujančios Marijos Magdaliētės paveikslas Baroko dailėje“, *ACTA ACADEMIAE ARTIUM VILNENSIS* / 21 2001 [žiūrėta: 2018-05-12]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367161870239/DS.002.0.01.ARTIC>

³⁹ Gečaitė Rasa, „Marijos Magdaliētės paslaptis – dailėje ir Šventajame Rašte“, *Bažnytinio paveldo muziejuje medžiaga*, 2013 m. vasario 26 d. [žiūrėta 2017-10-11]. Prieiga per internetą: <http://apzvalga.eu/marija-magdaliete.html>

⁴⁰ „Marija Magdaliētė“, tekstas parengtas pagal Skaidrės Urbonienės straipsnį: „Šventųjų moterų vaizdavimas tradicinėje lietuvių liaudies skulptūroje“, LKMA Metraštis t. 11, Vilnius, 1997 [žiūrėta: 2018-04-28]. Prieiga per internetą: <http://www.tradicija.lt/Siuzetai/Magdaliete.htm>

⁴¹ Heyse Paul, *Maria von Magdala*, Stuttgart und Berlin, 1903 [žiūrėta: 2018-05-24]. Prieiga per internetą: <https://translate.google.lt/translate?hl=lt&sl=de&u=https://archive.org/details/mariavonmagdala00heysgoog&prev=search>

⁴² Maeterlinck Maurice, *Mary Magdalene*, New York: Dodd, mead and company, 1910 [žiūrėta: 2018-04-21]. Prieiga per internetą: <https://translate.google.lt/translate?hl=lt&sl=en&u=https://archive.org/details/marymagdaleneap01maetgoog&prev=search>

Marijos Magdaliētės vaizdavimo pavyzdžių yra ir šiuolaikinėje literatūroje. Vienas iš jų – *Magdalenos evangelija*⁴³ – amerikiečių rašytojos Kathleen McGowan (g. 1963 m.) trilogijos, vadinamos „Magdalenos linijos“, pirmoji knyga. Žinomus pasakojimus apie Mariją Magdaliētę autorė perpasakoja iš naujo, kitaip ir sukuria dar niekada nepasakotą istoriją. Sužinoti, kas iš tikrųjų buvo ši moteris – šios misijos imasi pagrindinė knygos herojė – rašytoja, dėstytoja Morina Paskal, kuri „nors siekė visais jausmais suvokti Didžiojo penktadienio įvykius, vis dėlto istoriją tyrė remdamasi protu, ne širdimi“ (K. McGowan, p. 15). Pradėdama aiškintis šios biblinės veikėjos reikšmę, ji atskleidžia tiek daug paslapčių, dėl kurių šimtmečiais žūdavo žmonės, taip pat į paviršių iškyla seniai palaidotos jos pačios šeimos paslaptys, kurios neišvengiamai įtraukia į jos herojės – Magdalenos – istoriją. Tai istorijos, politikos ir religijos interpretacija per moteriško požiūrio prizmę, kurioje daug jausmo ir empatijos. Pasak Emilijos Merkytės, „remiantis paplitusiomis legendomis, Maiklo Baidžento, Ričardo Leigo ir Henrio Linkolno knygoje *Šventasis kraujas ir šventasis Gralis* kalbama apie tai, kad Marija Magdaliētė susilaukė vaikų su Jėzumi Kristumi, o po jo nukryžiuavimo pabėgo į Prancūziją. Šią idėją išplėtojo amerikiečių rašytojas Danas Brownas knygoje *Da Vinčio kodas*. Knyga papiktino Romos katalikų bažnyčią ir Opus Dei organizaciją, tačiau reikia turėti omeny, kad tai ne istorinis ar teologinis veikalas, o grožinis kūrinys“⁴⁴. Kevinas Brownas, apžvelgdamas Magdaliētės vaizdavimą šiuolaikinėje literatūroje, atkreipia dėmesį, kad nors Biblijoje pateikiamos informacijos apie Magdaliētę mažai, bet ja seniai žavisi menininkai ir religiniai lyderiai“⁴⁵.

Remiantis apžvalga ir atliktų tyrimų analize, galima išskirti svarbiausias Marijos Magdaliētės teologines reikšmes, apibendrinti, ką šios šventosios teologija reiškia krikščionybės istorijoje ir kultūroje. Krikščionybės istorijoje išryškėja du pagrindiniai Marijos Magdaliētės interpretavimo variantai. Biblijos apreiškimuose ji vaizduojama kaip šventoji – atgailaujanti nusidėjėlė, iš kurios buvo išvaryti demonai ir kaip apaštalė, kuriai pirmai pasirodė prisikėlęs Jėzus. Po Tridento visuotinio Bažnyčios susirinkimo pabrėžiamas šventųjų kultas, kurio pasekoje keičiasi šventosios įvaizdis. Marija Magdaliētė iškeliama kaip tarpininkė meldžiantiems Viešpaties malonės, bet pirmiausia sutelkiamas dėmesys į jos kaip atgailaujančios nusidėjėlės paveikslą. Kultūros istorijoje šios Marijos Magdaliētės reikšmės yra tęsiamos, bet ryškėja stiprėjanti Baroko stilistika, nusidėjėlės erotiškumo, jausminių išraiškų vaizdavimas. Ikonografijoje ir dailėje Po Tridento įsitvirtina atgailaujančios Marijos Magdaliētės įvaizdis.

⁴³ McGowan Kathleen, *Magdalenos evangelija*, vertė Dalė Virginija Jakutienė, Vilnius: Alma littera, 2012.

⁴⁴ Merkytė Emilija, „Legendomis apipinta Marijos Magdaliētės evangelija“. [Žiūrėta: 2017-09-17]. Prieiga per internetą: <http://blogas.almalittera.lt/grozine-literatura/legendomis-apipinta-marijos-magdalietes-evangelija/>

⁴⁵ Brown, Kevin. Papers on Language & Literature. Summer2006, Vol. 42 Issue 3, p. 291-316. 26 p. <http://web.b.ebscohost.com/ehost/search/selectdb?vid=0&sid=2c380f0b-5995-4999-a25d-665c996d7b1f%40sessionmgr104>

XIX a. lietuvių folklore Marijos Magdalietės gyvenimas, jos šventumo požymiai iš esmės yra tokie pat kaip ir religiniuose šaltiniuose. Lietuviškoje ikonografijoje įsitvirtinęs liūdinčios ir atgailaujančios Marijos Magdalietės įvaizdis. Liaudies skulptūroje šv. Marija Magdalietė vaizduojama Nukryžiuavimo ir Kristaus laidotuvių kompozicijose, dažnai vaizduojama viena besimeldžianti arba verkianti, klūpanti kryžiaus papėdėje ar apsikabinusi kryžiu.

Taigi Marija Magdalietė yra labai svarbi asmenybė tiek krikščioniškoje tradicijoje, tiek kultūros istorijoje, sulaukusi labai įvairių, prieštaringų interpretacijų. Savo tradiciją ji turi ir moderniojoje poezijoje.

III. MARIJA MAGDALIETĖ POETINĖJE ERDVĖJE

3.1. Meilė ir Erosas Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus, Salomėjos Nėries, Czesławo Miłošo, Birutės Jonuškaitės ir Gintaro Bleizgio poezijos kūrinuose

Kaip rašo Josephas Ratzingeris (Benediktas XVI), ne iš mąstymo ir valios kylanti, bet žmogų tarsi užklumpanti vyro ir moters meilė senovės Graikijoje buvo pavadinta *erosu*: „Žodis *erosas* Senajame Testamente graikų kalba pavartotas du kartus, o Naujajame Testamente nepasitaiko: iš trijų meilę žyminčių graikiškų žodžių – *erosas (eros)*, *filija (philia – draugų meilė)* ir *agapė (agape)* – Naujojo Testamento raštuose pirmenybė teikiama paskutiniajam, graikų kalboje buvusiam paribyje. Toks žodžio *erosas* atsisakymas bei naujas požiūris į meilę, išreiškiamas žodžiu *agapė*, žymi krikščionybei būdingą naują meilės supratimą“⁴⁶. Filosofas Nikolajus Berdiajevas rašo, kad keistais Evangelijos pagal Matą žodžiais: „Kas pajėgia išmanyti, teišmano“ (Mt, 19,3–20), Kristus kalbėjo „apie naująją meilę, apie dangiškąją Afroditę, apie dieviškąją Erosą, kuri ne visi gali „išmanyti“. Galintis „išmanyti“ naująją meilę, teišmano. Erosas, apie kurį taip paslaptingai mokė Kristus ir kurio dėka norėjo suvienyti žmones Dieve, – ne gimininga meilė, o asmeninė ir sinodo, ne gamtos duota meilė, o antgamtinė, ne skaidanti individualybę laike, o patvirtinanti ją amžinybėje“⁴⁷. N. Berdiajevas mąsto, kad kiekvienas žmogus turi dvasinę ir kūnišką prigimtį, kuriame slypi dvasios metafizika ir kūno metafizika, todėl „lyties prigimtis – ne fiziologinė ir ne empirinė, joje slypi mistinė gelmė. Mistinė lyties dialektika pastebima net pačioje Dievybės prigimtyje“. Pasaulis, sukurtas Dievo ir jo pirmųjų žmonių, Adomo ir Ievos, kaip ir visas pasaulio vyksmo procesas, remiasi lytimis. Filosofo žodžiais: „Metafizinis, dvasiškas kūniškas poliariškumas pripildė pasaulį lyties ilgesio, susiliejo geismo. Šis poliariškumas ženklus ir samprotavimuose apie amžiną moteriškumą, pasaulio sielos moteriškumą, samprotavimuose, kurie labai artimi krikščioniškai mistikai, pajautas dar Saliamono *Giesmių giesmėje*, pagrįstas Apokalipsės simbolika“. Visiškas lyties įveikimas, lyčių jungtis yra ne tik priešingų žmonių susiliejimas, bet ir susiliejimas su amžinuoju moteriškumu ir su Dievybe. Erosas – tai kelias į individualybę ir į visatiškumą (N. Berdiajevas, p. 27).

Apžvelgus eroso paveikslą, J. Ratzingeris akcentuoja, kad „meilė ir dieviškumas kažkaip susiję: juk meilė žada begalybę ir amžinybę – didesnę ir kitokį dalyką negu mūsų gyvenimo kasdienybė. [...] kelias į ten nėra pasidavimas instinktui. Reikia apvalymo ir brandos, o tai susiję su atsižadėjimu. Tai ne *eroso* atmetimas, bet jo išgydymas gražinant tikrąją didybę, o tai pirmiausia

⁴⁶ „Apie krikščioniškąją meilę“, tekstas internetui parengtas pagal leidinį: Benediktas XVI. Enciklika *Deus caritas est*, Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2006 [žiūrėta: 2018-01-30]. Prieiga per internetą: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/deus-caritas-est.html

⁴⁷ Berdiajevas Nikolajus, „Erosas ir asmenybė“, in: *Meilės menas*, sudarė Arvydas Genys, Vilnius: Asveja, 1999, p. 31.

priklauso nuo pačios žmogaus sąrangos, kurią sudaro kūnas ir siela. Žmogus yra visiškai jis pats tada, kai kūnas ir siela iš gelmių susivienija; *erose* iššūkis tikrai įveikiamas tada, kai toks susivienijimas įvyksta“, pabrėžia J. Ratzingeris. Galima prielaida, jog žmogus kaip viena būtybė, sudaryta iš kūno ir sielos, mylėdamas ne tik kūnu, bet ir siela, gali pasiekti brandžiausią meilės – eroso lygmenį.

Šiame magistro darbo skyriuje bus analizuojamas Marijos Magdaliėtės vaizdavimui būdingas meilės ir eroso aspektas skirtingų epochų poetų kūryboje: M. K. Sarbievijaus, S. Nėries, Cz. Miłošo, B. Jonuškaitės ir G. Bleizgio poezijos kūriniuose. Meilę galima išskirti kaip vieną ryškiausių patirčių Magdaliėtės sampratos istorijoje.

Motiejus Kazimieras Sarbievijus (1595–1640) gimė Lenkijoje, tačiau didžiąją gyvenimo dalį praleido Lietuvoje. Beveik 25-eri Lietuvoje išgyventi metai buvo labai reikšmingi Sarbievijaus kūrybai, jo dvasinei ir intelektualinei patirčiai. Lietuvoje Sarbievijus atstovauja universitetinės kultūros ir humanistinio išsilavinimo žmonių tipui, jėzuitinės krikščioniškosios pasaulėvokos sampratai. Antika, Biblija ir lotynų kalba – tai trys atramos, į kurias toji kultūra rėmėsi, trys šaltiniai, kurie maitino Sarbievijaus poetinę kūrybą, padėjo sukurti specifinį intelektualinės veiklos lauką, kuriame vyko universiteto žmonių bendravimas⁴⁸. Bandant klasifikuoti, sisteminti Sarbievijaus poeziją, tradiciškai linkstama išskirti keletą pagrindinių teminių grupių. Panašaus principo laikytasi rengiant pirmąjį lietuviškai prakalbinto Sarbievijaus poezijos rinkinį, 1995 m. išleistą knygą *Lemties žaidimai*. Jo sudarytoja ir viena iš vertėjų – Eugenija Ulčinaité rinkinio pratarmėje nurodo trejetą teminių grupių: 1) Horacijaus kūrybą imituojantys eilėraščiai, 2) kūriniai, paremti Giesmių giesmės imitacija, 3) proginiai kūriniai, dedikuoti žymiesiems asmenims. Pirmosios teminės grupės eilėraščiai sąlygiškai dar vadinami „filosofine“ poezija, antrosios – „religine“, trečiosios – „panegirine“⁴⁹. Kaip pažymi Živilė Nedzinskaitė, baroko epochoje ypač daug dėmesio buvo skiriama mažiesiems poezijos žanrams – epitalamijui, epilijui, emblemai ir kt., bet labiausiai išpopuliarėjo epigrama. Ji laikyta visų mažųjų literatūros formų pagrindas ir žanras, reikalaujantis iš kūrėjo paties aukščiausio poetinio meistriškumo, talento, brandos ir išmonės⁵⁰. Pasak kritikės,

⁴⁸ Ulčinaité Eugenija, „Sarbievijus Lietuvos kultūroje“, in: *Motiejus Kazimieras Sarbievijus Lietuvos, Lenkijos, Europos kultūroje*: tarptautinės mokslinės konferencijos, skirtos poeto 400-ųjų gimimo metinių jubiliejui, medžiaga, Vilnius: lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 106.

⁴⁹ Daukšienė Ona, „Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus Religinės poezijos sluoksniai“, [žiūrėta: 2017-12-11]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367151540081/DS.002.0.01.ARTIC>

⁵⁰ Nedzinskaitė Živilė, *Tepaliks kiekvienas šlovę po savęs...* Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus poetikos ir poezijos recepcija XVII-XVIII amžiaus LDK jėzuitų edukacijos sistemoje, Vilnius: lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 159.

Kalbant apie epigramos žanro teorinius šaltinius, svarbu atkreipti dėmesį į rankraštinius Sarbievijaus teorinius veikalus. Daugiausia dėmesio epigramai jis skyrė veikale „De acuto et arguto“ („Apie aštrius ir šmaikščius posakius“), kuriame analizuojama nauja literatūros estetikos tendencija – konceptizmas. Sarbievijus pabrėžė, kad akuminas būdingas ne vien epigramai, bet visai žodinei kūrybai. Dar detaliau epigramos žanrą Sarbievijus apibūdino veikale „De perfecta poesi“. Sarbievijus nelaikė šio žanro tobulu ir net geriausių epigramų nepriskyrė poezijai. Epigramos žanras, pasak Sarbievijaus, nėra varžomas jokių apribojimų, bet reikalauja iš kūrėjo ir skaitytojo ypatingų proto pastangų. Jis pabrėžė, kad epigramos esmė yra jos pabaiga (Živilė Nedzinskaitė, 2011, p. 166).

epigramos buvo svarbi žymiausių XVII a. lotyniškai rašiusių poetų kūrybos dalis, o Sarbėvijus išgarsėjo ne tik lyriniais eilėrašėiais, bet ir epigramomis. Pasak E. Ulėinaitės, „Sarbėvijaus religinė meilės lyrika didžiulio emociingumo, alegoriškumo, jausminės ekstazės pasiekia epigramose, kur nuolat priešinama *sacrum* ir *profanum*, dieviškoji (*amor divinus*) ir žemiškoji (*amor profanus*) meilė, kuriamos netikėtos metaforos, palyginimai, oksimoronai“⁵¹. Ona Daukšienė, plačiai tyrinėjusi Sarbėvijaus kūrybą, atkreipia dėmesį, kad epigramos buvo kuriamos įvairiais būdais. Vienas iš būdų – epigramų komponavimas pagal Šventojo Rašto frazes. Tokie kūriniai Sarbėvijaus kūryboje sudaro atskirą apmąstomųjų epigramų grupę. Ji akcentuoja, kad „eilėrašėiai, įkvėpti *Giesmių giesmės*, yra bene sudėtingiausi ir originaliausi iš visų Sarbėvijaus kūrinių. Tam tikrą „priešingybų vienovę“ ir „taikią nesantaiką“ liudija jau pati pasirenkama interpretuoti epigramose medžiaga – *Giesmių giesmės* knyga. Pasak autorės, „šis Biblijos tekstas sukurtas nežinomo poeto VI a. pr. Kr. Iš pradžių tai buvo suvokiamas kaip vestuvinės lyrikos tekstas, kuriame vyras ir moteris išreiškia meilę vienas kitam. *Giesmių giesmė* parašyta kaip mylimųjų pokalbis. Krikščioniškoji *Giesmių giesmės* alegorinio aiškinimo tradicija susiformavo nuo pirmųjų krikščionybės amžių. Ji perėmė judaizme jau įsitvirtinusi Biblijos teksto alegorizavimą: *Giesmių giesmės* sužadėtinų meilė pagal žydų tradiciją traktuojama kaip Dievo ir jo išrinktosios tautos ryšys. Epigramose *Giesmių giesmės* motyvais Sarbėvijus Sužadėtinio ir Sužadėtinės simboliu perteikia ne tik tradicijos įtvirtintą Kristaus ir Bažnyčios, Kristaus ir jo Motinos Marijos jungtį, bet ir visa apimančią žmogaus sielos ilgesį, veržimąsi Dievo link, Dievo ir individualaus žmogaus meilės alegoriją, mėgstamą plėtoti baroko poezijoje“⁵². Apibendrindama Sarbėvijaus kūrybą, O. Daukšienė daro išvadą, kad „Amor profanus“ – pasaulietiškosios, „žemosios“ meilės įvaizdžiai tokioje poezijoje alegorizuojami, transformuojami į „sacrum“ (šventybės) sritį, priklausančią „Amor Divinus“ – Dieviškajai meilei. Pabrėžiama, kad epigramose ypač gausu žemiškų, juslinių įvaizdžių, simbolizuojančių „dvasines tikrenybes“. „Valgis, gėrimas, bučiniai, maitinančios krūtys – visa tai yra dvasinio alkio, Dievo ilgesio alegorijos“ (p. 30).

Pasak Onos Daukšienės, „Sarbėvijaus pagrindinės „aštrų ir šmaikštų stilių“ apibūdinančios formuluotės tikslus vertimas būtų toks: „Aštrus stilius yra kalba, jungianti savyje „nedarną“ ir „darną“, kitaip tariant, posakio „taiki nesantaika“ arba „netaiki santaika“. Sarbėvijus ypač pabrėžia svarbiausią šios formuluotės aspektą – ne pačios dvi priešingybės – nedarnumas ir darnumas – sudaro aštrų posakį, o greičiau tam tikra judviejų santaika“.

Daukšienė Ona, „Motiejaus Kazimiero Sarbėvijaus epigramos: „aštrūs ir šmaikštūs“ baroko žaidimai“, p. 26 [žiūrėta: 2018-01-22]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367187792666/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

⁵¹ Sarbėvijus iš esmės realizavo savo teorines nuostatas ir poezijos tekste bandė pritaikyti „taikios nesantaikos ir netaikios santaikos“ formulę. Ši formulė – tai visos Sarbėvijaus kūrybos raktas, atspindinti poeto dvilypumą, Renesanso ir Baroko estetinių tendencijų sąveiką. Ulėinaitė Eugenija, „Dviejų pasaulių poetas“ in: Sarbėvijus Motiejaus Kazimieras, *Lemties žaidimai*, iš lotynų kalbos vertė: Ona Daukšienė, Rita Katinaitė, Eugenija Ulėinaitė, Vilnius: Baltos lankos, 1995, p. 35).

⁵² Daukšienė Ona, „Motiejaus Kazimiero Sarbėvijaus epigramos: „aštrūs ir šmaikštūs“ baroko žaidimai“, p. 29-30 [žiūrėta: 2018-01-22]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367187792666/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

Sarbievijaus epigramos „Apie palaimintą Mariją Magdalię“⁵³ pavadinimas pasako, kad bus kalbama apie Biblijoje minimą Mariją Magdalię, kuri apibūdinama kaip „palaimintoji“, tai reiškia, lydima Dievo ankstesnės pagalbos atminimo ir Dievo šlovinimo. Epigrafas – „Po gatves ir aikštes ieškosiu to, kurį myli mano siela“ (Gg 3,2) leidžia suprasti, kad šventosios istorija bus atkurama interpretuojant *Giesmių giesmės* epizodą, kuris skamba taip: „Turiu tad keltis ir išvaikščioti miestą, / gatves ir aikštes, / turiu ieškoti to, kurį myli mano širdis“ (Gg 3,2).

Poetas, remdamasis kūrinio pradžioje cituojamo *Giesmių giesmės* epizodo sukeliama veiksmo vaizdu, alegoriškai ir simboliškai išreiškia konkretų gyvenimišką šventosios Magdalietės įvaizdį:

Aimanas siunčia gailias lig žvaigždžių, nepaliauja raudoti
Ir drėkina švelnius skruostus sūriu upeliu.
Ir per daubas didžiules, per skardžius, per pavojus vis bėga,
Veržias plynaisiais laukais, lėkt nepaliauja kalvom.
Ką gi bėgimui tokiam gausybė jos ašarų teikia?
Magdalię savų ašarų plaukia upe. (p. 503, vertė O. Daukšienė).

Tai Marijos Magdalietės meilės alegorija. *Giesmių giesmės* pagrindinių veikėjų – Saliamono ir Sulamitos meilę epigramoje Sarbievijus traktuoja kaip alegoriją, vaizduojančią Marijos Magdalietės ir Kristaus dvasinį ryšį. Biblijoje minimos moters, tapatinamos su Marija Magdalię, išvaduotos iš nuodėmių, atsisakiusios savo ankstesnio, prabangos ir malonumų perpildyto gyvenimo ir pasirinkusios Tikėjimą bei sekimą Jėzumi, įvaizdis kuriamas per simbolinį šventosios vaizdavimą. Epigramoje minimų ašarų, aimanų, raudojimo ir kitų simbolių pagalba kuriamas biblinis Magdalietės vaizdas. Pasakojimo medžiaga perteikiama per jausmines būsenas, kuriame apstu Magdalietės veiksmų, išduodančių jos sielvartą dėl netekties „to, kurį myli mano siela“. Nevilties apimta ji: „Aimanas siunčia gailias lig žvaigždžių, nepaliauja raudoti / Ir drėkina švelnius skruostus sūriu upeliu.“

Magdalietės ilgesį poetas išreiškia ir sustiprina, vartodamas „bėgimo“ motyvą ir intensyvią veiksmą žyminčius veiksmazodžius, vertime į lietuvių kalbą tai žodžiai: siunčia, nepaliauja raudoti, bėga, veržias, lėkt nepaliauja, plaukia. Ji ieško savo mylimojo, nepabūgdama jokių kliūčių: per daubas didžiules, per skardžius, per pavojus, plynaisiais laukais ir kalvom. Magdalię nenumaldomai veržiasi pas „tą“, kuris šiame kontekste gali būti interpretuojamas kaip Jėzus, kurį Magdalię myli visa savo siela. Origenas (1996) įsitikinęs, kad bet koks kūniškos patirties aprašymas Biblijoje yra nuoroda į vidinį žmogaus santykį su Logosu. „Tikintysis, askeze

⁵³ Sarbievijus Motiejus Kazimieras, *Lemties žaidimai* / Poezijos rinktinė, parengė, įvadą ir komentarus parašė Eugenija Ulčainaitė, iš lotynų kalbos vertė Ona Daukšienė, Rita Katinaitė, Eugenija Ulčainaitė, Vilnius: Baltos lankos, 1995, p. 503. Toliau cituojant iš šio šaltinio bus nurodomas tik puslapis.

išsivadavęs iš kūno dominavimo, dvasinių juslių dėka regi dvasines tikrenybes⁵⁴. Marija Magdaliėtė, atsisakiusi kūniškų malonumų ir pasirinkusi asketišką gyvenimo būdą, pirmenybę teikia dvasinėms vertybėms ir Dievo Žodžio skleidimui.

Dar viena epigrama prasideda *Giesmių giesmės* eilute „Trauk mane paskui save: bėgsime“ (Gg 1,3):

Mano Jėzau, vejuos tave per tankmes, per brūzgynus;

Kaipgi galėsiu pakelt ilgas dienas be tavęs?

O, laiminga tava Magdaliėtė, kadais prisirišus

Prie tavųjų blauzdų, jas apvyniojus plaukais!

Tavo meilės šita palydovė nėsyk neapleido:

Tu jos belaisvis buvai, tavo nelaisvėje – ji.

Aš, Sužadėtini, tau antroji esu Magdaliėtė:

Trauk mane paskui save, Kristau, ar pats pasilik. (p. 509, vertė O. Daukšienė)

Šioje epigramoje pagrindą poetinei išmonei taip pat suteikia Senojo Testamento lyrikos šedevras – *Giesmių giesmė*. Daug dėmesio šiam kūriniiui skyrė Bažnyčios tėvai: Origenas, Ambraziejus, Jeronimas, Augustinas. Jie sukūrė *Giesmių giesmės* alegorinės interpretacijos metodiką, Sužadėtinio ir Sužadėtinės įvaizdžiais nusakydami Kristaus ir Bažnyčios ryšį. Pasak Origeno (1996), *Giesmių giesmė* yra meilės pokalbis“ (p. 7). Apie tai, kad *Giesmių giesmės* veikėjai istorijoje įprastai traktuojami alegoriškai: sužadėtinis interpretuojamas kaip Kristus, o sužadėtinė – žmogaus siela, rašo ir kritikė Ž. Nedzinskaitė (2011). Panašiai ir Sarbievijaus epigramoje sužadėtinis – Kristus, o sužadėtinė – Magdaliėtės siela. Alegoriškas pasakymas – „Aš, Sužadėtini, tau antroji esu Magdaliėtė“ – reiškia dvasiniam ryšiui teikiamą pirmumą, kuomet siela laikoma svarbiau už kūną, o dvasinis ryšys – svarbesnis už fizinį. Išskirtinė epigramos ypatybė yra tai, kad į pasakojimą įtraukiamas kalbantis veikėjas – Magdaliėtė. Pasakojimą sudaro jos perteikiamų jausminių būsenų aprašymas. Situacija pristatoma pagrindinės veikėjos veiksmo aprašymu: „Mano Jėzau, vejuos tave per tankmes, per brūzgynus“ ir toliau pasakojama, perteikiant ilgesio būseną: „Kaipgi galėsiu pakelt ilgas dienas be tavęs“, prisimenant džiaugsmingą praeitį, autoriaus išreiškiamą retoriniu sušukimu: „O, laiminga tava Magdaliėtė, kadais prisirišus / Prie tavųjų blauzdų, jas apvyniojus plaukais!“ Šiose eilutėse atpažįstamas biblinis Magdaliėtės įvaizdis. Evangelijoje pagal Luką pasakojama, kad moteris, kuri buvo žinoma mieste nusidėjėlė, patyrusi, kad Jėzus fariziejaus namuose, atsinešė alebastrinį indą kvapaus tepalo ir, verkdama priėjusi iš užpakalio prie jo kojų, ėmė laistyti jas ašaromis, šluostyti savo galvos plaukais, bučiavo jo kojas ir tepė jas tepalu (Lk 7, 36–38). Tada Kristus nustebusiems pasakė, kad „jai atleidžiama daugybė jos

⁵⁴ Origenas, *Giesmių giesmės homilijos*, iš lotynų kalbos vertė Gediminas Žukas, tekstų komentarus, įvadą ir komentarus parašė Vytautas Ališauskas, Vilnius: Aidai, Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2011, p. 14.

nuodėmių“, o moteriai, kuri pagal tam tikrą sampratos tradiciją, kaip jau buvo rašyta teorinėje magistro darbo dalyje, tapatinama su Marija Magdalieta, tarė: „Tavo tikėjimas išgelbėjo tave. Eik rami!“ (Lk 7, 36–50). Tačiau Jėzus Magdalietę išteisino, pasakydamas: „Kam daug atleista, tas stipriai myli“ (Lk 7,47). Pasakojamą Evangelijos siužetą atspindi epigramos eilutės: „Tavo meilės šita palydovė nėsyk neapleido / Tu jos belaisvis buvai, tavo nelaisvėje – ji.“ Magdalietė atsidėjo Jėzui savo meile. Stiprios meilės ištaka yra suvoktas nuodėmių, kalčių, skausmo ir skriaudos svoris bei patirtas Dievo atleidimas: „Tą dieną, kai suvokiame, kiek daug mums Dievas atleido, užsidegame meile Jam. Ir atvirkščiai – kam mažai atleista, tas mažai myli“ (Lk 7,47). Vidinė jėga – meilė – Dievo meilė, kuri suteikia Magdalietai galios įveikti visas kliūtis, atstumus ir sunkumus. Epigramos pasakojimas, kuriame perteikiamas Magdalietės sielos ilgesys ir jos dvasinis ryšys su Kristumi, kuriamas jungiant *Giesmių giesmės* ir biblinį motyvą. Ž. Nedzinskaitė (2011) pažymi, kad „epigrama, kaip ir reikalaujama, užbaigiama pagrindinę mintį apibendrinančiu akuminu: kad ir kokie jausmai valdo žmogaus širdį, ji, davus ženklą Aukščiausiam, Jam paklūsta, tampa nuolankia pagalbininke ir aukštesnės valios vykdytoja. Taip išreiškiamos sielos pastangos surasti dievišką draugą, Dievo ilgesys, troškimas su juo susiliesti, savo valią pajungti jo valiai, įveikiant prigimties aistras, realizuoti savo gyvenimą kaip meilės atsaką Dievui, o kartu ir jėzuitiškas paklusnumo įžadas – „norėčiau tapti arba viskuo, arba niekuo“ (p. 187).

Aptartos epigramos pasižymi viena bendra savybe – pirmose epigramų eilutėse apibrėžiami vaizduojamų objektų (Magdalietės, Jėzaus, ar Sužadėtinio) kontūrai, o paskutinės eilutės aštriu sąmoju viską nuvertina:

Ką gi bėgimui tokiam gausybė jos ašarų teikia?

Magdalietė savų ašarų plaukia upe. (p. 503)

arba

Aš, Sužadėtinai, tau antroji esu Magdalietė:

Trauk mane paskui save, Kristau, ar pats pasilik. (p. 509)

17 epigrama toliau darbe pristatoma, remiantis Sarbievijaus kūrybos tyrinėtojos O. Daukšienės atliktos analizės išvadomis. Šios epigramos epigrafo eilutės „Sugrįžk, Sulamita“ (Gg 6,12) ir „Sugrįžk, Mylimasis“ (Gg 2,17) labai dėsningai apsiriboja dviem pakaitiniais abiejų *Giesmių giesmės* sužadėtinių šūksniais vienas kitam – „sugrįžk“. Veiksmažodžių dalyviai bėgimo-vijimosi situacijoje atlieka abu vaidmenis: ir bėgančiojo, ir besivejančiojo ir „nors, regis, pasivyti neįmanoma, bėgimas padeda priartėti“:

Bėgu, – tu, Jėzau, vejies; sugrįžki, – girdžiu tave šaukiant

Ir pasukti atgal savąjį kelią skubu.

Bėgi, man vejantis, pats; sugrįžki, – girdi mane šaukiant
Ir, o drauge, skubi kelią pasukt link manęs.
Bėgu, tau sekant, o tu – sekant man: nuostabioji klajonė!
Tas laimingas, kuris bėgdamas meilei paklus!
Tavo klajonė padės man rasti tave, kad nedingtum;
Mano klajonė tave, Kristau, atves prie manęs. (p. 513, vertė O. Daukšienė)

Pasiekiamas „nuostabiosios klajonės“ tikslas – meilė: „Tas laimingas, kuris bėgdamas meilei paklus!“ Agapės – tarnaujančios, save dovanojančios ir pasiaukojančios krikščioniškos meilės forma išreiškiamas apibūsinantis Jėzaus ir Magdaličės meilės ryšys. Epigramoje vykstantis pokalbis gali būti aiškinamas pasitelkiant Origeną (2011), kuris teigia, kad „tikras pokalbis laikosi dvigubu leidimo klausti – noro atsakyti ir klausimo – atsako išklauskymo judesiu. Klausymasis ir išgirdimas yra pokalbio prielaida: suprasti gali tik tas, kas leidžiasi užkalbinamas. Marija Magdaličė leidžiasi užkalbinama ir [...] „pokalbyje per tai kas neregima, – per balsą, priartėja kas neregima: meilė, Dievas“ (p. 7-8). Čia, kaip ir kitose Sarbėvijaus epigramose, matome poeto „aštrumo teorijos“ realizaciją⁵⁵.

Ž. Nedzinskaitė rašo, kad 1715 m. Slucko jėzuitų kolegijoje retorikos kursą dėstęs profesorius Rudnickis žavėjosi taiklia poeto fraze vos dviejų eilučių Sarbėvijaus epigramoje „Palaimintoji Magdaličė, verkianti po kryžiumi“:

Ak, aš trokštu! – šauki, bet vanduo iš uolų neištrykšta,
Srūva tiktai iš akių upės, – iš jų atsigerk.⁵⁶ (p. 511, vertė O. Daukšienė)

Pasak Ž. Nedzinskaitės (2011), profesorius nurodė, kad tokia lakoniška epigrama yra puikus pavyzdys imitacijai ir įvairioms tos pačios temos meninėms variacijoms (p. 181). Vienas iš „troškulio“ interpretacinių variantų galėtų būti traktuojamas kaip Magdaličės vidinis sielos troškulys – uolus Dievo veido ieškojimas. Epigramoje minima „uola“ gali būti interpretuojama kaip uola, iš kurios, Mozei sudavus, ištekėjęs vanduo; uola, aiškinama kaip „dvasinė uola“, buvo Kristus (1 Kor 10, 4). Magdaličės sielos būseną išreiškia retoriniu sušukimu: „Ak, aš trokštu!“ Kankinama troškulio Magdaličės siela skuba pas Dievą. Pasak Origeno (2011), pažinti savo sielą ragina karštas Sužadėtinio – Dievo Žodžio balsas. Jis pirmesnis už bet kokį savižinos spontaniškumą“ (p. 9). Kitas interpretacijos variantas – Jėzaus šūksnis: „Trokštu!“ (Jn 19,28), laikomas Jo Kančios kulminacija. Troškuliui numalšinti vietoj vandens Nukryžiuotajam pasiūlyta rūgštaus vyno, kurį galima

⁵⁵ „Aštraus stiliaus medžiagą“ sudaranti sykiu ir „darni“, ir „nedarni“ medžiaga – darna slypi abiejų bėgančiųjų tarpusavio meilėje, nedarna – bėgimo situacijoje, kai vienas mylimasis bėga, o kitas vejasi, bet nepaveja. Tai, kad abu paskui apsieičia vaidmenimis, galima suprasti ir kaip darną, ir kaip nedarną, arba „taikią nesantaiką ir netaikią santaiką“. Daukšienė Ona, „Motiejaus Kazimiero Sarbėvijaus epigramos: „aštrūs ir šmaikštūs“ baroko žaidimai“, [žiūrėta: 2018-01-22]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367187792666/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

pavadinti actu. Pasak J. Ratzingerio, Jėzaus šūksmas skirtas kiekvienam iš mūsų, kurie į Dievo rūpestingą meilę atsakome actu – rūgščia širdimi, negeidžiančia suvokti Dievo meilės⁵⁷.

Salomėja Nėris – XX a. pradžios poezijos klasikė, viena iš labiausiai tyrinėtų lietuvių autorių. „S. Nėries kūryba – pirminio lietuvių lyrikos etapo, grindžiamo betarpišku emocijos išliejimu, tęsinys ir apraiška“⁵⁸. Poezija jai – sielos ir jausmų kalba. Kritiko nuomone, poetės kūryba itin įsmeninta ir psychologizuota, o jos siekį sieti kūrybą su gyvenimu galima aiškinti ne tik romantizmo estetikos nuostatomis, bet ir moteriško mąstymo ypatybėmis⁵⁹. Kiek kitaip mąsto Vytautas Kavolis. Jo nuomone, poetė siekia sujungti tekstą su gyvenimu, nejusti tarp jų skirtumo, o taip ji išreiškia ne kokį nors specifiškai moterišką galvojimą, o romantišką – neskirti teksto nuo elgesio. Su šiuo neskyrimu siejamas ir tikėjimas, kad tekstą galima sutalpinti meilėje ir kad tas tekstas mus išgelbės⁶⁰. Viktorija Daujotytė, nagrinėjusi S. Nėries dienoraščius, pabrėžia, kad širdis – meilė – gyvenimas – ši triada, išdėstyta S. Nėries dienoraštyje (1925-03-13) ir įvairiai modifikuota, gali būti poetės gyvenimo ir kūrybos leitmotyvas. Pasak V. Daujotytės, ne kartą sugrįžtančios prie S. Nėries kūrybos, poetei buvo lemta visko: ir meilės, ir tikėjimo, ir vilties, ir praradimų, ir gilios atgailos⁶¹. Ne tik etikos, bet ir religinės patirties, metafizikos problematiką poetės kūryboje yra aptarusi Dalia Čiočytė, kiti kritikai.

Magdaliėtės paieškos S. Nėries poezijoje iš esmės yra naujas tyrimo aspektas. Šias paieškas skatina šventumo semantika poetės kūryboje, Evangelijos parafrazės, ypač aktuali teologinė Dievo eroso ir žmogaus meilės samprata. Atpažįstant Marijos Magdaliėtės vaizdinį S. Nėries meilės poezijoje, semantines jos asociacijas, daugiausia dėmesio skiriant meilės išgyvenimams, nagrinėjimui pasirinkti eilėraščiai: „Pabučiavimas“, „Valkata“, „Tolimas sapnas“. Prielaidą šiam tyrimui suteikia kritika, pirmiausia, eilėraščio „Tolimas sapnas“ analizė.

Pasak D. Čiočytės, eilėraštis „Tolimas sapnas“ parašytas Maskvoje, tik prasidėjus 1943-iesiems, atveria poetinę egzistencinės kančios ir atgailos refleksiją kaip transcendentinio atleidimo viltį⁶². V. Daujotytės nuomone, eilėraščio pavadinimas kaip tolimas kelias, tolima šalis, – tai, kas yra nepasiekiamai toli. Tolimas sapnas – gimtinių sapnas, tarsi vaikystės sugrįžimas⁶³. Poetinio pasakojimo pradžioje pavasarinio peizažo fone išvystama kaimo bažnyčia:

Tarp žydinčių kaštanų

⁵⁷ Ratzinger Joseph Benediktas XVI, iš vokiečių kalbos vertė Gediminas Žukas, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2011, p. 174.

⁵⁸ Kubilius Vytautas, Salomėjos Nėries lyrika, Vilnius: Vaga, 1989, p. 118.

⁵⁹ Baliutytė Elena, „Perimti lyrikos ugnį“, in: *Salomėja Nėris: tarp dainos ir regėjimo*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005.

⁶⁰ Kavolis Vytautas, „Neužbaigtas išsilaisvinimas nepriklausomoje Lietuvoje“, in: *Moterys ir vyrai lietuvių kultūroje*, Vilnius: Lietuvos kultūros institutas, 1992, p. 72.

⁶¹ Daujotytė Viktorija, *Salomėjos Nėries ruduo*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1995.

⁶² Čiočytė Dalia, *Literatūros teologija: teologiniai lietuvių literatūros aspektai*: monografija, Vilnius: Vilniaus universitetas: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, p. 211.

⁶³ Daujotytė Viktorija, *Salomėja Nėris*, Kaunas: Šviesa, 1999.

Raudona bažnytėlė. –
Juk čia vaikystė mano!
Nejau ji grįžo vėlei?

Tolesniuose posmuose eilėraščio moteris, atgailaujanti ir atsitolinusi, pasislėpusi po šydu nuo žmonių, regi vidinę bažnyčios erdvę:

Aš nedrąsi stovėjau
Piliorium prisiglaudus, –
O žmonės trankiai ėjo
Ir prie altoriaus spaudės.

Manęs čia nepažįsta
Pro gedulingą šydą.
Bet kojos žengt nedrįsta –
Tiek daug, tiek daugel klydę.

Anot V. Daujotytės:

„[...] pro vaikystės tekstą rodosi kito teksto „gedulingas šydas“, nedrąsos, klydimo ženklai. Į pirmąją savo bažnytėlę grįžtama su paklydimų sunkia našta, trokštant atleidimo iš Aukščiausiojo rankų. Bet ir čia, kaip ir pačiai žengiant prie gėdos stulpo, dalyvauja žmonės, trankiai einantys ir besispaudžiantys prie altoriaus. Eilėraščio „aš“ – nedrąsi, supriešinta su trankiai einančiais žmonėmis. Nepažįstamoji prisiglaudžia prie pilioriaus, ir tas prisiglaudimo judesys labai iškalbus – trokštama pagalbos, artimumo, užtarimo, atleidimo. Ji stovi su gedulingu šydu, kuriuo apsigaubia skaudžias netektis patyrusios moterys, kuris slepia ir daro nepažįstamą“ (V. Daujotytė, 1995).

Pasak kritikės, eilėraštis sujungia dienoraštyje aprašytuose sapnuose pasirodžiusias Biblijos situacijų parafrazes ir Kristaus regėjimą – balsą. D. Čiočytės nuomone, „gedulingo šydo“ įvaizdis derina atgailos ir gedėjimo prasmes, aktualizuoja kaltės suvokimą: „Eilėraščio kalbančioji save suvokia kaip per daug klydusią, kad galėtų artintis prie altoriaus – prie eucharistinio Kristaus. Tačiau Kristus, netikėtai išvystamas sakykloje ir atpažįstamas kaip išskirtinis, ypatingasis „Jisai“ ir pats, o ne kunigas, yra sakykloje ir ištaria taip trokštamus atleidimo žodžius atgailaujančiai (D. Čiočytė, 2013). D. Čiočytės svarstymu, atgailaujančiosios identifikaciją kuriančios eilėraščio frazės: „Tebūna jai atleista, / Nes daug jinai mylėjo“ evangelinė aliuzija – Jėzaus žodžiai apie atgailaujančią nusidėjėlę, ašaromis laisčiusią jam kojas fariziejaus namuose: „Jai atleidžiama daugybė jos nuodėmių, nes ji labai pamilo“ (Lk 7, 47). Nusidėjėlės kontekstui artimas ir Evangelijos epizodas apie nusidėjėlę, kurios Jėzus neleidžia užmušti akmenimis (Jn, 8). Šį epizodą atpažinti leidžia nelinkusių atleisti žmonių vizija, agresyvumo sema „trankaus ėjimo“ situacijoje. Kristaus „Tebūna“ eilėraščio sapno tikrovėje D. Čiočytės interpretuojamas kaip atleidimo aktas, įvykdomas turinčiojo tam galią. Jos nuomone, „evangelinė Kristaus žodžių „ji labai pamilo“ prasmė yra atsivertimas. Poetės eilėraštis šiuos žodžius interpretuoja gretindamas nuodėmės, atgailos,

(neo)romantines jausminių meilės audrų prasmes ir meilės kaip kančios filosofiją“ (D. Čiočytė). Panašiai eilėraščių aiškina ir V. Daujotytė (1995), kurios teigimu „atleidimo argumentacija yra krikščioniškoji argumentacija, įprasminanti labai svarbią jungtį: mylėti yra lygu kentėti. „Nes daug jinai mylėjo“ S. Nėries kūrybos kontekste reiškia atsiveriantį egzistencinį skundą, „nes daug jinai kentėjo“, bet svarbiausia, kad sulaukiama didžiojo atleidimo argumento, pateisinančio gyvenimą kaip meilę: „nes daug jinai mylėjo“ (V. Daujotytė, 1995).

Su Magdaliute krikščioniškoje tradicijoje siejama atgailaujanti nusidėjėlė, kita šiai šventajai artima tematika figūruoja ir ankstesnėje S. Nėries poezijoje. *Pėdos smėly* (1931) – antrasis S. Nėries eilėraščių rinkinys, poetės kūrybą praturtinantis dramatiškais meilės motyvais. Meilės lyrikai priskiriamame šio rinkinio eilėraštyje „Pabučiavimas“⁶⁴ vaizduojama vyro ir moters meilė, pasak J. Ratzingerio, „žmogų tarsi užklumpanti“⁶⁵. „Pabučiavimas“ („bučiny“) iškyla kaip Jėzaus valioje atsidūrusios moters būseną. Ji primena vieną garsiausių Naujojo Testamento moterų, kuri atsidavusi sekė Kristumi iki pat jo mirties ir kelia asociacijas su biblinio siužeto moterimi nusidėjėle, tapatinama ir su Marija Magdaliute.

Pirmoji eilėraščio eilutė: „Pabučiavimas tavo buvo karštas ir trumpas“ – perteikia jausminę moters patirtį, kuri persipina su dieviška. Bučinio ypatingumas pabrėžiamas veiksmo ypatybę žyminčiais būdvardžiais: „karštas“, „trumpas“, „staigus“, „svaigus“, „pavogtas“, palyginamas su „pavogta kibirkštimi“ ar „beprotišku svaiguliu“, o meilę ir aistrą simbolizuojanti ugnis“, pasirodanti „žaibo“, „kibirkštis“, „laužo liepsnos“ pavidalais, atspindi nesutramdomo eroso palaimą ir meilę, užvaldančią ne tik kūną, bet ir sielą. Ypatingą meilę išgyvena ir Marija Magdaliutė, Jėzaus išvaduota iš nuodėmių. Iš Evangelijos žinomas Jėzaus pasakymas apie moterį, suvilgiusią jo kojas savo ašaromis ir nušluosčiusią savo plaukais: „[...] ji, vos man atėjus, nesiliauja bučiavusi man kojų“ (Lk 7,45), „jai atleidžiama daugybė jos nuodėmių, nes ji labai pamilo“ (Lk 7,47). Taigi poetės eilėraštyje galima aptikti Magdaliutės ir Jėzaus meilės atgarsį, tačiau su ypač ryškia žmogiškos meilės išraiška. Tai tarsi *Giesmių giesmės* įsimylėjėlių dialogas, kuriame „Ji“, pasiilgusi savo mylimojo, trokšta: „Tebučiuoja jis mane savo lūpomis!“ (Gg 1,2). Christopheris Westas, besiremiantis Jono Pauliaus svarstymu, akcentuoja, kad „Giesmės“ įsimylėjėliai paliudija Dievo duoto seksualinio potraukio, troškimo ir sąjungos didybę⁶⁶. Galima prisiminti, kad Magdaliutės ir *Giesmių giesmės* mylimosios sąsaja figūruoja Motiejaus Sarbievijaus poezijoje, kituose poezijos ir

⁶⁴ „Salomėja Nėris. Eilėraščių rinkinys „Pėdos smėly“ (1931), [žiūrėta: 2017-01-18]. Prieiga per internetą: <http://www.tekstai.lt/rss/297-neris-salomeja/7410-salomeja-neris-pedos-smely-1931>

⁶⁵ „Apie krikščioniškąją meilę“, tekstas internetui parengtas pagal leidinį: Benediktas XVI. Enciklika *Deus caritas est*, Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2006 [žiūrėta: 2018-01-30]. Prieiga per internetą: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/deus-caritas-est.html

⁶⁶ West Christopher, Jono Pauliaus II svarstymai apie Giesmių giesmę, vertė Raimonda Jaloceckaitė, *Bernardinai. lt* [žiūrėta: 2018-04-02]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2009-02-08-jono-pauliaus-ii-svarstymai-apie-giesmiu-giesme-ii/7864>

filosofijos tekstuose. Netikėtai „užklupusios“ meilės galia eilėraštyje išsakoma retoriniu sušukimu: „O galinga pagunda!“ Eilėraščio moteris savo nesugebėjimą atsispirti kūniškos meilės traukai tarsi pateisina: „Ir šventieji suklumpa...“ „Suklupimas“, patvirtina kaltės ir suklydimo pripažinimą. Taip gali būti atpažįstamas anksčiau minėtas Magdaliētės, kaip atgailaujančios nusidėjėlės, išteisintos dėl meilės Jėzui, vaizdinys. Šias interpretacijos prielaidas patvirtina ir kitas eilėraščio posmas, nuskambantis kaip moters, nepajėgiančios išvengti kankinančios meilės jausmo, išpažintis:

Negaliu aš pamiršti tų įkaitusių lūpų –
Jos išdegino žymę lig širdies gilumos!
Ir beprotišku svaiguliu mintį užsupo –
Ji, kaip vergė, prie tavęs dieną naktį rymos.

Eilėraščio „Ji“ turi bendrumo ir su Šventajame Rašte minima iš septynių demonų išvaduoja nusidėjėle, kuri atsivertusi sekė paskui Jėzų kartu su jo Motina iki pat kryžiaus. Poetės pabrėžiamas moters laisvės netekimas gali būti interpretuojamas kaip Magdaliētės ankstesnio, prabangos ir malonumų kupino, gyvenimo atsisakymas ir asketiško gyvenimo būdo pasirinkimas. Eilėraštyje, kaip ir bibliiniame kontekste, jaučiama, kad moteris taip pasielgia laisva valia, niekieno neverčiama. Kūniška meilė užvaldo „jos“ sielą. Kaip pažymi Jonas Paulius, „kitą asmenį regime ne tik akimis, bet ir širdimi. Žvilgsnis atskleidžia žvelgiančiojo širdies intenciją, jis atskleidžia, ar žvelgiantis asmuo mato asmens, į kurį žvelgia, širdį. Koks yra širdies tyrumas, toks yra ir žvilgsnis. Ir kai asmuo tyra širdimi žvelgia į kitą, tuomet jis mato ne tik kūną, bet ir asmenį“ (Ch. West).

Paskutinis eilėraščio posmas apibendrina moters savijautą ir išaukština abipusę meilę:

Ne gyvatė įkando – karštos lūpos bučiavo!
Ligi kaulų nusmilko šiurpulinga šalna –
Negaliu aš pamiršti... Nes žinau, kad ir tavo
Visos mintys ir aistros – bendro laužo liepsna!

Gyvatė, siejama su blogiu, nuodėme, šėtonu, bet eilėraščio kontekste jos „įkandimas“ paneigiamas: „Ne gyvatė įkando – karštos lūpos bučiavo!“ Reiškia, geismas – ne blogis ir ne nuodėmė. Kaip teigiama Jono Pauliaus, „nuodėmė ir geismas neapibūdina mūsų. <...> mūsų širdžių palikimas yra „kur kas gilesnis nei paveldėtas nuodėmingumas“, o Geroji naujiena yra ta, kad Kristus atėjo „suaktyvinti tą giliausią paveldą ir suteikti tikrąją galią žmogaus gyvenimui“ (KT 46, 6). Eilėraštyje „aš“ ir „tu“ siejantis abipusis meilės ryšys atitinka J. Ratzingerio (2006) erosu vadinamą „žemiškąją“ meilę ir „agape“ – tikėjimu besiremiančią bei jo formuojamą meilę.

Galimybę ieškoti Marijos Magdaliētės apraiškų teikia ir kitas to paties S. Nėries rinkinio eilėraštis pavadinimu „Valkata“. Vyras, kuriam dedikuojamas šis eilėraštis, poetės pristatomas kaip „valkata“: „Jis valkata! Jis – paskutinis!“ Tai žemiausio socialinio sluoksnio atstovas. Tačiau

retoriniu sušukimu sustiprinamas „jis valkata“ gali būti interpretuojamas ir kaip Kristus, klaidžiojantis po miestus ir kaimus, skelbiantis žmonėms tikėjimo tiesas. Pabrėžiama vyro įtaka, jo galia: „Kaip sacharose vėjas laisvūnas – / Visagalė jo smuiko daina“, suteikianti akivaizdų pranašumą prieš kitus žmones, kaip ir Jėzus. Šį įspūdį sustiprina dykuma (eilėraštyje – „Sacharos“) – vieta, dažnai minima Biblijoje, nusakanti ilgą kelią, kuriuo keliauja „vėju laisvūnu“ apibūdinamas valkata. Poetės akcentuojama „visagalė jo daina“ – tarsi tikinčiųjų malda, skambanti „Apaštalų tikybos išpažinime“: „Tikiu Dievą Tėvą visagalį [...]“, interpretuotina kaip pasauliui skelbiamas ypatingas – nemarus Dievo žodis. Eilėraštyje pabrėžiamas dar vienas „visagalės jo dainos“ išskirtinumas – visa užvaldanti meilė: „Ji nupirko ir sielą, ir kūną“. Tai reiškia dievišką meilę. Kaip teigia J. Ratzingeris, „meilei, kylančiai aukštesnių lygmenų link, savo giliausio apsisvalymo link, būdinga tai, kad ji dabar trokšta galutinumo. S. Nėries eilėraščio lyrinis „aš“ – moteris, kurios būseną nusakoma žodžiais: „O aš vos gyva“. Ji prisipažįsta apibūdina „valkatos“ daromą poveikį: „Nuo jo žvilgsnių man dega krūtinė, –/ Nuo jo žodžių man svaigsta galva“. Taigi eilėraštis kalba apie aistringą moters meilę – tiek dievišką, tiek žmogišką. Eilėraščio pabaigoje nuskamba moters, pasirengusios dėl meilės ištvirti visas gyvenimo negandas, pasiaukojimas:

Panorėk! – aš nueisiu į dangų!
Ar nužengsiu juodan pragaran!
Dėl tavęs – ne vien mirt pasirengus, –
Bet gyvent ir nemirt amžinai!

Poetės vaizduojama moters auka yra artima Magdaliėtės aukai, kuri dėl meilės Jėzui atsižadėjo savo įprasto gyvenimo būdo ir visą likusį gyvenimą sekė Kristumi. Vadovaujantis J. Ratzingerio žodžiais, kuris teigia: „kai meilė virsta rūpinimusi kitu bei nerimastavimu dėl kito, ji ieško gėrio mylimajam ir virsta atsižadėjimu, tampa pasirengusi aukai ir net to trokšta“, galima daryti išvadą, kad Marija Magdaliėtė pažino ir įtikėjo meilę, kuria Dievas mus myli.

Nobelio premijos laureatas Czesławas Miłoszas (1911–2004) – „paskutinis“ Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės lietuvių kilmės pilietis, kurio gimtoji kalba buvo lenkų – taip knygos „Czesławas Miłoszas iš XXI amžiaus perspektyvos“ pratarinėje rašo jos sudarytojai Andžej Pukšto ir Vaida Kamuntavičienė. Šis poetas, prozininkas, kritikas, publicistas, teologas bei filosofas pristatomas kaip kovotojas su XX amžiaus nelaimėmis – totalitariniais režimais ir nacionalizmu.

Pasak A. Fiut, poetas gana aiškiai nurodė, kokie paveikslai patinka poetui: „Mano skonis yra senamadiškas prisirišimu ne tiek prie formų, bet prie kūniškumo, kurio išsižadėjo įvairūs eteriniai avangardai, pridurdamas, kad jį domina realistiškas tapyba“. A. Fiut manymu, „Miłoszo „kolekcija“ apima darbus nuo vėlyvųjų viduramžių iki XX amžiaus (A. Fiut, 2007). „Tačiau didžiausia paslaptis gaubia per tūkstantmečius keliaujančio Amžinojo Moteriškumo reikšmę“ (A. Fiut, 2007), – teigia

A. Fiut. Skirtingai nei eilėraštis „Kaukolė“ (jis bus nagrinėjamas kitoje magistro darbo dalyje „Magdaliėtė ir dailės pasaulis“), turintis atitikmenį dailėje, eilėraštyje „Marija Magdaliėtė ir aš“, kaip teigia pats autorius Cz. Miłoszas, „aprašomas paveikslas neturi jokio realaus atitikmens“⁶⁷. Eilėraščio „Marija Magdaliėtė ir aš“ turinys iš esmės paremtas bibliiniu Magdaliėtės vaizdu⁶⁸. Kalbama apie nusidėjėlę Mariją, kaip evangelijoje rašo Morkus, „iš kurios Jėzus buvo išvaręs septynis demonus“ (Mk 16,1–20):

Septynetas demonų, kuriuos Mokytojo malda
Išvijo lauk iš Marijos Magdaliėtės,
Sprunka šalin, sklęsdami nei šikšnosparniai (vertė Almis Grybauskas)

Apibūdinamas Magdaliėtės elgesys ir atskleidžiama jos vidinė būseną:

O ji, vieną koją parietus po savim,
Kitą sulenkus per kelį, sėdi įsižiūrėjus
Į pėdos nykštį ir sandalo raištį
Nelyg niekada jų nebūtų mačiusi.

Paskutinė eilėraščio frazė išduoda šventosios savijautą, kuri panaši kaip ir eilėraštyje „Kaukolė“. Magdaliėtė apatiška ir abejinga, panašu, kad nieko neprisimena: „ji sėdi įsižiūrėjus į pėdos nykštį ir sandalo raištį, tarsi niekada jų nebūtų mačiusi“. Tokia jos būseną – tarsi ribinis momentas, kada moteris tampa kita, pradeda kitą gyvenimą. Tai galima pavadinti Magdaliėtės evangelinės istorijos kulminacija.

Aprašomas Magdaliėtės išorinis portretas labai ryškus ir gyvas, tarsi būtų žvelgiama į nupieštą paveikslą. Iškyla ne tik apatiškos, bet ir kūniško žavesio, pulsuojančio erotika, moters atvaizdas:

Kaštoniniai plaukai, susiviję smulkiais žiedais,
Pridengia pečius, stiprius, veik vyriškus,
Slysdami tamsiai mėlynu suknios audiniu,
Po kuriuo nuogybė jos fosforizuoja

Kaip ir ikonografijoje, eilėraštyje šventoji vaizduojama ilgais plaukais, mėlynu apdaru. „Kadangi mėlyna yra padangės spalva, ji tradiciškai siejama su dangaus karalyste, viltimi, pastovumu, tyrumu, tiesa, idealu. Krikščioniškoje spalvų simbolikoje mėlyna priklauso Mergelei Marijai“⁶⁹, – aiškinama literatūros simbolių žodyne. Suprantama, kad mėlyna – ir apaštalų spalva, o

⁶⁷ Fiut Aleksander, „Miłoszas tarp paveikslų“, *Czesławas Miłoszas iš XXI amžiaus perspektyvos*, mokslinių straipsnių rinkinys, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007, p. 10.

⁶⁸ Miłosz Czesław, *Rinkiniai eilėraščiai*, sudarė Algis Kalėda, Vilnius: Baltos lankos, 1997, p. 291.

⁶⁹ Ferber Michael, *Literatūros simbolių žodynas*, iš anglų kalbos vertė Laimantas Jonušys, Vilnius: Mintis, 2004, p. 173.

apaštalais laikomi 12 Jėzaus mokinių. Kaip darbo teorinėje dalyje buvo minėta, krikščioniškame pasaulyje Magdaliētė buvo pripažinta kaip „apaštalų apaštalė“, panašiai kaip ir aptariamame eilėraštyje. Pasak U. Betzo, garbingas „apostola apostolorum“ vardas, kurį Marijai Magdaliētei skiria Bažnyčios Tėvas Augustinas, atsiranda iš nuostabos ir pripažinimo, kad ta moteris (o ne Petras) buvo taip pagerbta, kad pirmoji susitiko prisikėlusį Jėzų Kristų ir buvo pirmoji prisikėlimo liudytoja. Čia visos Evangelijos vieningos ir mato joje apaštalų mokytoją, lygiavertę kitiems Jėzaus mokiniams vyrams: „Krikščionys yra įsitikinę, jog niekas negali ginčyti, kad Kristaus valia Marija iš Magdalos, buvo apaštalų mokytoja“ (U. Betz). Marijos išskirtinumas ir stiprybė, kuria ji prilygsta vyrui, eilėraštyje pabrėžiama ir jos stiprių, vyriškų pečių išryškinimu. Šis vienintelis vyriškumo bruožas pabrėžia tiek fizinę, tiek dvasinę Magdaliētės stiprybę, nes kitos jos išorinio vaizdavimo detalės, be abejonės, nugali ir sužavi moteriškumu: „nuogybė jos fosforizuoja.“ Šis poetinis pasakymas patvirtina visuomenėje priimtą moters kaip vyro gundytojos ir viliotojos statusą. Moters nuogybės galia prilyginama išskirtinei fosforo ypatybei – žibėti ir skleisti šviesą, kuri pakeri ir užburia. Spindintis Magdaliētės kūnas sukelia erotišką žavesį. Remiantis M. Žvirgždo tyrimais, apmąstomas spindintis Magdaliētės kūnas. Eilėraščio lyrinio subjekto žvilgsnis stebi gražų moters kūną ir regi švytinčią aurą. Kūnas vertinamas tarsi žvelgiant į paveikslą, atkreipiant dėmesį į jo vientisumą, tiek į atskirų dalių (plaukų, pečių) susidūrimą su subjekto-stebėtojo žvilgsniu. Pabrėždamas juslinės patirties svarbą, poetas sureiškina subjekto santykį su Magdaliēte kaip su traukiančiu žvilgsnį ir geidžiamu fiziniu kūnu⁷⁰. Magdaliētės suknia slystančių plaukų vaizdas sužadina ją stebinčio subjekto seksualinį potraukį.

Vaizduojamos Magdaliētės „kiek apsunkęs veidas“ išduoda moters kančią. Marija kenčia dėl Jėzaus, savo Mokytojo ir Išvaduotojo, netekties. Anot U. Betzo, Jėzus ją ne tik išgydė ir dovanuoja išganymą, ne tik leido dalyvauti savo kelyje ir tarnystėje. Šalia to ji jam dėkinga už garbę būti mokine, už „mokytumą“ Dievo žodžio prasme. Paminėdamas Marijos kaklą ir užsimindamas apie matinį ir prikimusį jos balsą, poetas suteikia vilties, kad šventoji ims kalbėti ir pati papasakos savo istoriją, tačiau po akimirkos, jis taria nuramindamas: „bet netars nė žodžio.“ Reiškia – Marijos Magdaliētės paslaptis liks amžina.

Ir taip visam laikui tarpu kūno gaivalo

Ir vilties erdvės liks kažko belaukianti

Remiantis Šventuoju Raštu, galima teigti, kad tas „kažkas“ yra Jėzus, kurio Marija ir liks amžinai belaukianti su viltimi dar jį pamatyti. Galimi keli eilėraščio frazės „tarpu kūno gaivalo ir vilties erdvės“ interpretavimo variantai: Magdaliētės kaip nusidėjėlės ir kaip atgailautojos, kaip

⁷⁰ Žvirgždas Manfredas, *Regimybės atspindžiai: vizualumo poetika Alfonso Nykos-Niliūno kūryboje*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009, p.146.

žemiškos būtybės ir palaimingos apaštalės, kaip gaivališko moteriškumo ir amžino moteriškumo pavyzdžio. Kaip matyti, kiekvienu atveju svarbūs du iš esmės skirtingi Marijos Magdalietės gyvenimo tarpsniai, kurių epizodai ir sudaro poetinį jos portretą. Visame eilėraštyje grumiasi nuodėmingoji moteris su šventąja moterimi, ir laimi amžinasis moteriškumas. Magdalietės portretas kelia susižavėjimą ir slaptą troškimą, atskleidžiama amžinojo moteriškumo paslaptis. Poeto interpretuojama šventoji įgyja ir erotinę, ir religinę prasmę. „Strategija. Kaip turi elgtis žmogus, kuriam visuotinio keitimosi, bendro keitimosi laikais rūpi amžinasis momentas. Ir pajutimas, kad tam amžinajam momentui negresia rimtas pavojus dėl to viso keitimosi, kuris vyksta nūdienos pasaulyje“⁷¹ – taip aiškina savo poezijos esmę pats Cz. Miłoszas.

Birutė Jonuškaitė (g. 1959), išėvė iš Lenkijos lietuviškosios salos (Punsko krašto), šiandieninėje lietuvių literatūroje bene ryškiausiai atstovauja tradicijai – jos pasaulėjautai ir stiliui⁷². Poetės vaikystė ir jaunystė, praleista tarp dviejų kalbinių arealų, tarp dviejų kultūrų, nužymėta buvimo tarp dviejų tautų – lietuvių ir lenkų. B. Jonuškaitė, save vadinanti dviejų kultūrų žmogumi, buvimą tarp dviejų kultūrinių arealų priima kaip duotybę, rūpinasi šių tautų kultūrų klodų suartinimu ir tai laiko didele likimo dovana. Bendradarbiaudama su Lenkų institutu ji išvertė knygų iš lenkų kalbos, didelį dėmesį skyrė Czesławui Miłoszui (2010 m. sudarė knygą Czesławo Miłoszo 100-osioms gimimo metinėms „Laiko pameistrys“), išvertė Barbaros Gruzkos-Zych poezijos ir kt. 2016 m. B. Jonuškaitei įteiktas Lenkijos Respublikos valstybinis apdovanojimas – Auksinis kryžius už nuopelnus vystant lenkų ir lietuvių bendradarbiavimą, lenkų kultūros populiarinimą bei bendradarbiavimą su Lenkija.

Žvelgiant į visą XX a. antrosios pusės lietuvių literatūrą, galima tvirtinti, kad B. Jonuškaitės prozoje atidžiai perteikiama jausminė, juslinė moters patirtis – visi įmanomi kūniški impulsai ir potyriai. Pasakojimas prozoje, grįstas prisiminimais ir jausminiais išgyvenimais, dažnai nutolsta nuo epinio ir priartėja prie poetinio (A. Peluritytė). B. Jonuškaitės kuriama poezija moteriška, jutimiška, kuriamas intymus santykis su aplinka ir žmonėmis. Eilėraščiuose „Viešpatie“, „Bendrakeleivė“ perkuriama biblinė Magdalietės istorija, atskleidžiant jos ryšį su Kristumi. Eilėraštis „Viešpatie“ pratęsia B. Jonuškaitės asmenybę ir nukelia mus į Persetkalnį, kur ji, daugybę valandų rymodama, stebėjo gimtinės gamtovaizdį, saulėlydžius ir vis kitokiomis spalvomis viliojančius ežero vandenį, o likusį gyvenimą ilgėjosi tų vaizdų ir to dar nesuvokiamos pilnatvės kupino jausmo. Poetės „vaikystės pasaulis vėrėsi nuo didžiulio plokščio akmens, gulinčio ant Persetkalnio – aukščiausios tėvo laukų kalvos: pietuose – kelias į autobusų stotelę, iš kurios galima išvykti į paslaptinius tolius, vakaruose – ežeras su saulėlydžiais ir dar nesuvokiamu, bet jau oda

⁷¹ Fiut Aleksander, *Maištingas Czesławo Miłoszo autoportretas*. Pokalbiai su Aleksandru Fiutu, vertė į lietuvių kalbą Birutė Jonuškaitė, Vilnius: ALK /Alma littera, 1997, p. 72.

⁷² Peluritytė Audinga, „Jauniausieji lietuvių prozininkai“, in: *Naujausioji lietuvių literatūra / 1988-2002 /sudarė Giedrius Viliūnas*, Vilnius: Alma littera, 2003, p. 208.

jaučiamu romantikos kupinu virpuliu, o šiaurėje ir rytuose – už padūmavusių miškų juostos horizonte – nepasiekiamo, mistinė Lietuva⁷³. Persetkalnyje – šiame gražiame Lietuvos kampelyje ir vyksta eilėraštyje pasakojamos istorijos veiksmas, verda įprastas kasdienis gyvenimas:

Viešpatie
jeigu šiąnakt numirsiu
apmegzk mano vaikus
dobiliukais nuo Persetkalnio
sutaisyk tėvo svirtį
kad niekas daugiau
nenorėtų ant jos
pasikarti
vaikaičių kojūgaly
patupdyk
patį pilkiausią vieversėlį
va sukklus tavo klonuotas avinėlis:
kokių giesmių būta
Viešpatie
esmi Tavo blakstienos
plaukelis
pagirdytas Magdalietės
ašara⁷⁴

Eilėraščio lyrinis „aš“ kreipiasi į patį Viešpatį, dangaus ir žemės sutvėrėją, ir prašo atlikti paprastus buitines darbus: apmegzti vaikus, sutaisyti tėvo svirtį ir kt. Tradicinėje patriarchalinėje šeimoje šie darbai – šeimos maitintojo – vyro pareiga, eilėraštyje panašu, kad kasdienio gyvenimo rūpesčiai gula ant moters pečių. Poetės atskleidžiamas matriarchalinės šeimos pavyzdys, kurioje ant moters pečių gula visos šeimos ir buitines rūpesčiai. Eilėraščio subjektas – tikinti kaimo moteris, kurios pareiga – pasirūpinti namais ir vaikais. Jos kreipimasis į Viešpatį, prašymas – „apmegzk mano vaikus / dobiliukais nuo Persetkalnio“ ar „sutaisyk tėvo svirtį“ – nuskamba taip betarpiškai, tarsi moteris kreiptųsi į savo vyrą, primindama jį pareigą – pasirūpinti vaikais ir namais po jos mirties. Moters prašymas – kuklus: ne materialūs dalykai jai neduoda ramybės, ne puošniais rūbais ji prašo aprengti savo vaikus, bet „apmegzti“ gimtojo krašto „dobiliukais“. *Simbolinių reikšmių žodyne* pažymima, kad dobilas dėl greito augimo yra gyvybinės jėgos įvaizdis. Trys lapai reiškia Švenčiausiąją Trejybę: Tėvą, Sūnų ir Šventąją Dvasią. Keturlapis dobilas atneša jį radusiam laimę, reiškia garbę, turta, ištikimą mylimąjį ir gerą sveikatą, penkialapis – laimingos santuokos simbolis –

⁷³Jonuškaitė Birutė, „Europos raudonodžių laisvė“, *Šiaurės Atėnai*, 2014, nr. 20, p. 1,3,11 [žiūrėta: 2018-02-08]. Prieiga per internetą: <http://www.satėnai.lt/wp-content/uploads/2014/01/Nr.20-1182-2014-06-06.pdf>

⁷⁴Jonuškaitė Birutė, *Vaikas pražilusiom akim*, Punkskas: Aušros leidykla, 2004, p. 4.

visa, ko reikia laimei⁷⁵. Šiomis eilėraščio eilutėmis išsakomi motinos, auginančios vaikus, lūkesčiai: kad visi užaugtų sveiki, sukurtų šeimas ir būtų laimingi santuokoje, mylėtų ir gerbtų savo gimtuosius namus, tėviškę ir niekada neprarastų su ja siejančio ryšio. Kitas moters prašymas – „sutaisyk tėvo svirtį, kad niekas daugiau / nenorėtų ant jos / pasikarti“ – dar kilnesnis. Svirtis nuo senų laikų buvo kiekvieno kiemo puošmena, o ja semiamas vanduo laikomas gyvybės šaltiniu: Lietuvoje jį laikė šventu ir gerbė, o šulinys – moteriškąją gyvybę duodančio prado simbolis (p. 155). Eilėraštyje minima sulūžusi svirtis reiškia nepasiekiamą šulinio vandenį, tai yra nepasiekiamą moteriškos gyvybės pradą. Moteris, būdama gyvybės nešėja, laikoma namų židinio saugotoja, nuo kurios priklauso nauja gyvybė. Atkreiptinas dėmesys, kad tai „tėvo svirtis“, vadinasi, moters šeima gyvena savo tėvų sodyboje, kurią reikia prižiūrėti ir pasirūpinti, kad neliktų tuščia, kad moteris joje jaustųsi saugi, galėtų gimdyti vaikus, juos auginti. Kad visada tėviškėje gyvybės šaltinis trykštų energija, būtinas abipusis vyro ir moters ryšys.

Kitas moters prašymas: „vaikaičių kojūgaly / patupdyk / patį pilkiausią vieversėlį.“ Jis perkelia į pavasarišką gamtą. Mažas rudas paukščiukas, pagarsėjęs savo giesme, kuris čiulba tik skridamas, turi būti „patupdytas“ lovos gale, tai reiškia, turi tylėti. Vieversys simbolizuoja dangaus ir žemės sąjungą, Lietuvoje laikomas pirmuoju pavasario pranašu, artojo palydovu (p. 170). Pilka spalva krikščionybėje vaizduoja kūno mirtį ir sielos nemirtingumą, nes prie Paskutinės vakarienės stalo Kristus vaizduojamas vilkintis pilkais rūbais (p. 118). Vaikaičiais – trečiosios kartos atstovais – nužymimas tikinčiųjų tradicijos ir krikščioniškos vertybės; kaip maldoje ar giedamoje giesmėje linkima visiems taikos, ramybės, teisybės, nuolankumo ir santūrumo. Pabrėžiama tradicinių moralinių vertybių prasmė – jos apsaugančios nuo visų gyvenimo negandų. Moteris, tarsi numatydama ateitį, perspėja: „va suklus tavo klonuotas avinėlis“ ir įtraukia į tolesnę įvykių eigą. Avinėlis – Jėzaus Kristaus ir jo atpirkimo aukos simbolis; dėl ramumo, nuolankumo, tyrumo ir baltos spalvos simbolizuoja švelnumą, gerumą ir tyrumą, nekaltumą ir nebylumą. (p. 23). Naujojo Testamento metafora – Jėzaus kaip Avinėlio, kadangi nukryžiuojamas turėjo būti tarsi žmogaus, kaip Avinėlio, aukojimas dėl šeimynos išganymo⁷⁶. Jonas Krikštytojas, numatydamas Velykų įvykius, Kristų sveikina tokiais žodžiais: „Štai Dievo Avinėlis, kuris naikina pasaulio nuodėmę!“ (Jn 1, 29). Poetė, pasitelkdama jusles, šiuo atveju klausą, eilėraščio skaitytojus paruošia klausytis ir išgirsti svarbią žinią – Dievas pasiaukėjo, atpirkdamas žmonių nuodėmes. Jėzaus Kristaus pasiaukojama mirtis už žmonijos nuodėmes kaip jos atpirkimas, yra viena iš svarbiausių krikščionybės dogmų⁷⁷. Moters pasakymas – „kokių giesmių būta / Viešpatie“ – eilėraštyje nuskamba kaip padavimas, kuriame pasakojami nepaprasti istoriniai įvykiai ir atsitikimai. Pabrėžiama Kristaus ir jo atpirkimo

⁷⁵ Lapinskienė Lionė, *Simbolinių žodžių žodynas*, Panevėžys: Magilė, 2007, p. 38. Toliau remiantis šiuo šaltiniu, darbe bus nurodomas tik puslapis.

⁷⁶ Ferber Michael, *Literatūros simbolių žodynas*, iš anglų kalbos vertė Laimantas Jonušys, Vilnius: Mintis, p. 49.

⁷⁷ Petraitis Romualdas, *Religijotyros žodynas*, Vilnius: Mintis, 1991, p. 39.

aukos svarba krikščionybės istorijoje. Tai gali būti nuoroda ir į kitų giesmių tekstą ar „Giesmių giesmė“, kurios temos, anot Jono Pauliaus II, yra „esminis šventumo ženklas.“⁷⁸

Paskutinės eilėraščio eilutės nuskamba kaip palinkėjimas Viešpačiui: „esmi Tavo blakstienos / plaukelis / pagirdytas Magdaliėtės / ašara“. Tai gana poetiškas ir tapybiškas vaizdas, nukreipiantis į Bibliją. Metaforine kalba ir, pasitelkiant regėjimo pojūtį, išreiškiama ypatinga akių prasmė: „Viešpaties blakstienos plaukelį“ ir „Magdaliėtės ašarą“. Blakstienos ir ašaros yra susijusios su akių funkcijomis: blakstienos apsaugo akis, o akys yra ryškiausias, išraiškingiausias veido bruožas ir regos organas, atspindintis mintis ir jausmus. Magdaliėtės ašaromis, turinčiomis simbolinę prasmę, atskleidžiama jos meilė Jėzui, kuri išvaduoja moterį iš nuodėmių. Tai užuomina į Evangelijoje užrašytą „atgailaujančios nusidėjėlės“ siužetą, kai Jėzus taria savo mokiniui Simonui: „Matai šitą moterį? Aš atėjau į tavo namus, tu nedavei man vandens kojoms nusimazgoti, o ji suvilgė jas savo ašaromis ir nušluostė savo plaukais. Tu manęs nepabučiavai, o ji, vos man atėjus, nesiliauja bučiavusi man kojų. Tu aliejumi man galvos nepatepei, o ji tepalu patepė man kojas. Todėl aš tau sakau: jai atleidžiama daugybė jos nuodėmių, nes ji labai pamilo. Kam mažai atleista, tas menkai myli“ (Lk 7, 44–48). Apibendrinti eilėraščių, pabrėžiant Magdaliėtės ir Jėzaus ryšį, galima ir interpretuojant jo pabaigą: „Tebūnie tas ryšys, apgiedamas dieviškos Meilės giesmės.“

Kitas B. Jonuškaitės eilėraščių, sukeliantis Magdaliėtės vaizdavimo asociacijas, yra „Bendrakeleivė“ iš to paties eilėraščių rinkinio „Vaikas pražilusiom akim“ (p. 24). Jau pats eilėraščių pavadinimas nurodo į biblinę Mariją Magdaliėtę. Svarbus Evangelijose minimas siužetas apie išvaduotą iš septynių demonų atgailaujančią nusidėjėlę, sekusią Jėzumi iki pat jo mirties ir priimančią Ostiją:

pienės žiedą
kaip Ostiją
apkabina lūpomis
geria medų
ilgis nuogų sutemų
rafinuota geiša
be kimono
ar eilinis posmas
pavasario scenoj

Eilėraščių lyrinis „aš“ – moteris, kūno pagalba atliekanti įvairius veiksmus: „pienės žiedą / kaip Ostiją / apkabina lūpomis“. Pienės žiedas, kurio forma primena saulę, simbolizuoja Kristaus kančią ir mirtį. Baltas pūkas – trapios būties, laikinumo simbolis (p. 117). Ostija, kaip aiškinama

⁷⁸ West Christopher, „Jono Pauliaus II svarstymai apie Giesmių giesmę“, vertė Raimonda Jaloveckaitė, *Bernardinai.lt*, 2009-01-11.

Religijotyros žodyne – mažas, apvalus paplotėlis iš kvietinių miltų, katalikų vartojamas per Mišias komunijai ir simbolizuojantis Kristaus kūną (p. 278). Šiomis eilėraščio eilutėmis gali būti vaizduojamas vienas iš Magdaliėtės gyvenimo epizodų – paskutinė Šv. Marijos Magdaliėtės Komunija. Pasak legendos, paskutinę Komuniją jai suteikęs angelas kalno oloje arba šv. Maksiminas, buvęs jos bendražygis, kuriam šventas Petras pavedė globoti Mariją Magdalietę. Marija Magdalietė vaizduojama klūpanti, prilaikoma angelų priešais šv. Maksiminą, kuris jai duoda Ostiją⁷⁹. Eilėraščio eilutės „geria medų / ilgis nuogų sutemų“ kuria intymią aplinką, apgaubta nakties paslapties ir sukelia erotinį jausmą. Krikščionims medus – Kristaus gerumo ir gailestingumo simbolis (p. 92). Nuogybė simbolizuoja suvedžiojimą, gašlumą, tyrumą ir tiesą. Krikščionybėje Adomo ir Ievos nuogumas reiškia jų nekaltbę iki nusidėjimo. Kartu tai yra askezės simbolis, primenantis, kad mes visi gimėme nuogi, todėl privalome visiškai atsiduoti Dievo valiai (p. 103).

Krikščioniškosios ikonografijos žodyne rašoma apie Magdaliėtės pasiaukojimą ir atsidavimą Kristui, kurį liūdija XI a. Prancūzijoje, Provanse susiformavusi Marijos Magdaliėtės legenda, pakartota *Aukso legendoje*. Pasak jos, Marija Magdalietė kaip piligrimė keliavusi į Provansą ir ten daugelį metų gyvenusi kaip vienuolė. Manoma, kad pagrindą šiai legendai davė panašus pasakojimas apie Mariją Egiptietę. Surastos relikvijos, kaip manoma, priklausiusios Magdalietei, labai paspartino jos kulto augimą. Legendoje pasakojama kaip kartą palaimintasis Maksiminas, Marija Magdalietė, Morta ir Lozorius sėdę į laivą be burių, irklų, vairo ir angelo vedami, laimingai pasiekė Marselį, kur rado prieglobstį po šventyklos portiku. Magdalietė, norėdama atversti stabus garbinančius žmones, pradėjo savo apaštališką veiklą – ji atvertė šio krašto kunigaikštį, Lozorius tapo Marselio vyskupu, o pasiekus Provansą, vyskupu pašventintas ir Maksiminas. Vėliau Magdalietė pasitraukė į nuošalią vietą, kur be maisto ir drabužių išgyveno trisdešimt metų. Pajutusi besiartinančią mirtį, siuntė žinią vyskupui Maksiminui, ir šis nunešė jai Eucharistiją: šventoji laiminga apsiverkė ir užmigo Viešpatyje (p. 193-194).

Tolesniame eilėraščio pasakojime poetės užuomina apie „refinuotą geišą“ skaitytoją iš lietuviškos aplinkos nukelia į tolimąją Japoniją, kur „geiša“ – neatskiriama japonų kultūros dalis ir gana paslaptingos profesijos atstovė⁸⁰. Geišos – išskirtinės (dailios, rinktinės, įmantrios, ištobulintos) moters paveikslas artimas Biblijoje minimos moters – Marijos Magdaliėtės paveikslui. Magdalietė buvo išskirtinė moteris krikščionybės istorijoje. *Aukso legendoje*, vėliau ir dailėje Magdalietė vaizduojama jauna, graži, ilgais plaukais. Kaip rašo J. Voraginetis, ji buvo toji moteris,

⁷⁹ Ramonienė Dalia. *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 1997.

⁸⁰ Tai tradicinė Japonijos menininkė, profesionali palydovė, moteris, kuri linksmina ir atpalaiduoja vyrus po darbo. Japonai grožiui skiria labai daug reikšmės, nes yra įsitikinę, kad būtent jis atveria žmogaus širdį bendravimui. „Grožis sužadina stiprius meilės ir atgailos jausmus, tada žodis „žmogus“ skamba kaip žodis „draugas“, – rašė garsusis japonų filosofas N. Kavabata. Nuo neatmenamų laikų japonai yra įpratę skirstyti moteris į tris kategorijas: žmona – namų židiniui, oiran – kūnui ir geiša – dvasiai. Geišos užduotis ar „paskirtis“ kaip tik ir susijusi su tuo, kad būtų atskleista tikroji, gražioji vyro sielos esmė. Šioje srityje ji visada buvo nepralenkiamą meistrė, puikiai jaučianti vyriškį ir aukštinantį jį (o tai, japonų nuomone, ir yra didžiausias moters menas).

kuri Viešpaties kojas ašaromis numazgojo, plaukais nušluostė ir tepalais patepė, kuri, atėjus malonės laikui, pirmoji atliko iškilmingą atgailą, kuri pasirinko geriausiąją dalį, kuri, atsisėdusi prie Viešpaties kojų, klausėsi jo žodžių, kuri Viešpaties galvą apipylė kvapiuoju aliejumi, buvo šalia kryžiaus Viešpaties Kančioje, kuri, nusipirkusi kvėpalų, norėjo patepti Jo kūną, kuri, mokiniams pasitraukus nuo kapo, nepasitraukė, kuriai pirmajai pasirodė prisikėlęs Kristus ir padarė apaštalu apaštale⁸¹. Brangus geišos kimono, eilėraštyje prilyginamas puošniems Magdaliėtės drabužiams, kuriais ji vilkėjo prieš įtikint Kristų. Poetės pabrėžiama, kad geiša „be kimono“, be savo brangiojo apdaro. Vadinas, moteris jau atsisakiusi ankstesnio gyvenimo malonumų, o jos nuogumas – askezei reiškiantis simbolis – liudija visišką atsidavimą Dievo valiai. Po atsivertimo Marija Magdaliėtė vaizduojama kaip atgailaujanti nusidėjėlė, vilkinti paprastu apsiaustu arba nuoga, prisidengusi ilgais vilnijančiais plaukais. Ji skaito, medituoja ar pakėlusį ašarų pilnas akis, danguje regi jai pasirodžiusius angelus⁸².

Eilėraščio paskutinės eilutės: „ar eilinis posmas / pavasario scenoj“ – apibendrina pasakojamą bendrakeleivės – Magdaliėtės istoriją. Ar kaip eilinis posmas, ar *Giesmių giesmės* giedama Giesmė, eilėraštyje įprasminama geroji naujiena, galima sakyti, yra ta, kad kiekvieną pavasarį atbundančios gamtos fone prisikeliantis „Kristus ateina į šį pasaulį, kad atkurtų tikrąją mūsų širdžių Giesmę, pirmiausia atpirkdamas mūsų kūnus“ (Ch. West).

Gintaras Bleizgys (g. 1975 m.) – vienas iš „jauniausios poezijos“ pozicijų atstovų, savitai suvokiantis ne tik „pasaulį“ bet ir savo rašymą – atskleidžiantį „kritinio sąmoningumo“ simbolinius ženklus⁸³. Poetas debiutavo 1998 m, išleidęs poezijos knygą „Vietovė. Šiaurė“, kuri jam pelnė Poetinio Druskininkų Rudens premiją. G. Bleizgio poezijoje dominuoja praeinančio laiko refleksija, reiškiamą abstrahuotais vaizdais, sugebėjimu mintimis išskirti ir apibendrinti esmines objektų savybes ir santykius. „Kai sėlinsi manęs“ – septintasis savito poeto eilėraščių rinkinys. Tai sąžiningas, atviras bendravimas su pasauliu ir savimi, lemiantis poetinį gyvybingumą visa ko, kas išgyvenama ir suvokiama. Tai poezija, tvirtinanti – „gyvybė visada laimi“, o toks tvirtinimas aprėpia egzistencijos, tikėjimo, priešybių regėjimo ir harmonijos prasmę. Ir knygos antraštėje užkoduota nuostata, kad pavadinimas „Kai sėlinsi manęs“ atėjo iš eilėraščio eilutės „išsikvėpink mirtie kai sėlinsi manęs“⁸⁴.

⁸¹ Voraginietis Jokūbas, *Aukso legenda, arba šventųjų skaitiniai*, vertė Veronika Gerliakienė, Sigitas Narbutas, Vaidilė Stalioraitytė ir Tomas Veteikis, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008, p. 618.

⁸² Ramonienė Dalia. *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 1997. Lanzi Fernando ir Giola. *Šventieji globėjai ir jų simboliai*. Vilnius: Alma Littera, 2005 [žiūrėta:2018-02-10]. Prieiga per internetą: <http://www.polia.info/Ikona/Magdaliete.htm>

⁸³ Speičytė Brigita, „Žiemos balsai: poetiniai 1988-2002 metų debiutai“, in: *Naujausioji lietuvių literatūra / 1988-2002* / sudarė Giedrius Viliūnas, Vilnius: Alma littera, 2003, p. 181.

⁸⁴ Bleizgys Gintaras, „Eilėraščiai iš ciklo „Kai sėlinsi manęs“ [žiūrėta: 2018-01-30] . Prieiga per internetą: <http://www.tekstai.lt/component/content/article/159-bleizgys-gintaras/7499-gintaras-bleizgys-kai-selinsi-manes>

„Apie“⁸⁵ – vienas iš G. Bleizgio rinkinio „Kai sėlinsi manęs“ eilėraščių, intriguojantis trumpu pavadinimu. Pavadinimas nesavarankiška kalbos dalimi – prielinksniu, reikalaujančiu papildinio, eilėraštis nukreipia į turinį ir atsakymų „apie ką“ ieškojimą. Pirmosios eilėraščio eilutės jau atlieka vardijimo funkciją, tai: „apie lietu dulkėse“, „Magdaliētės ašaras“. Aiškinantis žodžių poras sudarančių junginių prasmę, atskleidžiama eilėraščio lyrinio „aš“ pasakojama istorija. Suponuojamas vaizdas, kuriame pagrindinį vaidmenį atlieka Magdaliētė, ir tai yra aiški nuoroda į Bibliją. Tarsi matome Mariją Magdaliētę prie kryžiaus, apraudančią Jėzų. Kadangi „lietus“⁸⁶ reiškia dangaus poveikio žemei, žemės apvaisinimo iš dangaus, ko nors daugybės simbolio, ir akivaizdaus dievų įtakos žemei pavyzdį, o „dulkės“ – žmogaus laikinumo, menkumo šioje žemėje simbolis. Tai „apie lietu dulkėse“ reikštų, kad kalbama apie dangaus ryšį su žeme, o Dievo – su žmonėmis, pabrėžiant žmogaus laikinumą ir jo menkumą, kuriam atstovauja Marija Magdaliētė. „Magdaliētės ašaros“ liudijančios moters artimą ryšį su Kristumi, nukreipia į Evangelijose aprašytą siužetą apie išvaduotą iš septynių demonų atgailaujančią nusidėjėlę, kuri atsivertusi sekė paskui Jėzų kartu su jo Motina iki pat kryžiaus.

Tolesnė eilėraščio pasakojama istorija pratęsia vardijimą „apie“: „kūno dykumą / kurią pereiti / reiks viso gyvenimo.“ „Dykuma“ – tai atsiskyrimo ir vienatvės vieta, reiškianti ramybę ir kontempliaciją (p. 38). Žinojimas, kad Biblijoje ne vienas svarbus įvykis atsitinka dykumoje, ir patikslinimas, kad tai „kūno dykuma“, kelia asociacijų su bibrine Magdaliētės asmenybe, kuri, kaip byloja viena legendų, po Jėzaus mirties atvykusi į Prancūziją, ėmė atgailauti ir atsiskyrusi apie 30 metų gyveno ant La Sainte Baume kalno. Ir dabar čia tebestovi koplyčia grotuje. Pasakojama, kad Marijai Magdaliētei ją įrengė angelai. Apaštalu darbuose neberandame žinių apie tolesnę Marijos veiklą, tik šv. Paulius savo laiške romiečiams rašo: „...sveikinkite Mariją, daug triūsusių jūsų labui...“ Tad manoma, kad Marija savo tolesnį gyvenimą skyrė apaštalavimui. Daugiau krikščioniškoji tradicija apie Mariją nebesako nieko⁸⁷. Šios žinios apie Magdaliētę tarsi paliudijamos eilėraščio frazėje simboliškai išreikšta mintimi – kūno dykumą pereiti reikės viso gyvenimo, o tai reiškia, kad Magdaliētės kelias į ramybę ir kontempliaciją nebus lengvas, jis truks visą gyvenimą, patiriant savo menkumą ir laikinumą šioje žemėje.

Eilėraštyje „Apie baimę išeiti“ pasakojamos istorijos momentas – pats svarbiausias, sukeliantis nerimą keliantį jausmą – neišvengiamos mirties baimės ir mirusiųjų teismo laukimo. „Naujajame teologijos žodyne“ minima, kad visuotinis Dievo teismo laukimas buvo vadinamas „paskutine diena“ arba „Viešpaties diena“. Skelbdama Viešpaties dieną, bažnyčia pabrėždavo baugumo aspektą. Biblijoje Viešpaties diena vadinama kūrinijos ir žmonijos istorijos laike pabaiga,

⁸⁵Bleizgys Gintaras, *Kai sėlinsi manęs*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2014, p. 26-27.

⁸⁶Lapinskienė Lionė, *Simbolinių reikšmių žodynas*, Panevėžys: Magilė, 2007, p. 41, 84. Toliau, remiantis šiuo šaltiniu, bus nurodomas tik puslapis.

⁸⁷Gečaitė Rasa, „Marijos Magdaliētės paslaptis – dailėje ir Šventajame Rašte“ (2013 m. vasario 26 d.) Bažnytinio paveldo muziejuje medžiaga

kai Dievo karalystė taps visų akims regima. Kita eilėraščio frazė – „liekantys ašaroja” – priverčia susimąstyti, kas tie „liekantys“ ir kodėl jie „ašaroja“, o kitas lyrinio subjekto pateikiamas teiginys – „bet ašaros / nepasotina kūno“ – nukreipia dėmesį į antrą kartą eilėraštyje minimą „kūną“, keliantį asociacijas su Magdaliete ir jos ašaromis. Tačiau jos neturi tokių galių, kad palengvintų Jėzaus netekties kančią ar atgaivintų ir išlaisvintų kūną, kaip kad lietūs atgaivina žemę. Pasak H. Vorgrimlerio, krikščionybės tradicijoje vyrauja dualistinės, kūną nuvertinančios tendencijos. Svarbi „vidinio“ ir „išorinio“ žmogaus perspektyva, taip pat nuodėmei bei mirčiai atiduoto kūno atpirkimo viltis. Tikinčiųjų kūnas tapo Jėzaus Kristaus nuosavybe ir „Šventosios Dvasios šventykla“, todėl jiems privalu šlovinti Dievą kūnais. Reiškia, „liekantys“ – tai tikintieji, atgailaujantys už savo nuodėmes, kaip ir Marija Magdalietė, laukiantys Dievo atleidimo ir savo prisikėlimo. H. Vorgrimleris rašo, kad mūsų prisikėlimas yra atidėtas iki pasaulio pabaigos, tačiau apaštalas sako, jei Kristus prisikėlė, prisikelsime ir mes, nes Jo prisikėlimas yra pavyzdinė mūsų prisikėlimo priežastis. Tolesnis eilėraščio pasakojimas – pats šviesiausias, gyviausias ir viltingiausias:

apie tai kad viskas atgyja
kad širyt
giliam alyvų krūme
kur miega paukščiai
kur virpanti
mano sąmonė –
nenuraminamas
dangaus sparnuotis

Eilėraščio eilutė „apie tai kad viskas atgyja“ sukelia pavasario ir bundančios gamtos vaizdą, nukreipia būtent į rytmetį, tokį paros laiką, kai prabunda visa, kas gyva, ir tarsi laukiama dar kažko nutinkant. Svarbiausio įvykio nuojautą patvirtina kita eilėraščio frazė: „kad širyt giliam alyvų krūme“. Ją galima interpretuoti kaip Kristaus Prisikėlimo rytą naujos Viešpaties sandoros, susijungusios vilties ir taikos, patvirtinimą. Krikščionybėje alyvmedžio šakelė simbolizuoja taiką, Dievo ir žmogaus susitaikymą. Psalmynes sakoma: „aš esu lyg vešlus alyvmedis, / augantis Dievo Namuose. / Aš pasitikiu ištikimąja Dievo meile / per amžių amžius“⁸⁸. Evangelijoje pagal Luką pasakojama, kad Viešpats, paskutinį kartą pasirodęs savo mokiniams Alyvų kalne. Iš šios vietos kylama į dangų, nes „maldingumas gi visam yra naudingas, kadangi turi pažadėjimą dabartinio ir būsiančiojo gyvenimo“ (Lk 24,36). „Kur miega paukščiai“ patvirtina tos vietos ramybę ir saugumą. Kadangi paukščiai susieja dangų su žeme, jie primena dievus, todėl dar antikoje dažnai buvo laikomi arba dievų įsikūnijimais, arba jų žinianešiais (p. 203). Aiškėja galimos eilėraščio

⁸⁸ Ferber Michael, *Literatūros simbolių žodynas*, iš anglų kalbos vertė Laimantas Jonušys, Vilnius: Mintis, 2004, p. 28. Toliau žodžių reikšmes aiškinant, remiantis žodynu, bus nurodomas tik puslapis.

interpretacijos variantas – apie Viešpaties prisikėlimą iš mirusiųjų ir jo žengimą į Dangų. Šio lemtingo įvykio liudytoja laikoma Marija Magdaliėtė, kuriai pirmajai pasirodė prisikėlęs Kristus. Evangelijoje pagal Joną (Jn 20) ir evangelijoje pagal Morkų (Mk 36) pasakyta: „Prisikėlęs iš numirusiųjų anksti pirmą savaitės dieną, jis pirmiausia pasirodė Marijai Magdalenai“, kuri priklauso prie atgailaujančių. Jokūbas Voraginetis nurodo penkias priežastis, dėl kurių Kristus jai norėjo pasirodyti pirmiausiai. „Pirma, kadangi karščiau mylėjo. Evangelijoje pagal Luką pasakyta: „Atleidžiama jai daug nuodėmių, nes ji daug mylėjo“. Antra, kad parodytų, jog mirė už nusidėjėlius. Evangelijoje pagal Matą pasakyta: „Aš atėjau ne teisiųjų šaukti, bet nusidėjėlių“. Trečia, kadangi dangaus karalystėje ištvirkėlės eina pirma išminčių. Evangelijoje pagal Matą pasakyta: „Iš tiesų, sakau jums, muitininkai ir paleistuvės eis pirm jūsų Dievo karalystėn“. Ketvirta, kad, remiantis Glosa, kaip moteris buvo mirties pranašė, taip būtų ir gyvenimo pranašė. Penkta, kad ten, kur liejosi nusikaltimas, dar labiau lietuš malonė, kaip pasakyta Laiške romiečiams“⁸⁹.

Evangelijoje pasakojama, kaip Marija, kartu su kitomis moterimis pamačiusi tuščią kapą ir du angelus, nubėgo pranešti džiugią žinią apaštalams; paskui Jėzus jai pasirodė, ir ji palaikė Jį sodininku. Kai atpažinusi ištiesė į Jį rankas, Jis ištarė garsiuosius žodžius „*Nelaikyk manęs!*“ (Jn 20, 16). Evangelinis pasakojimas sukelia ypatingą meilės jausmą, kaip ir „Giesmių giesmėje“, kur Mylimoji pasakoja: „Mano mylimasis įkišo ranką pro velkės skylę, / ir aš suvirpėjau, kad jis arti“ (Gg 5,4). „Atidariau savo mylimajam, / bet jis buvo nusisukęs ir nuėjęs. / Apmiriau, kad jis nuėjo / Ieškojau, bet negalėjau rasti; / šaukiau, bet jis neatsišaukė“ (Gg 5,6). „Giesmių giesmės“ mylimosios meilė ir sielvartas dėl mylimojo gali būti palyginta su Magdaliėtės meile Jėzui, lydėjusiai jį iki mirties, o likusį savo gyvenimą paskyrusiai atgailai ir Dievo žodžio skleidimui.

Kita eilėraščio frazė: „kur virpanti / mano sąmonė“ – / nenuraminamas / dangaus sparnuotis“ – sukelia dar vieną sielos kilimo į dangų asociaciją, kuriai atstovauja Marija Magdaliėtė, o kartu ir visi tikintieji. Dvasia, žyminti vėjo potyrį (dvelksmą ar pūtimą) arba žmogaus alsavimą, reiškia gyvybinę jėgą ir judėjimą. Žmogiškoji dvasia apibūdinama kaip įvairialypė psichinė ir emocinė patirtis, todėl žmogus suprantamas dvilypai – kaip kūnas ir dvasia ar siela, kurio dvasia ryžtinga, bet kūnas silpnas⁹⁰. H. Vorgrimlerio nuomone, dvasios, kuri reiškiasi sąmone, egzistavimas gamtamoksliskai priimtinas, tačiau ji laikoma visiškai priklausoma nuo smegenų kaip kūno dalies. Nors ši priklausomybė neginčytina, tačiau žmogiškosios dvasios neįmanoma kildinti tiesiog iš kūno. Žmogiškoji dvasia, mąstymas ir kalba negalima be juslinio suvokimo, kaip neįmanoma sielos saviraiška be materijos tarpininkavimo. Juo stipresnė, sąmoningesnė sielos saviraiška, juo labiau žmogus apibrėžiamas savo dvasios, juo labiau jis yra gyvas kūnas. „Virpančiai sąmonei“

⁸⁹ Voraginetis Jokūbas, *Aukso legenda, arba šventųjų skaitiniai*, pirma knyga, vertė: Veronika Gerliakienė, Sigitas Narbutas, Vaidilė Stalioraitytė ir Tomas Veteikis, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008, p. 370.

⁹⁰ Vorgrimler Herbert, *Naujasis teologijos žodynas*, iš vokiečių kalbos vertė Gediminas Žukas, Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2003, p. 158.

atstovaujanti Magdaliētės dvasia kyla į dangų, kur ją pasitinka Dievo dvasia, kuri yra konkretus veikimo tarp žmonių ir visoje Dievo kūrinijoje būdas. Dievo Šventosios Dvasios simboliu laikomas baltas balandis, kuris vaizduojamas virš Kristaus galvos, nusileidęs per Sekmines (p. 43), eilėraštyje gali būti interpretuojamas kaip „dangaus sparnuotis“, taip pat galintis reikšti angelą, simbolizuojantį sielos persikėlimą į dangaus karalystę. Torūnės Šv. Jonų bažnyčioje stovi Marijos Magdaliētės skulptūra, vaizduojanti angelų pulką į dangų nešamą Magdaliētę. Angelai į dangų ją lydi ir kituose meno kūrinuose (R. Gečaitė).

Pasakojama istorija užbaigiama, išryškinant minimos vietos ypatingumą, kur „ir lietus / ir visa / kas nematoma“. Lietus, atstovaujantis dangaus dosnumą, – gamtos reiškinys, suteikiantis gyvybę žemei ir jos gyventojams, o „visa kas nematoma“ valdos – dangus, reiškiantis absoliutų viršaus įsikūnijimą, transcendentinį ir nepasiekiamą, didingą aukštybių sferoje esantį pasaulį. Tai savo valią žmonijai diktuojančių dievų, dieviškų būtybių, gerųjų dvasių, angelų, šventųjų ir po mirties patekusių išganytų sielų buveinė. Danguje – anapus pasaulio laukiama Dievo karalystės įgyvendinimo. Tai tikinčiajam simboliškai primena jo po mirties laukiančias aukštybes, kuriose, atradusios saugų prieglobstį ir ramybę, ilsisi mirusiųjų sielos. Eilėrašties „apie“ savyje sutalpina neaprepiamą žmogaus kelionę, prasidedančią šioje žemėje ir besitęsiančią dangaus aukštybėse. Papasakota Magdaliētės istorija, paremta Biblijos motyvais, nušviečia tikinčiųjų kelią, kurio pagrindą sudaro tikėjimas, viltis ir meilė, lydintys mūsų gyvenimą žemėje ir vedantys amžinybėn.

Meilės linija jungia M. K. Sarbievijaus ir S. Nėries Magdaliētės vaizdavimą: M. K. Sarbievijus ją atskleidžia tiesiogiai, remdamasis Biblija, S. Nėris – netiesiogiai, interpretuodama šventosios – nusidėjėlės epizodą. Cz. Miłoszo šventoji įgyja ir erotinę, ir religinę prasmę. Atskleidžiamas Magdaliētės kaip nusidėjėlės ir kaip atgailautojos, kaip žemiškos būtybės ir palaimingos apaštalės, kaip gaivališko ir amžino moteriškumo vaizdavimas. B. Jonuškaitės ir G. Bleizgio eilėraščiuose interpretuojama teologinė šventosios – atgailaujančios nusidėjėlės, kuri atsivertusi sekė paskui Jėzų iki pat kryžiaus, reikšmė. Jei Dievas yra „meilė“ (Jn 4,8), kaip sakoma Evangelijoje, tuomet Marijos Magdaliētės meilė – Nusidėjėlės meilė Kristui – tai ne gailestis ir altruizmas, o mistinė trauka ir džiugesys, tikrasis Kristaus Erosas.

3. 2. Maldos aspektas Marijos Magdalietės poetinėje tipologijoje lietuvių liaudies, Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus, Antano Jasmanto, Leonardo Andriekaus, Bernardo Brazdžionio, Donaldo Kajoko poezijoje

„Malda yra viena svarbiausių religinio kulto formų – kreipimasis į dievybę, norint žodžiais arba mintimis užmegzti su ja ryšį, gauti iš jos pagalbą, pagarbinti ją arba atlikti ritualinę priedermę“, – aiškinama *Religijotyros žodyne*⁹¹. H. Vorgrimlerio nuomone, kai žmogus meldžiasi, jis „leidžiasi į savo paties giluminį matmenį ir transcendenciją, ten pajunta esąs užkalbintas ir atsiliepdamas tokiam užkalbinimui pritaria ir per tai leidžia, kad neišsvengiamas, dieviškas, asmenišką slėpinys net subjektyviai sukrėstų visą jo egzistenciją. Dėl tokio maldos dialogiškumo, aprėpiančio ne tik „vidinį bendravimą su Dievu širdimi“, bet ir kalbos teksto formuluotes, šiandien sutaria dauguma religijotyryninkų ir teologų.“⁹² Pasak H. Vorgrimlerio, malda išreiškiamas „maldingumas“ – aiškinamas kaip žmogaus laikysena Dievo atžvilgiu, jai būdingas ir kolektyvinis, ir individualus matmuo. Pasitikėjimu kupinas bendravimas su Dievu tarp krikščionių išreiškiamas ne tik kreipimusi į Dievą „Tėve“, bet ir klausimo bei skundo pavidalu.. Išskiriamos trys maldos formos: prašymo malda, dėkojimas, šlovinimas ir garbinimas, kaip kaltės išpažinimas, kurį lydi prašymas atleisti. *Naujajame teologijos žodyne* pabrėžiama, kad malda lieka prasminga net įvairialypėms gyvenimo patirtims privertus suabejoti. Ji moko išvysti aplinkinių žmonių rūpesčius ir džiaugsmus, aprėpti žmonijos problemas, geriau pažinti save bei verbalizuoti giliausius troškimus, poreikius, baimes, motyvus ir tvarkyti savo gyvenimą. (p. 322-323).

Maldos aspektas išryškėja ir analizuojant poetinį Marijos Magdalietės vaizdavimą, todėl šios magistro darbo dalies uždavinys – atskleisti Marijos Magdalietės interpretacijos ir maldos sąveiką poezijoje, siekiant suprasti, kas yra maldos subjektas, kuo ypatinga lyrinio „aš“ ar pačios šventosios malda. Poetinis tekstas kaip malda, atskleidžianti Magdalietės ryšį su Kristumi, būdinga dar folklorinei lietuvių poezijai. Ji bus analizuojama ir kitų autorių poezijoje: M. K. Sarbievijaus, A. Jasmanto, L. Andriekaus, B. Brazdžionio, D. Kajoko.

Kaip rašo D. Čiočytė, „Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus kūryboje išlaikoma Baroko kūriniams būdinga aukšta dvasinė įtampa; ryškūs amžinybės ilgesio, mirties, nuodėmės, atgailos, paskutinio teismo motyvai, būdingi baroko poetams ir potridentinei poezijai. Vyrauja sudrausminto religingumo nuotaikos“⁹³. Sarbievijaus religinei poezijai būdinga Dieviškos meilės tematika ryški ir poeto odėje, paskirtai šventam asmeniui – „Palaimintajai Magdalietai“⁹⁴. Kūrinyje vyrauja visą Magdalietės esybę persmelkiantis Dievo meilės jausmas. Tai vizualumu ir emociškai įtampa

⁹¹Petraitis Romualdas, *Religijotyros žodynas*, Vilnius: Mintis, 1991, p. 235.

⁹²Vorgrimler Herbert, *Naujasis teologijos žodynas*, iš vokiečių kalbos išvertė Gediminas Žukas, Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2003, p. 322.

⁹³Čiočytė Dalia, *Biblija lietuvių literatūroje*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999, p. 57.

⁹⁴Sarbievijus Motiejus Kazimieras, *Lemties žaidimai*, iš lotynų kalbos vertė: Ona Daukšienė, Rita Katinaitė, Eugenija Ulčinaitė, parengė, įvadą ir komentarus parašė Eugenija Ulčinaitė, Vilnius: Baltos lankos, 1995, p. 181.

pasižymintis tekstas. Epigrafo eilutė „Apraudančiai Kristaus mirtį“ nurodo į biblinius siužetus, kuriuose pasakojama apie išvaduotą iš septynių demonų atgailaujančią nusidėjėlę (Lk 8, 2; Mk 16, 9); verta prisiminti ir tai, kad atsivertusi ji sekė paskui Jėzų kartu su jo Motina iki pat kryžiaus (Mt 27, 55–56; Mk 15, 40–41; Lk 23, 49; Jn 19,25). Odėje vaizduojamas biblinis laikas ir kuriamas malda paremtas pasakojimas, kuriame kreipiamasi į Magdalietę, tarsi klausiant, kaip ji jaučiasi, savo kūniškomis akimis žvelgdama į Kristų:

Magdaliete, kuomet blyškias
Kristaus garbanas, kai svyrančias jo rankas (vertė O. Daukšienė)

Akcentuojant Kristaus kūno dalis: veidą ir jį gaubiančias „blyškias Kristaus garbanas“, „svyrančias jo rankas“, pateikiamas „gęstančios“ nukryžiuoto Kristaus gyvybės vaizdas. Tai aliuzija į Jėzaus mirties akimirką, kai jis, „nuleidęs galvą, atidavė dvasią“ (Jn 19, 30). Magdalietės regimas vaizdas atskleidžia jos vidinę būseną ir tokį jausmų proveržį, kuris iš esmės yra maldai prilygstantis intensyvus santykis su Dievu:

Tu regi, širdyje liepsna
Dega, drasko tave meilės didžios ugnis.

Odės eilutės vaizduoja Evangelijoje žymimą faktą, jog prie nukryžiuoto Jėzaus buvo moterų, kurios žiūrėjo iš tolo; tarp jų buvo ir Marija Magdalietė“ (Mk 15,40). Dievišką meilę atskleidžianti „širdyje liepsna“ ir „meilės ugnis“ užlieja Marija Magdalietę beribiu, visą esybę užvaldančiu, jausmu, kuris išreiškiamas aktyvų veiksmą ir dinamiškumą žyminčiais veiksmoždziais: „dega, drasko“, nusakančiais skausmo kupiną šventosios būseną. Jos meilė Jėzui prilygsta jo paties išgyventai kančiai. Dvasinį vienos ir kitos istorijos artumą patvirtina ir Evangelijoje neužrašytas Magdalietės mirties faktas. Vaizduojama pasikeitusi Magdalietės išvaizda, paryškinant jos kūne (veide, kaktoje, skruostuose) vykstančius pokyčius, būdingus mirštančiam žmogui:

Tu kitokia jau, nei buvai,
Jau gyvybės nedaug kūne apmirusiam
Ir baltumo švelnioj kaktoj,
Jau nežaidžia veiduos gyvas raudonis, jau
Dingsta jų įprasta spalva,
Bet nudažo mirtis marmuro skruostus, ir
Gyvasties netvirta gija
Dar alsuoja vos vos paskutiniu kvapu.

Poeto kuriamas mirštančios Magdaliētės vaizdinys sukelia Evangelijoje apreikštos Jėzaus mirties asociacijas. Odėje vaizduojama Magdaliētės mirtis interpretuoja Jėzaus mirtį, ji yra paskutinių Jėzaus mirties akimirų paralelė. J. Ratzingerio (2011) Kristaus „mirties faktas aiškinamas dviem priedėliais: „už mūsų nuodėmės“, „kaip skelbė Raštai“. Jėzaus mirtis „neatsiejama nuo Dievo santykių su savo tauta istorijos, iš jos gauna savo logiką ir reikšmę. Ji yra įvykis, kuriuo išsipildo Rašto žodžiai, vyksmas, kuriame glūdi logos, logika, vyksmas, kylantis iš žodžio ir į žodį įtekantis, jį patenkinantis ir išpildantis“. Mirtis „buvo už mūsų nuodėmės“ susijusi su Dievo žodžiu, ji susijusi su mumis, yra mirtis „už“. Jėzaus mirtis yra „meilės aktas, kuriuo Dievas pats nužengia prie žmogaus, kad jį prie savęs aukštyn patrauktų. Kurianti sutaikinimą ir tampanti tautos šviesa“. „Taip dvejopas aiškinimas, šį Pauliaus perteiktą *credo* priduriant prie žodžio „numirė“, atveria kryžių prisikėlimo link“ (p. 199-200). Magdaliētės mirties paralelė vaizduoja artimą Jėzaus ir Magdaliētės ryšį, pasak R. Dulskio, atsiskleidžiantį paprasto žvilgsnio, atsidavimo Dievui, meilingo dėmesio Dievui malda. „Tai tiesiog žvelgimas ir mylėjimas“⁹⁵.

Kita poeto eilutė – „Jei galėtum išgirst mane“, patvirtinanti Magdaliētės mirtį, parodo, kad tiesioginis dialogas su Magdaliete neįmanomas. Jėzus apgailestauja, kad negali jos nuraminti ir paguosti, papasakoti apie greit visus sulauksiantį svarbų įvykį, kuris suteiks daug džiugesio ir laimės:

Neraudotum liūdnei be paliovos: kuomet
Brėkš Trečiosios dienos aušra,
Džiaugsmo grįžtančio dovanas neš; kuri
Saulės dvigubai ilgis, tą
Laime dviguba gaubs saulė trečioj dienoj.

Trečios dienos aušra primena apie trečią dieną po mirties įvykusį Kristaus prisikėlimą. Vienoje iš Evangelijų pasakojama, kad „prisikėlęs anksti rytą, pirmąją savaitės dieną, Jėzus pirmiausia pasirodė Marijai Magdalenai, iš kurio buvo išvaręs septynis demonus“ (Mk 16,9). Odėje kalbama apie „tą“, „kuri Saulės dvigubai ilgis“, kuri bus išskirtinai apdovanota, ją „laime dviguba gaubs saulė“. Saulė, poeto paminima du kartus, pabrėžia šio šviesos šaltinio reikšmingumą. O. Daukšienė pažymi, kad Baroko poezijoje prie šviesos šaltinio bėgama nuolatos. Magdaliētės būseną – jos veržimasis link Dievo, eilėraštyje išreiškiamas du kartus pavartojamu būdo prieveiksmiu: „dvigubai, „dviguba“. Interpretuojama Dievo pasiilgimo apimta Magdaliētė, kurios meilė sulaukia atsako – prisikėlęs Jėzus pirmiausia pasirodo tai, kuri Jėzaus bus apdovanota „dviguba laime“. Remiantis J. Ratzingeriu (2012), galima teigti, kad Magdaliētė, gyvendama žvilgsniu į Dievą, tampa Dievo pašlovinimu, iškelia Dievą švieson. [...] „santykio su Dievu tinkamas būdas, steigia tinkamą

⁹⁵ Dulskis Romualdas, *Maldos teologija ir pašaukimai*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2007, p. 143.

žmogaus egzistenciją pasaulyje, [...] pranoksta kasdienybės gyvenimą leisdama mums dalyvauti „dangaus“, Dievo pasaulio, egzistavimo būde ir dieviškojo pasaulio šviesai suspindėti mūsų amžiuje“ (p. 15). Magdalietės maldos gyvenimas yra nuolatinis buvimas Dievo akivaizdoje ir bendravimas su juo.

Lietuvių poezijos pradžiai priklauso ne tik autorinė poezija, rašyta lotynų kalba, bet ir lietuvių liaudies kūryba. Šiuo atveju aktualus ir O. Daukšienės tyrimas, kalbantis apie Sarbievijaus įnašą į lietuvišką terpę transformuojant universaliuosius krikščioniško teksto konstravimo modelius⁹⁶. Kritikės nuomone, lyginamoji Sarbievijaus tekstų ir lietuviškų giesmių analizė parodo, kad Baroko epochos poezijoje susiformavusi religinio potyrio raiškos stilistika turėjo lemtingą poveikį vėlesnių amžių lietuviškiems religinės poezijos tekstams⁹⁷. Ši sąveika ir konkretus giesmių turinys skatina sustoti ties viena iš vadinamųjų kantičkinių giesmių. Šios giesmės – dviejų (XVIII – XIX) amžių, o gal ir ankstyvesnė sakralinė kultūra, žavinti tekstų teologiniu teisingumu, dorybių mokymu, meditacija.

Per laidotuves giedamos giesmės: „Atmink krikščionie, ką Jėzus kentėjo“, „Marija Magdalena, kad Jėzaus ieškojo“ siejamos ir su gavėnios laikotarpiu. „Marija Magdalena, kad Jėzaus ieškojo“ ypač populiarai, paplitusi įvairiuose Lietuvos regionuose⁹⁸. Iki XIX a. giesmės lietuviškuose spaudiniuose nerasta⁹⁹.

Giesmėje perteiktoje Marijos Magdalenos istorijoje svarbiausia jos būseną yra Kristaus ilgesys, o svarbiausias veiksmas – yra Jėzaus ieškojimas. Jį galima suprasti kaip Marijos Magdalietės sekimą Kristumi nuo jos atsivertimo iki pat Kristaus mirties. Kaip jau sakyta, Luko evangelijoje rašoma apie moterį, iš kurios Jėzus išvarė septynis demonus, ir ji vėliau kartu su kitomis moterimis, šelpusiomis Jėzų ir jo mokinius turtu, visur Jį lydėjo (Lk 8,2). Giesmėje

⁹⁶ Daukšienė Ona, „Sarbievijaus religinė poezija“, Daktaro disertacija, VU, Humanitariniai mokslai, filologija (04 H), lietuvių literatūra (H 5903), Vilnius, 2014, parengta 2010-2013 m. Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, mokslinė vadovė: prof. Habil. dr. Eugenija Ulčinaitė [žiūrėta: 2017-12-16]. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:2124181/index.html>

⁹⁷ Jie „yra išsaugoję nemažai Baroko religinės poezijos savitumų: bibliinio teksto kaip pirminio šaltinio įvaizdžių plėtotę, tapybinį vizualaus-verbalinio teksto pavidalą, struktūros binariškumą ir emocijų Dievo, anapusių ilgesio – nepasisotinimo, siekimo – nepasiekiamumo būsenos įtampą. Šie ypatumai išlieka ir XVIII-ojo, ir XIX-ojo amžiaus poezijoje ir nėra aiškintini vien romantizmo epochos kategorijomis“. Ten pat.

⁹⁸ Minėtame albume ji neatsitiktinai įrašyta du kartus. Tai padaryta norint atkreipti dėmesį į giesmių melodinių variantų gausą. Šv. Pranciškaus Asyžiečio (Bernardinų) bažnyčios giedotojai gieda vienbalsę, melizmatinę melodiją, o ansamblis „Visi“ pateikia ne tik Dzūkijoje, bet ir visoje Lietuvoje populiarų dvibalsį giesmės variantą. Giesmę „Marija Magdalena, kad Jėzaus ieškojo“ pagiedojo žymaus Lietuvos liaudies dainų atlikėjas Petro Zalansko duktė – dainininkė, poetė, mokytoja – Birutė Zalanskaitė (1944-2011), gimusi Mardasavo kaime, Varėnos rajone. 1996 m. ją užrašė Modesta Liugaitė. Dačinskienė Vilija, „Lietuvių kantičkinės giesmės“ [žiūrėta: 2017-12-09]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2005-06-09-lietuviu-kantickines-giesmes/12649>

⁹⁹ Ši informacija pateikta ir toliau aptariama giesmė iš kompaktinė plokštelės „Lietuvių kantičkinės giesmės“. Tai dviejų Vilniaus miesto meno kolektyvų – folkloro ansamblio „Visi“ ir Vilniaus šv. Pranciškaus Asyžiečio (Bernardinų) bažnyčios kantičkinių giesmių grupės pastangos prisiliesti prie senųjų lietuvių religinės liaudies muzikos lobių ir atverti juos platesnei auditorijai. Kompaktinėje plokštelėje galima išgirsti senuosius keliasdešimties posmų kantičkinių giesmių poetinius tekstus. Pateikdami juos vertinti klausytojams, atlikėjai siekia gaivinti ir puoselėti senąsias giedojimo tradicijas, suteikti galimybę negirdėjusiems gyvo šių giesmių atlikimo Lietuvos kaimuose per laidotuves, gavėnią, Kalėdas, gegužines pamaldas, pajusti, kaip tos giesmės skambėjo, kai jas giedodavo mūsų senoliai. Žr. Visi - kantičkinės giesmės [žiūrėta: 2017-11-22]. Prieiga per internetą: <https://www.pakartot.lt/album/kantickines-giesmes>

vaizdžiai išreiškiama Magdalenos meilė, jos skausmas ir sielvartas dėl Jėzaus netekties: „Pilnus kelius ašarų, kaip perlų priklojo“; „Apsiliejo ašaromis, kaip aukso žemčiūgais“ / Nuo savo galvos šventos plaukus draskydama“. Magdalenos ašaros palyginamos su perlais – brangiausiais brangakmeniais ir aukso žemčiūgais. *Krikščioniškosios ikonografijos žodyne* rašoma, kad perlas dėl apvalios formos, grožio ir vidinio spindėjimo laikomas tobulumo, dėl kietumo ir nekintamumo – nemirtingumo simboliu. Kadangi perlas išauga ir glūdi kriauklės tamsoje, jis simbolizuoja šviesą tamsoje (p. 237). Žodžiu „šventa“ apibūdinama Magdalena liudija jos gyvenimo epizodą po atsivertimo. Atsisakiusi savo ankstesnio gyvenimo malonumų ir prabangos, Magdalena tampa kentėtoja („pakūtninke stojo“), atgailaujančia už savo nuodėmes, nuolankia Kristaus sekėja ir jo mokine:

Kad Jėzus šalyj' žydų su mokslu vaikščiojo.
Ėjo par miestus, laukus, Jėzaus ieškodama.

Giesmės eilutės pavaizduoja epizodą iš Evangelijos, kuriame pasakojama, kaip Jėzaus keliavo per miestus ir kaimus, mokydamas ir skelbdamas gerąją naujieną apie Dievo karalystę. Jėzaus veiksmo paralelė – Magdaliėtės keliavimas ir Dievo žodžio skelbimas. Giesmėje interpretuojamos Kryžiaus kelio stotys – katalikų kulto objekto ir maldų vietos, vaizduojančios Evangelijose aprašyto Kristaus kančių kelio į Golgotą epizodus:

Atrado visus kelius, kur Jėzų vadžiojo,
Ein į alyvų daržą, randa kur klūpojo.
Ir aną stulpą baisų, krauju aplaistytą,
Rado rykštes, botagus, Jėzaus kotavota,
Ėjo prie aukščiausio tilto, kur upė Cedrono,
Bėga vanduo su krauju mieliausiojo Pono.

Matome Magdalena, lankančią Jėzaus buvimo ir kančių vietas, o joms pajauti pasitelkiama ne tik Biblija, pasakojanti apie Mariją Magdalietę, sekusią Kristumi. Pasitelkiamas Magdalenos žvilgsnis, kuris maldos santykiui reiškia maldingąjį Kristaus kančios kelio apmąstymą. R. Dulskio (2007) teigimu, „maldoje siela susivienija su Dievu ir seka nukryžiuotojo Išganytojo pėdomis. Tuomet Dievas padaro iš jos savo antrąjį Aš, jei tik ji išstveria troškime, meilėje ir susivienijime su Dievu“ (p. 218-219).

Giesmės eilutėje – „Ein į alyvų daržą, randa kur klūpojo“ – atpažįstama lietuvių Kalvarijos kalnuose apgiedama vieta, kur „Jėzus meldžiasi Alyvų sode“. Pasak J. Ratzingerio (2012), „Krikščioniškam pamaldumui Naujajame Testamente buvo ypač svarbus Jėzaus meldimasis Alyvų kalne“. Išskirtina Jėzaus laikysena – klūpėjimas yra svarbus maldos gestas. Pasak Mato (26, 39) ir

Morkaus (14, 35), Jėzus parpuola kniūbsčias, parpuola ant žemės (Mt); Lukas praneša, kad Jėzus meldėsi klūpėdamas. „Ši malda, įvesdinanti į kančią, yra pavyzdinė ir gesto, ir turinio požiūriu. Jėzus tarsi prisiima žmogaus nuopuolį, leidžia sau įpulti į nupuolimą, kelia maldą į Tėvą iš didžiausio žmogiškojo apleistumo ir vargo gilumos“ (p. 147). Kita Magdalenos kelionės kryptis – „Ėjo prie aukščiausio tilto, kur upė Cedrono“ – atveda į vietą, kuri žinoma kaip Jėzaus suėmimo vieta, aprašoma Evangelijose. Magdalenos giesmėje išvystamas krauju aplaistytas stulpas, rykštės, botagai nukelia į Evangelijose minimą istorijos faktą, kuomet žydams nesutikus paleisti Jėzų, Pilotas jį nuplakdino ir nuteisė nukryžiuoti (Mt 27, 11–24).

Nešdamas savo Kryžių, Jėzus eina į vadinamąją Kaukolės vietą, hebrajiškai Golgotą, kuri krikščionybės sampratoje yra kankinimo, kančių vieta, kančios šaltinis ir simbolis“ (*Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, p. 83). Giesmės eilutėje – „Bėga vanduo su krauju mieliausiojo Pono“ atsispindi Evangelijoje pasakojamas įvykis, kai vienas kareivis ietimi perdūrė Jėzui šoną - širdį, iš kurio tuojau ištekėjo kraujo ir vandens (Jn 19,33–34). Žinant, kad Jėzaus Nukryžiuojimą sceną stebėjo moterys: „Ten buvo moterų, kurios žiūrėjo iš tolo; tarp jų Marija Magdaliėtė“ (Mk 15, 40), neįmanoma prieštarauti J. Ratzingeriui (2011), teigiančiam, kad „jau vien iš žinutės apie jų dalyvavimą galima pajusti šių moterų sukrėtimą ir sielvartą dėlto, kas vyksta“ (p. 175). Anot J. Ratzingerio (2011), moterų, kryžiaus papėdėje žiūrinčių į Perdurtąjį, scena „gali priminti pranašo Zacharijo žodžius: „Raudos, kaip raudama vienturčio vaiko, ir sielvartaus, kaip sielvartaujama pirmagimio sūnaus. Žvelgimas į Perdurtąjį ir kartu su juo kentėjimas jau patys tampa apvalymo šaltiniu. Veikti ima perkeičianti Jėzaus kančios jėga“ (p. 175,176). Akmuo prašo išgirsti Viešpatį ir, pasitelkiant personifikaciją, įvyksta maldingas susitikimas:

Akmuo didžiausias šaukė, vandenyj' būdamas:

Šitai veidas Jezuso, ant manęs padėtas,

Giesmės eilutės atliepia Jėzaus paskutinės maldos – 31-osios psalmės žodžius: „Tėve, į tavo rankas atiduodu savo dvasią“ (Lk 23, 46; Ps 31, 6). Pasak Jono, paskutinis Jėzaus žodis buvęs: „Atlikta!“ J. Ratzingerio (2011) nuomone, „visa Jėzaus kančia nuo Alyvų kalno iki paskutinio šūksnio ant kryžiaus laikoma persunkta maldos, vienu vieninteliu aistringumu Dievo meldimu išgelbėti gyvybę nuo mirties galios“ (p. 133). Pasak J. Ratzingerio, „šūksmas didžiausiame varge yra tikrumas, kad Dievas atsilies, išganymo – ne tik pačiam Jėzui, bet „daugeliui“ – tikrumas“ (p. 171). Remiantis R. Dulskio pamąstymais (2007), teigtina, kad giesmėje nuskambantis šauksmas, netiesiogiai išreiškia Jėzaus kvietimą: „Ženkite prie jo, gyvojo akmens, [...], kad būtumėte šventa kunigystė ir atnašautumėte dvasines aukas, priimtas Dievui per Jėzų Kristų“ (1 Pt 2,4–5). Kaip Kristus save paaukojo Golgotos kalne, taip ir visi

krikščionys kviečiami aukoti savo kasdienius darbus, vargus, maldas, save pačius kaip dvasinį Dievo garbinimą (p. 45).

Giesmėje apdainuojamas Lietuvoje žinomas Kalvarijos kalnas¹⁰⁰, simbolizuojantis Golgotos kalną Izraelyje, kaip jau buvo minėta darbe, laikomą kankinimo, kančių vieta, kančios šaltiniu ir simboliu:

Ant kalno Kalvarijos, ir tenai eidama
Rand su kryžium puolusį, ir vėl atsikėlus.

Krikščioniškajame ikonografijos žodyne pažymima, kad Kryžių kaip naštos, kurią krikščionims lemta nešti visą savo gyvenimą, simbolį Išganytojas neša vienas. Parkritusio Jėzaus vaizdavimas, nors apie tai evangelijose neužsiminta, kilęs iš Simono Kirėniečio vaidmens, kuris Rytų Bažnyčios dailėje dažniausiai vaizduojamas kryžių nešantis, nes „Bizantijos tapytojų vadove“ rašoma: „Išsekęs Kristus krinta ant žemės“ (p. 154). Giesmėje vaizduojamame siužete – maldos gestą žyminti „puolusio“ Jėzaus laikysena, atskleidžianti jo nusižeminimą ir perteikianti Kristaus kančią. Kitame giesmės tekste aprašomas Jėzaus kelias į Kalvarijos kalną, kurį pasiekia Magdalena. Interpretuojamas Evangelijose aprašomas Nukryžiuotojo siužetas, kurį atliepia „Kalvarijos kalnų“ stoties „Jėzus miršta ant kryžiaus“ reginys:

Ein ant didžiausio kalno, kur nukryžiuavotas,
Jėzus mieliausias Ponas, ant kryžiaus pakeltas,
O tenai smarkiai trimis vinimis prikaltas,
Ir Jezusas mieliausias smerčiu numarintas.

Tarsi Magdalenos akimis regime vaizdą, pateikiamą giesmėje ir paliudijantį faktą, jog Marija Magdalietė, likusi ištikima iki pat Jėzaus mirties, yra čia ir Numirusiam Atpirkėjui ji rodo atjautą ir meilę. Anot J. Ratzingerio (2012), „ant kryžiaus ištiestose Kristaus rankose krikščionys įžvelgė dvi reikšmes [...] Jo, radikali garbinimo, žmogiškosios valios ir Tėvo valios vienybės forma, bet kartu rankos atvertos ir mums – yra platus glėbys, kuriuo Kristus trokšta patraukti mus prie savęs“ (Jn 12, 32), (p. 159). Marijos Magdalietės maldoje nuskamba Dievo garbinimas, atsivėrimas Dievui ir visiškas savęs atidavimas jam. Giesmėje vaizduojamas Jėzaus Nukryžiuavimo siužetas, pasitelkiant religinį Saulės simbolį:

Saulė spindulių savo žibėt neduodama,

¹⁰⁰Kalvarijos kalnai – tai keliasdešimties stočių, arba vietų, kryžiaus kelias, įrengtas Jeruzalės apylinkes primenančioje vietovėje. Lietuvoje žymiausios „Kalvarijos“ yra Žemaičių (20 stočių, įrengtos 1637–1639 m.), Vilniaus (35 stočių, 1664–1669 m.) ir Veprių (35 stočių, 1846 m.). Kalnai ne tik einami, lankant įrengtas koplyčias – vietas, bet ir namie giedami per šermenis bei mirusiųjų minėjimus, o bažnyčioje – Didžiąją savaitę: „Kalvarijos kalnai“ [žiūrėta: 2018-02-21]. Prieiga per internetą: <https://fsspx.lt/maldos-ir-giesmes/12-kalvarijos-kalnai/kalvarijos-kalnai>

Užsitemo tuo laiku Jėzaus gailėdama.

Saulės įvaizdis šiose giesmės eilutėse atspindi Šventąjį Raštą: „Buvo apie šeštą valandą, kai visą kraštą apgaubė tamsa ir buvo tamsa iki devintos valandos, saulei užtemus“ (Lk 23, 44). Marija Magdaliėtė, atlydėjusi Jėzų iš Galilėjos, viską matė. J. Ratzingeris (2011) rašo, kad evangelijose kryžiaus mirtis pabrėžtinai apibūdinama kaip kosminis ir liturginis įvykis: užtemsta saulė, šventyklos uždanga perplyšta per pusę ir kt. Svarbiausias tikėjimo įvykis – išpažįstamas Jėzus kaip Dievo sūnus. „Per kryžių Viešpats surenka žmones į naują pasaulinės bažnyčios bendruomenę. Per kenčiantį Sūnų jie pažįsta tikrąjį Dievą“ (p. 178-179).

Kitas giesmės pasakojimas apie Jėzaus Prisikėlimą, kurio liudininke tampa Magdalena:

O šventa Magdalena ir tenai atrado,
Bet Jėzusą kėlusį grabe jau nerado.

Pasak Jono, Marija Magdaliėtė, atradusi kapą tuščią, pamaniusi, kad kažkas paėmė Jėzaus kūną. J. Ratzingerio (2011) nuomone, „tuščias kapas neįrodo prisikėlimo, bet yra kaip tik tikėjimo prisikėlimu būtina sąlyga, – kūno prisikėlimu ir per tai viso asmens prisikėlimu“. Autorius pabrėžia, kad „Prisikėlimas esmiškai apima tai, kad Jėzaus kūnas nesupuvo. Šia prasme tuščias kapas kaip prisikėlimo skelbimo dalis yra faktas, griežtai atitinkantis Raštą“. „[...] tai patvirtina, kad skelbti prisikėlimo būtų buvę neįmanoma, jei Jėzaus kūnas būtų gulėjęs kape“ (p. 201-203). Pasak Luko, Jėzaus laidotuves stebėjęsios moterys, „sugrįžusios nuo kapo, jos paruošė kvepalų ir tepalų, o šabo dieną ilsėjosi, kaip reikalavo Įstatymas“ (Lk 23,56). J. Ratzingeris (2001) aprašo šventųjų moterų elgesį, atliekančių svarbų vaidmenį Prisikėlimo istorijoje. Po šabo poilsio jos ateis savaitės pirmos dienos rytą, kad išteptų Jėzaus kūną ir galutinai palaidotų. Ištepimas yra mėginimas sustabdyti mirtį, neleisti kūnui suirti, bet kartu tai yra bergždžios pastangos, nes neįmanoma mirusiam grąžinti gyvybės. Pirmos dienos rytą moterys pamatys, kad Jėzus gyvena naujaip – ir tik dabar tikrai. Jos pamatys, kad Dievas Jį galutiniu, tik jam įmanomu būdu išplėšė iš suirimo ir, vadinasi, mirties galios. Moterų rūpesčiu ir meile rodosi Velykų rytas, Prisikėlimas. J. Ratzingeris (2012) akcentuoja, kad „krikščionims stovėjimas buvo pirmiausia velykinė meldimosi forma; Nikėjos susirinkimo XX kanone nurodoma, kad krikščionys Velykų laiku turi ne klūpėti, bet stovėti“. Tai Jėzaus Kristaus pergalės ir džiaugsmo metas, kurį parodome ir savo laikysena meldamiesi (p. 153).

Giesmės pabaigoje prašymo maldos forma nuskamba tikinčiųjų prašymas, kuris patikimas Marijai Magdalenai:

Išprašyk mums nuo Dievo griekų atleidimą.
Ir po smerčio su tavim danguj gyvenimą. A.

Magdalena pripažįstama šventąja ir tampa sektinu tikinčiųjų pavyzdžiu. Jėzus yra pasakęs: „Jei kas nori eiti paskui mane, teišsižada savęs, teneša savo kryžių ir teseka manimi (Lk 9, 23). Šiuos jo žodžius pavertusi darbais, Magdalena įgauna Jėzaus ir žmonių pasitikėjimą. Žmonės jos prašo išprašyti Dievo jiems nuodėmių atleidimą, kadangi jie žino, kad Paskutinio teismo metu Žmogaus sūnus spręs žmonių likimą; vadinamieji teisieji, kurie gaus jo Tėvo palaiminimą, paveldės nuo pasaulio sukūrimo jiems paruoštą karalystę, giesmėje minima „danguj gyvenimą“, o prakeiktieji eis į amžinąjį nubaudimą – amžinąją ugnį, parengtą velniui ir jo angelams (Mt 25, 31-44). J. Ratzingerio pastebėjimu, minėtus žodžius: „Jie žiūrės į tą, kurį perdūrė“, Jonas pranašiškaik taikys laikų pabaigai – Viešpaties sugrįžimo akimirka, kai visi žiūrės į debesyse ateinantį – Perdurtąjį ir mušis į krūtinę. Mušimasis į krūtinę, pasak J. Ratzingerio (2012), – prasmingas maldos gestas. Tai gailėsčio aktas, kuris padeda suvokti ir pripažinti, kad esame kalti ir galime prašyti Dievo atleidimo.

Giesmė „Marija Magdalena, kad Jėzaus ieškojo“ – religinio turinio kūrinys, nuskambanti kaip malda ir nuvilnijanti per pasaulį, suteikdama tikintiesiems viltį į Dievo malonę. Tai puikus pavyzdys, kaip Jėzaus Kryžiaus kelio istorija sudabartinama ir lietuvių liaudies tradicijoje papasakojama giesmėmis, giedamomis per Kalvarijos kalnų apeigas.

Literatūros klasikas Bernardas Brazdžionis (1907–2002) – katalikiškos pasaulėžiūros poetas. Tomas Venclova pabrėžia jo nelygstamą įnašą į lietuvių poeziją ir kultūrą: „Jis lieka mūsų poezijos neatimamas turtas, būtina spalva lietuvių kultūros spektre – poetas humanistas, moralistas, pilietis, Cz. Miłoszo ir B. Pasternako bendrakeleivis, bene ryškiausiai ir tiesiausiai iš visų lietuvių rašytojų išsakęs protestą prieš okupaciją ir priespaudą, iškėlęs kaip atsvarą totalitarizmui tradicines žmonijos vertybes“¹⁰¹.

Nagrinėdama poeto kūrybos religingumą, D. Čiočytė klausia: „Kas yra Jėzus per pasaulį keliaujančiam žmogui, klausia B. Brazdžionis, kuris „kaip vėlė, kaip vėlė nemarūnė“ eina per visas erdves ir per visus laikus, ieškodamas ne turto, ne garbės, net ne laimės ir ramybės, bet – pats savęs“¹⁰².

Poeto eilėraščių ciklas „Jėzaus gyvenimas“ pasižymi dominuojančiais Naujojo Testamento vaizdais, o šio ciklo eilėraštis „Sekmadienis be Viešpaties“¹⁰³ vaizduoja įvykius, minimus Biblijoje, susijusius su Marija Magdaliete ir kitais šventaisiais. Eilėraštyje pasakojama mistikos ir paslapties apgaubta Kristaus mirties ir Prisikėlimo istorija. Įvykių centre – pagrindinį vaidmenį atliekantys Viešpats, Marija Magdalietė ir įtarumo bei nepasitikėjimo jausmą keliantys „jie“:

¹⁰¹ Venclova Tomas, *Bernardas Brazdžionis, Lietuvių egzodo literatūra*. 1945-1990, Čikaga, 1992, p. 99

¹⁰² Čiočytė Dalia, *Literatūros teologija: teologiniai lietuvių literatūros aspektai*: monografija, Vilnius: Vilniaus universitetas: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, p. 168.

¹⁰³ Brazdžionis Bernardas, *Poezijos pilnatis: poezijos rinktinė*, Vilnius: Lietuvos kultūros fondas „Sietynas“, 1989, p. 441.

Be Viešpaties jie buvo mirę visą dieną,
Neradę rytą Jo po antkapiu akmens,
Ir netikėjo jie Marijai Magdalenai,
It pasakai apylinkių piemens,

Eilėraščio pasakojimas pradamas žinia, kurios faktas – mirtis – žemiškojo gyvenimo pabaiga. *Religijotyros žodyne* rašoma, kad krikščionybės teologai teigia, jog „mirtis“ – tai Dievo bausmė už nuodėmes, kuri pripažįsta nusidėjėlių „amžiną mirtį“ ir teisuolių „laikiną mirtį“ – (p. 250). Poeto pabrėžiamas mirties laikinumas – „visą dieną“ – užuomina į eilėraštyje minimų „jų“ mirtį, iš kurios, kaip aiškinama *Religijotyros žodyne*, „teisuoliai“ prabus kaip iš miego ir pelnys prisikėlimą kaip Dievo dovaną, kaip malonę už tikėjimą Kristų (p.250). Eilėraštyje vaizduojama „jų“ mirtis – aliuzija į Jėzaus mirtį ir jos naudingumą gyviesiems, kurių mirtį Jėzus prisiima, tikėdamas Dievu, kuris yra ne mirusiųjų, bet gyvųjų Dievas (Mt 22,31), išgelbėsiąs Jėzų iš mirties. Jėzus prisiima visų gyvųjų kūrinių mirtį, o Tėvas paliudija savo pritarimą šiam Jėzaus poelgiui, prikeldamas jį iš mirties. Pasak J. Ratzingerio (2008), Didysis šeštadienis yra „Dievo mirties“ diena, išreiškianti neregėtą patirtį, jog Dievo tiesiog nėra, jog Jį dengia kapas, jis nepabunda, neprabyla, todėl nebūtina jo nė neigti, galima tiesiog nebekreipti į Jį dėmesio“ (p. 232-233). Eilėraščio posme interpretuojamas Evangelijose apreikštas pasakojimas apie Mariją Magdalię, pranešusią Jėzaus Prisikėlimo žinią apaštalams, kurie, išgirde, kad Jėzus gyvas, ja nepatikėjo. Magdalenos pranešta žinia eilėraštyje prilyginama „it pasakai“, išduoda apaštalų netikėjimą Jėzaus, savo mokytojo, eilėraštyje vaizduojamo „apylinkių piemens“, skelbtomis Rašto tiesomis. Tęsiasi eilėraščio istorijos dalyvių – „jų“ – abejonės dėl Jėzaus Prisikėlimo ir Jėzaus išdavystė:

Ir netikėjo jie Joanai ir Jokūbo
Dievotai motinai Marijai, ir tada,
Kai patys parnešė namo marškonį rūbo,
Dar jų tikėjimo nebuvo gimus valanda.

Eilėraščio istorija atliepia Evangelinį siužetą, kuriame pasakojama apie tris moteris, ryte atėjusias prie kapo ir neberadusias Jėzaus kūno, nes jis buvo prisikėlęs. „Tas pranešimas apaštalams pasirodė esąs tuščios šnekos ir jie moterimis netikėjo.“ (Lk 24, 9-12). Nepatiki Jėzaus Prisikėlimu net Petras, nubėgęs prie kapo ir pamatęs tik tai drobules, sugrįžta atgal. Strofa „Dar jų tikėjimo nebuvo gimus valanda“ paaiškina apaštalų abejojimo Kristaus Prisikėlimu priežastį, minimą Evangelijoje: „Jie nebuvo supratę Rašto, kad jis turėsiąs prisikelti iš numirusių“ (Jn 20,9), kuri pateisina išdavikišką Jėzaus mokinių elgesį. R. Dulskio manymu, „Kristus savo kryžiaus auka laimėjo nuteisinimą visiems žmonėms“. Tai yra Dievo gailėstingumo dovana, Dievo malonė, kuri užtikrina išganymą. Savo tikėjimu jie turėjo priimti Dievo malonę, tačiau tam dar nebuvo

pasiruošę, nes nebuvo supratę, kad „tikėjimas – tai žmogaus pasitikintis atsidavimas Dievui“ (p. 108-109). Poeto aprašoma vienuolikos apaštalų būseną išduoda jų nerimą, kančią ir gailestį:

Ir niekur jie, vienuolika, nerado
Ramybės ir vilties, našlaidiškai vieni,
Ir neviltis, atrodė, amžiais širdį maus...

Eilėraštyje vaizduojamas apaštalų vienišumas, interpretuojamas kaip baimė ir nejaukumas, atsidūrus akistatoje su Viešpaties mirtimi. Mokiniai ilgisi savo Mokytojo tarsi vaikai – savo tėvo, kurių vienvėsi baimė gali būti įveikiama mylinčiojo artumu. Kadangi apaštalų pašaukimas buvo bendrauti su Dievu, tai būtent bendravimo ir dialogo su Dievu pirmiausia jie ir pasigenda. J. Ratzingeris (2008) pažymi, kad „sutrikę mokiniai kalbasi apie savo vilties mirtį. Jiems tai tarsi Dievo mirtis [...]. Tačiau kalbėdamiesi apie savo vilties mirtį ir nebeįstengdami matyti Dievo, jie nepastebi, kad viltis gyva stovi tarp jų“. Pasak J. Ratzingerio (2008), Viešpaties nužengimu į pragarą primenama, kad nuo krikščioniškojo apreiškimo neatsiejamas ne tik Dievo kalbėjimas, bet ir Dievo tylėjimas. „[...] vyrauja logos, žodžio viršenybė tylėjimo atžvilgiu: Dievas yra kalbėjęs. Dievas yra žodis“ (p. 234). Eilėraštyje kalbama apie tai, kas būtų atsitikę, jei apaštalai nebūtų atsivertę ir supratę Jėzaus skleidžiamo mokslo Raštų prasmę:

Į aukso viltį būtų virtęs luitas ledo
Ir nesutirpęs amžių pragaro ugnį...

Nukryžiuotasis Jėzus ištaria šiuos 22 psalmės žodžius: „Mano Dieve, mano Dieve, kodėl mane apleidai? Mes buvome įmesti į ugnį, bet niekada neišsižadėjome Tavo Šventojo Įstatymo“. J. Ratzingeris (2008) aiškina, kad Jėzaus mirties šūksnis yra Izraelio maldos, kuria sukrečiamai apibendrinami šios Dievo išrinktosios ir tariamai kaip tik Jo galiausiai apleistos tautos vargas ir viltis, pirma eilutė. Ši iš Dievo tamsos atnešto didžiausio vargo kilusi malda baigiasi Dievo didybės šlovinimu, malda iš pragaro (p. 234). J. Ratzingeris pateikia mirties ir vienvėsi santykio supratimą, teigdamas, kad mirtis yra absoliuti vienvėsi, tačiau ta vienvėsi, į kurią nebegali prasiskverbti meilė, yra pragaras. Taip išreiškiama krikščioniškasis pamaldumas Kristaus kančiai. J. Ratzingerio nuomone, „Dievo mirties“ dieną jo „nužengimu į pragarą“ pasakoma, kad „Kristus peržengė mūsų galutinės vienvėsi vartus, kad per savo kančią jis įžengė į mūsų apleistumo bedugnę. Jis yra ten, kur mūsų nebegali pasiekti joks balsas. Taip nugalimas pragaras arba mirtis, iki tol buvusi pragaras, tokia jau nebėra“. [...] nes mirtyje glūdi gyvybė, nes joje gyvena meilė“ (p. 238).

Paskutinėje eilėraščio strofoje minimas „Emaus“ miestelis – Evangelijoje aprašomos istorijos, pavadintos „Pakeliui į Emausą“ (Lk, 24,13–38) vieta. Pasakojama kaip tą pačią dieną į Emauso kaimą, esantį netoli Jeruzalės, keliavusių mokinių prisijungęs prisikėlęs Jėzus, kurio jie nepažino ir

prisipažino, kad nepatikėjo moterimis, regėjusiomis angelus, kurie pasakė Jėzų esant gyvą. Mokiniai atpažįsta Jėzų tik tada, kai jis, įsitaisęs su jais prie stalo, paima duoną, palaimina, laužo ir duoda savo mokiniams. „Tada jų akys atsivėrė, ir jie pažino Jėzų, bet jis pranyko jiems iš akių. O jie kalbėjo: „Argi mūsų širdys nebuvo užsidegusios, kai jis kelyje mums kalbėjo ir atvėrė Raštų prasmę?“ (Lk 24,28–32). Jėzus pasirodo mokiniams ir atveria jiems protą, kad suprastų Raštus, palaimina juos ir įžengia į dangų. Po šių įvykių mokiniai nuolat lankė šventyklą ir šlovino Dievą. Atsivertimų rezultatas – gyventojai ištvėringai laikosi apaštalų mokslo ir bendravimo, duonos laužimo ir maldų (Apd 2, 37–46). Tikinčiųjų gyvenimo kasdienybėje tampa Jėzaus šlovinimas ir garbinimas. Eilėraštyje interpretuojamas Marijos Magdalietės – ištikimiausios Jėzaus mokinės vaizdavimas ir jos tikėjimas Jėzumi.

Dalia Čiočytė pažymi, kad „Vakarų kultūros pastangą įminti Kristaus prasmę A. Maceina yra gretinęs su antikine išmintimi. Pasak A. Maceinos, ieškodamas Kristaus žmogus pirmiausia klausia ne „kas Jis yra pats savyje; ne kas Jis yra visoje kosmo sąrangoje; ne kas Jis yra [...] mums visiems, klaidžiojantiems painiais šios tikrovės keliais“¹⁰⁴. Marija Magdalietė – neatsitiktinė figūra Antano Jasmanto (1908–1987) – žymaus kultūros ir religijos filosofo poezijoje.

D. Jakaitės nuomone, nedidelis A. Jasmanto ciklas „Mergaitė iš Magdalos“ – turbūt svarbiausias iš jo šventųjų poetinės „hagiografijos“. Pats ciklo pavadinimas pasako, kad bus kalbama apie Mariją iš Magdalos: „visas ciklas prasideda putinišku knyginės maldos motyvu, kuris, gal ir per daug proziškai supriešinamas su fariziejus papiktinusių nusidėjėlių elgesiu – prisiliesti prie Kristaus“ (D. Jakaitė, 2014). Pirmoji ciklo „Mergaitė iš Magdalos“¹⁰⁵ dalis prasideda tarsi iš šalies praeityje stebėjusio „Aš“ pasakojimu:

MALDŲ AŠ knygą uždariau į spintą:

Ji verkti nemokėjo

Nei Tavo kojų apkabinti,

Kaip ta mergaitė iš Magdalos.

Tai aliuzija į netikrą, žodinę, kitų sukurtą maldą ir eilėraščio „Aš“ pasitraukimą iš jį supančios aplinkos bei pasilikimą su Dievu. Kadangi malda, kaip pažymi A. Maceina, yra žymiai didesnis dalykas negu žodžių kalbėjimas ar mąstymas, todėl tikrai melstis galima, tik būnant malda. „Žodinių maldų – dažniausiai kito sukurtų – kalbėjimas, jeigu jis nėra buvimo malda,

¹⁰⁴ Čiočytė Dalia, *Literatūros teologija: teologiniai lietuvių literatūros aspektai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, p. 168.

¹⁰⁵ Jasmantas Antanas, *Poezija*, sudarė ir redagavo Alfonsas Bukontas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1992, p. 132-134.

prasiveržimas, virsta fariziejiškumu, pasmerktu paties Kristaus¹⁰⁶. Pasak A. Maceinos (1991), malda yra sielos nutilimas žmonėms, kad kalbėtų Dievui. Pirmiausia tai yra Dievo garbinimas ir adoravimas.

Eilėraštyje vaizduojamas atbundančios gamtos metas perteikia šiltą ir pavasarišką nuotaiką. Su pavasariu siejamos Velykos, tai yra Kristaus kančia ir Prisikėlimas. Perteikdamas Marijos būseną, poetas parodo, kaip šie įvykiai pakeitė Marijos Magdalietės gyvenimą, kuri nors ir išvaduota iš nuodėmių, bet yra nelaiminga ir kenčia:

Gelsvom galvytėm gluosniai kalas
Ir šypsosi su vėju.
Tai kam mergaitei iš Magdalos
Tiek ašarų riedėjo?

Marija Magdalietė buvo savo Mokytojo, Viešpaties, kuris išgelbėjo jos gyvenimą, tragedijos liudininke, sekė Jėzų iki pat Judėjos, matė jo mirtį ir prisikėlimą. Viešpaties netektis yra Magdalietės ilgesio, kančios ir jos riedančių ašarų priežastis. D. Jakaitės pastebėjimu, „evangelinės Marijos Magdalietės požiūriu kiek netikėta yra būtent mergaitės tapatybė. Kita vertus, tai visai natūralu turint galvoje svarbiausią Magdalietės dalyvavimą Kristaus istorijoje, jos šventumą išsakant romantikams artima, į pirmą pradžią šventumą, tyrumą, besąlyginę meilę nurodančia vaikiškumo savastimi“ (D. Jakaitė, 2014).

Antrojoje ciklo dalyje dominuoja „mes“ perspektyva. Tai aliuzija į kolektyvinę bendruomeninę maldą, nes, pasak R. Guardianio, „esame ne paskiri žmonės – dalyvaujame bendrystėje“¹⁰⁷. Kaip ir pirmajame poeto eilėraštyje, čia vėl galima įžvelgti atgailaujančios nusidėjėlės epizodą, kuris siejamas su Magdaliete. Išskyla apaštalaujančios Kristaus kelionės vizija. Į Kristų kreipiamasi įvardžiu „Tu“, kuriuo išreiškiamas artumas ir ryšys, siejantis šeimos bendruomenės narius: „Gal Tu sugrįžti nesuspėjai?“, „Bet kur Tu vienas klydinės!“, „Kokioj užuovėjoj pavargęs atsisėsi“, „Ir kas sulipusius Tau plaukus iššukuos?“ Jaučiami šilti ir betarpiški bendravimo santykiai su Kristumi ne kaip su Dievu, o kaip su artimu šeimos nariu, kuriuo labai rūpinamasi, jis yra mylimas ir laukiamas. „Nes Jis ir yra ne tik Dievas, bet ir žmogus. Jis turi ne tik dievišką, bet ir žmogišką prigimtį. Visur Kristus yra Dievas-Žmogus. Kaip žmogus Jis gimsta, maitinasi, auga, verkia, džiaugiasi, kenčia“¹⁰⁸ – teigia Tomas Žiūraitis. Kaip žmogus, Kristus leidžia nusidėjėlei Marijai liesti jo kojas, tačiau kaip Dievas atleidžia jai visas nuodėmes. Evangelijoje

¹⁰⁶ Maceina Antanas, Saulės giesmė: Šventasis Pranciškus Asyžietis kaip krikščioniškojo gyvenimo šauklis, 2-asis fotog. leid., Vilnius: Katalikų pasaulis, 1991, p. 395. Orig. leid. duom.: Brooklynas: išleido prel. Pr. M. Juras, 1954, p. 395.

¹⁰⁷ Guardiani Romano, *Apie liturgijos dvasią*, iš vokiečių kalbos vertė Giedrė Sodeikienė, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, p. 50.

¹⁰⁸ Žiūraitis Tomas, „O. P.“, *Žodis ir gyvenimas*, Čikaga: „Lituanistikos tyrimų ir studijų centras „Venta“, 1955, p. 102.

pagal Luką pasakojama: „Matai šitą moterį? Aš atėjau į tavo namus, tu nedavei man vandens kojoms nusimazgoti, o ji suvilgė jas ašaromis ir nušluostė jas savo plaukais. Tu manęs nepabučiavai, o ji, vos man atėjus, nesiliauja bučiavusi man kojų. Tu aliejumi man galvos nepatepei, o ji tepalu patepė man kojas. [...] Jai atleidžiama daugybė jos nuodėmių, nes ji labai pamilo. Kam mažai atleista, tas menkai myli“, – taria Jėzus fariziejui Simonui (Lk 7,30 – 47). Marija Magdalietė Kristui atsidėjo begaline meile ir ištikimybe. Ji, Dievą mylėdama, į jį įsilieja, neprarasdama savo asmens, bet jį papildydama dieviškojo gyvenimo versme. Kaip teigia Gintaras Beresnevičius, krikščionybėje Jėzaus Kristaus dieviškumas sprendžiamas dialektiškai; čia Kristus nėra pasyvus „nužengimo“ objektas, Kristus yra ir tikras Dievas, ir tikras žmogus, sutalpinęs savyje visą žmogaus prigimties pilnatvę¹⁰⁹.

Trečioje ciklo dalyje kalba pati Magdalietė. Atskleidžiamas moterų, lydėjusių Kristų kelionėje ir stovėjusių prie jo Kryžiaus, evangelinis fragmentas. Kaip minima Naujajame Testamente – „ten buvo moterų, kurios žiūrėjo iš tolo; tarp jų Marija Magdalietė“ (Mk 15,33–47). Tarsi Marijos Magdalietės vedami, keliaujame evangelijose minimais Kristaus nukryžiavimo, mirties, jo prisikėlimo ir žengimo į Dangų keliais. Magdalietės artumas Kristui „atkuriamas“ ne tik primenant apie jos buvimą prie kryžiaus, bet ir kartu su ja išgirstant paskutinius Kristaus agonijos žodžius: „Dieve, mano Dieve.“ Paskutiniame posme nuskamba stiklinės tylos motyvas:

Ir pasibaigs diena ir Tau, ir mums
Tik tos stiklinės jo tylos
Nė Tavo balsas nesudrums.

J. Ratzingeris (2008) primena, kad nuo krikščioniškojo apreiškimo neatsiejamas ne tik Dievo kalbėjimas, bet ir Dievo tylėjimas ir pabrėžia, kad nereikia pamiršti tiesos apie nenykstantį Dievo slaptumą. „Tik patyrę Jį kaip tylą, galima išgirsti ir Jo kalbėjimą tyloje“ (p. 234). Tai, kad tyla kuria bendrystę su Dievu, yra užuomina į vidinę maldą. Anot D. Jakaitės (2014), „ši daiktiškai išreikšta tyla – tarsi Antano Jasmanto (eil. „Kaimynas“) perkurto „Kaimyno Dievo“ siena – ne tik grėsminga, bet dialektiška savo dužlumu: ji gali sujungti, leisti prabilti Dievui, bet tuo pat metu ir panaikinti Jo patirčiai reikalingą kontempliacijos ribą. Kartu su Magdaliete „mes“ įtraukiami į nuolat ribinio, ties netikrumo riba atsiduriančio tikėjimo sūkurį. Išbandomos skirtingos tikėjimo kelionės. Jos nuomone „mes“ nebūtinai priklauso dabarčiai: juos siejant su „kadaise“, randasi skirtingus laikus apimanti bendruomeninė tikėjimo, buvimo prie kryžiaus ar susitikimo su Kristumi patirtis“.

¹⁰⁹ Beresnevičius Gintaras, *Religijotyros žodynas*, Vilnius: Tyto alba, 2003, p. 55.

Pasak D. Jakaitės (2014), „evangelinis Kristaus ir moters susitikimas“ vaizduojamas ir Antano Jasmanto eilėraščiuose: „Atgailos psalmė“, „Aš paliečiau tave“. Eilėraštyje „Aš paliečiau tave“¹¹⁰ lyrikos subjektui egzistuoja Dievo apsiareiškimo galimybė. Tikima bibliiniu precedentu:

Tavęs, kursai papėdėje Horebo
Sausos šakos liepsna pats prabilai.

Interpretuojamas Biblijoje minimas Apreiškimas prie Horebo: „Tada Viešpats kalbėjo jums iš ugnies. Girdėjote jo žodžių garsą, bet jo išvaizdos nesuvokėte – vien balsą. Jis paskelbė jums savo Sandorą, kurios įsakė laikytis, – tai yra Dešimt Įsakymų [...]. Ir man tuo metu jis įsakė išmokyti jus įstatų ir įsakų laikytis krašte, į kurį esate pasirengę įžengti ir jį paveldėti“ (Įst 4,12–14). Kaip aiškinama *Simbolinių reikšmių žodyne* – liepsna siejama su aistringa, visus uždegančia kalba, su įkarščiu, einančiu iš oratoriaus burnos (p. 84). Pasirinkdamas Jėzaus savybę išryškinantį simbolį, poetas akcentuoja Dievo paslaptinumą. Tarp sąlyčio su transcendencija realumo ir iliuziškumo skleidžiasi metaforos mįslė. Poetas iškelia ypač svarbią biblinio Dievo charakteristiką: Dievas – paslaptis. Jis „tamsiu apsiaustu prisidengęs“; antgamtės slėpinumą ženklina nakties aspektas: „Naktis kaip karalienė žengia“.

D. Jakaitės (2014) nuomone, „gali būti, kad evangelinis Marijos Magdalietės prisilietimas prie prisikėlusio Kristaus įrašytas į vieną gražiausių Jasmanto eilėraščių „Aš paliečiau tave“. Ji teigia, kad „nepaisant evangelinių skirtumų, nusidėjėlę ir Mariją Magdalietę suartinantis prisilietimas ir šioms moterims būdinga atgaila už nuodėmes Jasmantui leidžia ir poetinėje erdvėje šias moteris matyti vienoje mergaitėje iš Magdalos, kurios mergaitiškumas išgrynintas krikščioniškos atgailos“.

Eilėraštyje „Atgailos psalmė“ „metafizinės ar psichologinės sąvokos – viltis, sopulys, asmenybė – A. Jasmantui įgyja kūnišką pavidalą. Dar daugiau, kartkartėmis į vieną eilę statomi, bemaž tapatinami sakralieji ir profaniškieji dalykai“¹¹¹, – teigia Tomas Venclova. Eilėraštis gali būti priskirtas prie Jėzaus poetinių šlovinimo giesmių.

Iškilus lietuvių katalikų dvasininkas ir poetas Leonardas Andriekus (1914–2003) – egzodo literatūros atstovas. L. Andriekus prisipažįsta, kad jo poezija neatsiejama nuo gimtosios Lietuvos, išlikusios jo praeities prisiminimuose: „Kai tariamas žodis „Poezija“, mano akyse iškyla Lietuva – Lietuva su savo skaudžia istorija, graudžia buitimi, ilgesingu peizažu, dainom ir dar pilnai neatvertais kūrybos lobiais“. Poetas prisimena jam gilų įspūdį palikusių gimtinių: „Rūpintojėliai, sopulingosios motinos, šventieji ir visa tautodailinė buitimi, sopulinga Lietuvos kaip pavergtos tautos

¹¹⁰ Jasmantas Antanas, *Poezija*, sudarė ir redagavo Alfonsas Bukontas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1992, p. 43.

¹¹¹ Venclova Tomas, „Metafizinis poetas“ in: Jasmantas Antanas, *Poezija*, knygą sudarė ir redagavo Alfonsas Bukontas, Vilnius: Lietuvos Rašytojų sąjungos leidykla, 1992, p. 4-11.

drama ir jos žalojamas peizažas vis aidėjo man sieloje skausmu, liūdesiu, krikščioniška rezignacija“¹¹². Tarp kitų šventųjų L. Andriekaus poezijoje atranda vietą ir Marija Magdaliėtė, eilėraštyje „Susitikimas“ vaizduojama susitikimo su Kristumi erdvėje ¹¹³. Su „susitikimo dalyviais susipažįstame jau pirmose eilėraščio eilutėse:

Laikei Tu muitininkus broliais,
Magdalenas – seserimis.

Eilėraštyje pristatomi pagrindiniai veikėjai – „muitininkai“ – Biblijoje žinomi personažai ir „Magdalenos“ – Marijos Magdaliėtės metonimija. Įvardžiu „Tu“ pavadintas svarbiausias istorijos herojus ir susitikimo iniciatorius – Jėzus. Remdamasis brolišku ir seserišku santykių pavyzdžiu, poetas sukelia šių veikėjų artumo ir abipusio ryšio įspūdį – Jėzaus pasitikėjimą muitininkais, laikomais jo broliais ir Magdalenomis, kurias jis laiko savo seserimis bei jų atsidavimą Jėzui. *Naujajame teologijos žodyne* rašoma, kad apie Jėzaus brolius ir seseris kalbama įvairiose Naujojo Testamento vietose. Minimi brolių vardai: Jokūbas, Jozė, Judas ir Simonas, seserų vardai nepateikiami. Atkreiptinas dėmesys, kad broliai ir seserys Jėzaus atžvilgiu nesielia supraingai ir solidariai. Tai paliudija Evangelijoje pasakojamas nutikimas, kai Jėzaus broliai jam kalbėjo: „Keliauk iš čia į Judėją, kad tavo mokiniai pamatytų, kokius darbus tu darai. Juk, norėdamas iškilti viešumon, niekas neveikia slapčiomis. Jei darai tokius darbus, pasirodyk pasauliui.“ (Mat netgi jo broliai juo netikėjo.)“ (Jn 7,2–5).

Kitomis eilėraščio eilutėmis vaizduojama dabartinė situacija:

Štai ir dabar prekyvietėj ant vieno suolo
Dar tebesėdi su mumis.

Artimiausių šeimos narių („brolių“ ir „seserų“) ryšio pavyzdžiu atskleidžiamas Kristaus ir tikinčiųjų bendruomenės santykis „dabar“. „Prekyvietė ant vieno suolo“ simbolizuoja Paskutinę vakarienę. „Tai buvo prieš Velykų šventę. Jėzus, žinodamas, jo atėjo metas jam iš pasaulio keliauti pas Tėvą, ir mylėdamas savuosius pasaulyje, parodė jiems savo meilę iki galo“ (Jn 13,1). Per Paskutinę vakarienę Jėzus meldėsi su apaštalais, aiškino jiems Šventąjį Raštą. Paėmęs duonos, ją laimino, laužė, dalino mokiniams, tardamas: „Imkite ir valgykite jos visi, nes tai yra mano Kūnas, kuris už jus atiduodamas“, o paėmęs taurę vyno, tarė: „Imkite ir gerkite iš jos visi, nes tai yra taurė Naujosios ir amžinosios Sandoros, mano Kraujo, kuris už jus ir visus išliejamas nuodėmėms atleisti“. Ir tai darykite mano atminimui“ (Mt 26,26–29; Kor 11,23–25). Katalikų bažnyčios katekizme rašoma, kad Kristus per Paskutinę vakarienę atlaikė pirmąsias pasaulyje Mišias, kurios

¹¹² Andriekus Leonardas, *Pasilikau tik dangų mėlyną: eilėraščiai* / Iliustr. A. Každailis, Vilnius: Vaga, 1991, p. 7, 9.

¹¹³ Ten pat, p. 122.

nėra nauja auka, jos tik sudabartina vienintelę kryžiaus auką. „Mišių metu vienkartinė istorinė Kristaus auka, jo dievystės iškelta viršum laiko ir erdvės, esti atkeliamą į dabartį“¹¹⁴.

Tolesniame eilėraščio pasakojime Kristus dalinasi prisiminimais, kurių dėmesio centre – jau minėti poeto „muitininkai“:

Sakai mums, jog Tave tik muitininkai vaišinę,
Geros Naujienos žodis į jų širdis smigęs,
Ir tu jiems maloningai aiškinęs,
Kad kertamos bevaisės figos.

Eilėraščio aprašomoje situacijoje, kurioje pažymima, kad „Tave tik muitininkai vaišinę“, atpažįstamas Biblijoje minimo muitininko Zachiejaus, visų muitininkų viršininko ir turtuolio poelgis, kuris pusę savo turto paaukėjo vargšams (Lk, 19,2–8). Kita eilutė: „Geros Naujienos žodis į jų širdis smigęs“ – Kristaus skelbiamų tikėjimo tiesų daromos įtakos įrodymas jo sutiktiesiems žmonėms. „Simbolinių reikšmių žodyne“ pažymima, kad biblinis „figmedis, kurį prakeikė Kristus, simbolizuoja dvasinę nykumą. „Figa“, simbolizuojančia biblinio blogio ir gėrio pažinimo medį, gyvybės ir meilės simboliu, išreiškiamas Kristaus skelbiamo mokslo pažinimas.

Tęsiama eilėraštyje pasakojama istorija apie „magdalenas“, vaizduojamas jų elgesys:

Tik magdalenos ašarom Tau kojas laisčiusios,
Tik jos maldavusios atleist kaltes,

Tai nuoroda į krikščioniškoje tradicijoje žinomas tris moteris, kurios tapatinamos su Marija Magdaliete. Apie tai kalbėta magistro darbo teorinėje dalyje. Poeto interpretuojamų biblinių siužetų pagrindinė veikėja – Marija Magdalena, išpažįstanti savo kaltes ir maldaujanti Jėzaus atleidimo. Eilėraštyje malda reiškiasi kaip individualus Magdalenos kaltės išpažinimas, kurį lydi prašymas atleisti – aliuzija į kolektyvinę tikinčiųjų maldą. Fraze „tik jos maldavusios atleist kaltes“ eilėraštyje pabrėžia minimų „Magdalenų“ išskirtinumą maldingumo prasme, kaip ir Marijos Magdalenos, kurios „maldavimas“ atspindi tikinčiųjų prašymo maldą.

Sekanciose eilėraščio eilutėse regima tradicija tapsiančios ateities vizija:

Ir Tu jau amžių amžiais vaikščiosiąs
Po mūsų didmiesčių gatves.

Tai reiškia, kad Jėzaus apreikštas tikėjimas bus perduodamas iš kartos į kartą ir skelbiamas per amžius. „Naujajame teologijos žodyne“ rašoma, kad „įtikėti“ reiškia priimti tikėjimo skelbiamą

¹¹⁴ *Mūsų tikėjimo šviesa* /Trumpas katekizmas katalikų šeimoms, parengė Kun. Dr. N. Skurskis MIC, atnaujino Eduk. m. lic. Mons. Rimantas Gudlinskis, Telšiai: Spaudos lankas, 2014, p. 61.

Dievo Žodį. Evangelijoje pabrėžiama, kad tikinčiųjų malda bus tikrai išgirsta (Lk 11,9). Malda tapsianti žmonijos egzistencijos dalimi.

Eilėraštyje perteikiamas „susitikimo“ dalyvių džiaugsmas:

Kaip miela, kad Tave čia susitikome
Prie kryžkelės žibintų balzganos šviesos,
Atėjusį per oazes ir dykumas
Vėl įsikūnyt mummyse visuos.

Susitikimo vieta – „čia“ – „prie kryžkelės žibintų balzganos šviesos“. „Žibintas“ simbolizuoja šviesą bei dievišką sielos skaidrumą, „šviesa“ – nematerialumo, sielos, dieviškumo, gyvenimo, gėrio ir laimės simbolis“ (p. 177). Tokia vieta gali būti aliuzija į Bažnyčią – Dievo namus. Jei, pasak A. Maceinos, bažnyčia yra laike ir erdvėje besiskleidžiąs Kristus, tai kiekvienas jos narys yra dalyvis šiame skleidimesi ir jo vykdytojas savo buvimu. Kiekvienas Bažnyčios narys yra Kristaus sudabartinamas¹¹⁵. Džiaugsmingai sutinkame pagrindinį eilėraščio herojų – Kristų, atėjusį per „oazes“ ir „dykumas“, žinomas Biblijoje kaip Kristaus mokslo skelbimo vietos. Įvykio neapibrėžtumui pavaizduoti pasirinktos Biblijoje minimos vietos – „dykumos“ ir „oazės“. „Dykuma“ simbolizuoja atsiskyrimo ir vienatvės vietą, reiškiančią ramybę ir kontempliaciją, „oazė“ simbolizuoja tai, kas sudaro teigiamą malonį išimtį, išsiskiria iš aplinkos. (Simbolinių reikšmių žodynas), dabarties situacijoje gali būti interpretuojamos kaip Bažnyčia ir joje skelbiamas Kristaus mokslas. Jėzus Kristus, įsikūnijęs „mummyse visuos“, tapęs Dievu ir jo meile, „amžių amžiais“ skelbia Dievo Žodį visiems tikintiesiems, kurį mes visi išpažįstame. *Religijotyros žodyne* rašoma, kad „įsikūnijimas“, tapęs krikščionybės dogma, teigia, jos Jėzus Kristus – tai žmogaus pavidalą savanoriškai priėmęs Dievas, kad išganytų žmoniją nuo jos nuodėmių. Kristuje žmogaus pavidalu pasireiškusi ir dieviškoji, ir žmogiškoji prigimtis yra ne susimaišiusios, o kaip asmens vienovė. „Įsikūnijimas“ aiškinamas kaip vienkartinis, todėl ypatingą reikšmę teikiama tam istoriniam momentui, kai įvykęs šis laike neapibrėžtas reiškinys (p. 158).

Pasakojimas užbaigiamas sakralios dabarties situacijos aprašymu, kurioje atsiskleidžia praeitis ir „susitikimo“ iniciatoriaus – „Tu“ globėjiška meilė, rūpestis ir šiluma. Pajaučiamas didelės šeimos, kurios narius vienija bendri interesai ir vienas tikslas, išskirtinumas:

Tu pats susodinai mus ant šio suolo
Ir leidi galvas prie peties priglaust, -
Mes tavo seserys, mes tavo broliai –
Kur glaudėmės lig šiol – neklausk.

¹¹⁵ Maceina Antanas, *Saulės giesmė: Šventasis Pranciškus Asyrietiskai krikščioniškojo gyvenimo šauklys*, 2-asis fotog. leid., Vilnius: Katalikų pasaulis, 1991, p.422. Orig. leid. duom.: Brooklynas, išleido prel. Pr. M. Juras 1954.

Tai gali būti užuomina į Biblijoje aprašomą „Paskutinę vakarienę“. „Katekizme“ (2014) akcentuojama, kad Kristus per Paskutinę vakarienę atlaikė pirmąsias pasaulyje Mišias, pagarbindamas Tėvą įkvėptu žodžiu ir savo paties auka bei įsakė tai apaštalams bei jų įpėdiniams kartoti būsimais amžiais. Jėzus, nušvietė kelią į Dievą, o jo mokiniai apreiškimą, kuris užrašytas Šventojo Rašto Naujajame Testamente, perdavė Bažnyčiai, kuri jį saugo, skelbia ir aiškina. Kaip rašoma „Katekizme“ (2014), per Mišias mes taip pat susitinkame su Viešpaties žodžiu ir su jo auka, kaip apaštalai per Paskutinę vakarienę. Mes („broliai“ ir „seserys“) meldžiamės ir klausomės Dievo žodžio, dalyvaujame Kristaus Kūno ir Kraujo aukojime Dievui Tėvui už pasaulio išganymą. „Katekizme“ pabrėžiama, kad „mišios sudabartina ir nekruvinu būdu atnašauja kruvinąją praeityje ant kryžiaus įvykusių auką“.

Eilėraštyje aprašomas „susitikimas“ įvyksta Kristaus įsteigtoje Bažnyčioje. Kaip rašo J. Ratzingeris, „Kadangi Viešpaties savęs atidavimas neatšauktas, be perstojo Jo pašventinama Bažnyčia yra ta vieta, kurioje Viešpaties šventumas būva tarp žmonių“. Pasak teologo, Bažnyčia yra Dievo leidimosi į žmogiškąjį varganumą tąsa, ji pratęsia Jėzaus stalo bendrystės su nusidėjėliais. „Argi Bažnyčios šventumas gali būti kas nors kita, negu vienas kito palaikymas, kylantis, žinoma, iš to, kad visi mes palaikomi Kristaus?“¹¹⁶. Su Kristumi susitinka broliais ir seserimis vadinami tikintieji, kuriuos vienija Dievo apreiškimas ir bendra malda: „Kur du ar trys susirinkę mano vardu, ten ir aš esu tarp jų.“ (Mt 18,20).

Leonardas Gutauskas (g. 1938 m.) – religinio akiračio sutelktas šiuolaikinės poezijos autorius. Valentinas Sventickas, apibūdindamas L. Gutausko eilėraščių rinkinį *In fine*, knygos anotacijoje rašo – „tai savitas poetinis memorialas, sukurtas jautraus, išvalgaus, mąslaus meistro ranka, kuriame poetas apmąsto mirusių menininkų, mąstytojų, jam artimų žmonių gyvenimą ir kūrybą. Knygoje atgyja žmonės, kurių nebėra, kūryba, kuri tebegyvena. Poetinės refleksijos įvairios – čia kūrybos interpretacija, čia biografijos apmąstymai, čia tiesiog lyrinis išpūdis“. Knygos idėja – visi kūriniai artimi epitafijų prigimčiai – pasako, „koks intensyvus, savitas yra L. Gutausko bendravimas su Lietuvos ir pasaulio įvairių laikų menininkais ir koks žmogiškas tasai bendrumo su išėjusiais jausmas“¹¹⁷. Šalia Jono Krikštytojo, apmąstomo šiame rinkinyje, poeto dėmesio sulaukia ir Marija Magdalieta – šventajai paskiriamas eilėraštis iš II knygos dalies pavadinimu „Marija Magdalieta“.

Eilėraštyje interpretuojama jau ne kartą darbe minėta Marijos Magdalietės gyvenimo istorija iki ir po susitikimo su Kristumi. 1-oje eilėraščio dalyje poetas vaizduoja moters palaidą gyvenimo būdą, lydėjusį ją iki atsivertimo. vaizduojanti palaidą jos gyvenimo būdą. Vaizdžiai perteikiama Magdalietės būseną, atskleidžianti jos praeityje patirtą kančią ir pažeminimą:

¹¹⁶ Ratzinger Joseph, *Krikščionybės įvadas*, iš vokiečių kalbos vertė Gediminas Žukas, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2008, p. 272.

¹¹⁷ Gutauskas Leonardas, *In fine*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004.

Apspjaudyta ir išjuokta
glausdavaus miesto vartų tamsoj,
pilkos tunikos kraštu slėpdama veidą,
akis, o ašaros plovė dažus,
kuriais mėginau pridengti mušimo žymes.

Magdalietę supantys pavojai perteikiami pasitelkiant tamsą kaip blogio ir nežinojimo įvaizdį. Evangelijoje sakoma „jei tavo akis sveika, visam tavo kūnui bus šviesu. O jeigu tavo akis nesveika, visas tavo kūnas skendės tamsoje“ (Mt 6,22-23). Šios eilėraščio eilutės vaizduoja Magdalietės, skendinčios tamsoje, gyvenimo epizodą. D. Jakaitės (2016) nuomone, „kaip nusidėjėlės kitų smerkiamos Magdalietės gyvenimas pirmoje eilėraščio dalyje atsiveria tikrajam – ateityje dar laukiančiam – gyvenimui priešingo sapno (vizijų) pavidalu, iš kurio ir išgelbsti tikrąjį gyvenimą atveriantis Žodis – perkeičiantis ir gyvenimą, ir sapnus“¹¹⁸ (p. 71). Eilėraštyje Magdalietė sako užmiršusi jų bereikšmius veidus. Tokia būseną reiškia jos atsivertimą – perėjimą į kitą gyvenimo etapą. Pasak D. Jakaitės (2016), „eilėraštyje „Marija Magdalietė“ atsiveria viena ryškiausių šventumo patirčių, o kartu ir pamatinė šventumo motyvacija, tai, kas įgalina šį fenomeną. Tai – amžinybės bei Dievo semantikos turintis ir kartu žmogiškas žodis, atgaivinti įmanomas (tik) per atmintį, jos sakralumą“ (p. 70). 2-os eilėraščio dalies prisiminimuose – poeto pereinama nuo eilėraščio subjekto išorybės prie vidujybės. Magdalietės prisiminimuose iškyla amžinai gyvas Dievo žodis:

Prisimenu:
nuo Galilėjos jūros artėjančią šviesą,
negirdėtų taupių gailestingų žodžių švelnumą,
palyginimus kaip balzamą
nuvargusiam kūnui, kaip mirą
sužeistai širdžiai.

Vaizduojama šviesa reiškia vieną iš seniausių dieviškumo ir šventumo simbolių, – aiškinama *Krikščioniškosios ikonografijos žodyne*. Šviesos, kaip gėrio ir išminties, įvaizdžiai eina iš Senojo Testamento į Naująjį Testamentą ir labiausiai išplėtoti Evangelijoje pagal Joną, kur Jėzus sako: „Aš – pasaulio šviesa“ (Jn 8,12). Ši evangelinė vieta interpretuojama poeto eilėraščio istorijoje: „artėjančia šviesa“ vaizduojamas vis gausėjantis ir didėjantis Jėzaus tikėjimo daromas poveikis, prasidėjęs nuo Galilėjos ir paskidęs po visą pasaulį. Kristaus Žodis poeto palyginamas su balzamu, atgaivinančiu nuvargusį kūną ar mirą, išgydančia sužeistą širdį. *Krikščioniškosios ikonografijos*

¹¹⁸ Jakaitė Dalia, „Šventieji pagal panašumą į Dievą Leonardo Gutausko poezijoje“, in: *Acta humanitarica universitatis saulensis*. Mokslo darbai. T. 22 (2015), Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2016, p. 70.

žodyne rašoma, kad mira, tinkanti prieskoniams, vaistams, smilkalams, balzamuoti mirusiems, o Išminčiai dovanojo Jėzui miros, kuri simboliškai nurodo būsimas Jėzaus kančias ir mirtį ant kryžiaus (p. 206). Kristaus skelbiamo mokslo įtaka prilygsta gydomosios balzamo ir miros savybėms. Jėzaus auka – žmonių nuodėmių atpirkimas ir pasaulio išgelbėjimas, vedantis į Dievo žodžio pažinimą, Prisikėlimą ir amžinąjį gyvenimą. D. Jakaitė (2016) kalba apie Magdaliėtės gyvenimą ne tik Evangelijoje aprašytu metu, bet ir dabartyje: „[...] kaip matyti iš viso eilėraščio, ji prisimena gyvendama ne tik Evangelijoje užrašytų įvykių sukuryje, bet iki šių dienų, taigi – amžinai. Kartojamu žodžiu „prisimenu“ prasideda dvi eilėraščio dalys, skirtos Magdaliėtės iki ir po susitikimo su Kristumi“.

Kitoje eilėraščio dalyje, kuri prasideda fraze – „Buvau akla – praregėjau“ – vaizduojamas Marijos Magdaliėtės gyvenimo etapas po jos atsivertimo. L. Gutauskas tai daro vizualiai ir jusliškai, siekiant atskleisti ne išorinius, fizinius bruožus, bet dvasines šventosios savybes:

Naktimis išmokau melstis tyloj,
sukepusiom lūpom tardama
aukštųjų kunigų prakeiktą Jo vardą,
tapau Jo kūno šešėliu tarp melsvųjų uolų,
tapau Jo sargu, prigludusiu prie
dulkėtų žaizdotų žemės keleivio kojų.
Buvau atpažinta ir pašaukta,
ir to pašaukimo užteko,
kad siela įgautų sparnus.

Eilėraštyje interpretuojamas Jėzaus Prisikėlimo ir pasirodymo Marijai Magdalietei siužeto epizodas, aptartas teorinėje darbo dalyje. Poeto vaizduojama maldos paženklinta Magdaliėtės laikysena Dievo atžvilgiu: „Išmokau melstis tyloj“. Kaip rašoma *Naujajame teologijos žodyne*, vienas iš maldos savitumų – tylą ir susikaupimas, būdingas žydui Jėzui, kuris meldėsi žydiškai (sinagogos pamaldos; psalmės; tylą ir susikaupimas; sušukimai ir skundas (p. 323). Maldos metu Magdaliėtės bendravimas su Dievu reiškiasi kreipimusi į Jį: „[...] tardama Jo vardą. Kelis kartus eilėraštyje kartojamas žodis „tapau“ atskleidžia artimą Magdaliėtės ir Jėzaus ryšį, jos sekimą Viešpačiu: „tapau Jo kūno šešėliu“. Mąstant, kad „kiekvienas pašauktasis asmuo yra Jėzaus ženklas; tam tikra prasme per jį Jėzus širdimi bei rankomis ir toliau apglėbia mažuosius, gydo ligonius, taikina nusidėjėlius ir leidžiasi nukryžiuojamas iš meilės visiems“¹¹⁹. Magdaliėtės pašaukimas – dvasinis gyvenimas. Jėzaus pašaukta tarnystei ji atliko savo kaip apaštalės misiją. Apie tai pasakojama *Aukso legendoje*, pabrėžiant, kad ji be paliovos skelbė Kristų. „[...]

¹¹⁹ Dulskis, Pašaukimų teologija ir pastoracija, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004, p. 50.

nenustabu, kad lūpos, išbučiavusios tokiais dorais ir gražiais bučiniiais Išganytojo kojas, kitiems plačiai skleidė Dievo Žodžio kvapą¹²⁰. Mūsų sąmonėje suponuotas juodos spalvos šešėlio vaizdinys, kontrastuoja su mėlyna spalva eilėraštyje vaizduojamomis uolomis. Tai tarsi žemės ir dangaus arba žemiškojo ir dieviškojo pasaulio įvaizdis. Mėlyna spalva, simbolizuojanti dieviškumą, atskleidžia šventiesiems būdingas savybes: tiesą, pastovumą, ištikimybę ir kt., būdingas Jėzui ir Marijai Magdalietai. Poeto minimas „Jo kūno šešėlis“ išsako fizinės ir dvasinės tamsos apgautą Kristaus ir jo kančios istoriją. Eilėraštyje atsiranda paralelė tarp šios istorijos ir Magdalietės atsivertimo: „Tapau jo sargu / prigludusiu prie dulkėtų žaizdotų žemės keleivio kojų.“ Jusliškai ir kūniškai perkuriama Magdalietės, iki pat kryžiaus sekusios Jėzų, istorija. D. Jakaitės (2016) nuomone, šventumo pradžia ženklinama susitikimas su Kristumi kaip įsikūnijusiu Žodžiu, kuris išsakomas pokalbyje su Viešpačiu. „Pokalbis eilėraštyje tampa jos kaip šventosios epicentru, o kelią tam ruošia Kristaus kančios regėjimas, sekimas juo maldoje, metaforiškai išsakomas Dievo atpažinimas savyje“. Magdalietės lūpomis poetas pasakoja, jos akimis regi, o širdimi išgyvena Evangelijose apreikštą Kristaus prisikėlimą: šventosios juslėmis (balsu, klausa, regėjimu) išreiškdamas jos patirtis, provokuoja dialogą:

Kreipiuos į tave, mano širdie,
ar ne tu apmirei, išvydus
nuritintą akmenį, tuščią kapą
ir baltarūbį skaistų sparnuotą jaunuolį?
ar supratai jo išstartus paguodos žodžius:

Eilėraščio pasakojime vaizduojamas Evangelijoje aprašomas siužetas, kai Marija Magdalena su kitomis moterimis, nusipirkusi kvėpalų ir atėjusi Jėzaus patepti, išsigąsta, pamačiusi nuo kapo angos nuritintą akmenį. Įvyksta angelo ir Magdalietės pokalbis. Jėzaus Prisikėlimas eilėraštyje interpretuojamas Evangelijos pagal Morkų parafrazėmis (Mk 16, 6–7). Eilėraštyje interpretuojama evangelinė istorija perteikiama Dialogo pagalba:

„Nenusigąskite! Jūs ieškote nukryžiuotojo
Jėzaus Nazariečio. Jis prisikėlė, jo čia nebėra.
Štai vieta, kur jį buvo paguldę.
Eikite, pasakykite jo mokiniams ir Petru:
jis eina pirma jūsų į Galilėją.
Tenai jį pamatysite, kaip jis yra jums sakęs“.

Marija Magdalietė, antrą kartą kreipdamasi į savo širdį, kuri poeto personifikuojama, atskleidžia moters jausminę būseną „tą akimirką“, vaizduojančią Marijos Magdalietės ir Jėzaus ryšį:

¹²⁰ Voraginietis Jokūbas, p. 619.

Kreipiuos į tave, mano širdie,
ar tą akimirką nepasijutai vienišesnė už mirtį?
ar baimė neužklojo tavęs išgaščio plėnimis?

Eilėraštyje atskleidžiama išsigandusios ir „vienišesnės už mirtį“ Magdaliētės būseną – nuoroda užuomina į Evangelijos parafrazę: „Jos išėjo ir skubiai nuėjo nuo kapo, nes jas buvo pagavęs drebulys ir siaubas“ (Mt 16,8). Remiantis J. Ratzingeriu (2008), kuris teigia, kad „atsidūrus vienam akistatoje su mirtimi, jaučiama baimė, vienišumo nejaukumas, egzistencijos paliktumas likimo valiai“ (p. 236), galima vystyti tokią mintį: Magdaliētė neišgirsta į ją besikreipiančio Jėzaus balso, jos nepasiekia joks balsas, nebepajunta mylinčio Viešpaties buvimo kartu. Šventosios vienatvė reiškia egzistencijos nežinią, kuri kelia baimę. „Ta akimirka“ platesniame kontekste gali būti suprantama kaip kelias į pačią religiją, kuri, kaip aiškinama *Religijotyros žodyne*, atsiradusi iš baimės, kurią sukelia žmogui bejėgiškumo prieš likimą, mirties neišvengiamumo suvokimas (p. 48).

Magdaliētės sapno vizijose vaizduojama šviesi ateitis, atspindinti dabartį:

Alyvų žydėjimo naktį sapnavau,
kad po daugelio metų bus sudėta giesmė
apie puolusios moters meilę, tą dangišką jausmą,
taip aiškiai girdėjau žodžius:
„Marija Magdalena, kad Jėzaus ieškojo,
Visus kelius ašarom kaip perlais paklojo“.
Ir delnais prisidengus akis raudodama klausiau:
nejaugi man paskirta ši graudžioji giesmė?
Negalėjau patikėti, kad ji bus giedama ne čia,
Palestinos kaimuos ir slėniuos, o ten,
Šiaurėj, ant Aisčių jūros krantų.

Pasitelkdamas sapną būsimiems įvykiams prognozuoti, poetas kuria vaizdinį, regimą „alyvų žydėjimo naktį“. Tai gali būti suvokiama kaip evangelinės istorijos apie sugautą ir akmenimis užmėtyti ketinamą svetimautoją interpretacija, ypatinga naujai kuriamu eilėraščio vaizdu, kuriame perteikiamas liaudies giesmėje vaizduojamos Magdaliētės vaizdinys. Poeto „graudžioji giesmė“ – tai anksčiau magistro darbe analizuota giesmė „Marija Magdalena, kad Kristaus ieškojo“, aptarta kaip maldos forma. L. Gutausko eilėraštyje ši giesmė perkuriama. Eilėraščio subjektas tarsi girdi giesmę, per kurią išryškėja Marijos Magdaliētės vaizdavimas ir požiūris į ją. Eilėraštyje pabrėžiamas giedamos giesmės išplitimas nuo Palestinos iki Lietuvos reiškia ne tik Marijos Magdaliētės – šventosios tapatybės pripažinimą, bet ir skelbiamo Dievo žodžio paplitimą visame pasaulyje. D. Jakaitė (2016) akcentuoja asmenišką santykį, kalba apie šventųjų bendruomeniškumą

eilėraštyje. Jos pastebėjimu, „kelis su šventąja tradiciškai siejamus evangelinius siužetus eilėraštyje simboliškai jungia sapnas. Vietoj siaubo vizijų į eilėraščio pabaigą perkeistame sapne pasigirsta lietuviška giesmė – kone patikimiausias Magdalietės šventumo „įrodymas“, kuriantis tam tikrą šventųjų bendruomenę su tais, kurie gieda“ (D. Jakaitė, 2016).

Eilėraštyje vaizduojama moteris, kuri, susitikusi su Kristumi ir lieka Jo valioje:

Netikėjau sapnu, nes dar nežinojau,
kad Jo valia išsipildo net tai,
Ko negali nuspėti
atstumtoji, apspjaudytoji ir pažemintoji
moters krūtinėj plazdanti paukščio širdis.

Remiantis R. Dulskio (2007) teiginiais: „Žmogaus kilnumo svarbiausias pagrindas glūdi jo pašaukime bendrauti su Dievu; „Žmogus nuo pat savo egzistavimo pradžios buvo pakviestas į dialogą su Dievu“ (p. 41), galima išskirti eilėraščio istorijoje atskleidžiamą Magdalietės ir Jėzaus bendravimo svarbą. Dievo valia, iškylanti meilės pavidalu, ne tik išgelbėja Magdalietę, bet ir įgalina ją gyventi ir mylėti dievišku būdu. R. Dulskis (2007) rašo, kad meilėje žmogus atranda savo „šventąjį pašaukimą“ ir savo tapatybę, darančią jį panašų į Dievą, į Šventąjį, kuris jį pašaukė. Pasak R. Dulskio (2007), „meilė yra pagrindinis ir įgimtas kiekvieno žmogaus pašaukimas“ (p. 41), todėl galima daryti išvadą, kad Magdalietė, Jėzaus pašaukta gyventi meilėje, atlieka savo misiją, sekdamą Jėzumi ir parodydama visišką atsidavimą jam. D. Jakaitės (2016) nuomone, „visas eilėraštis kaip poetinis dialogas su šventąja, atrodo, ir gimė iš šios, kone svarbiausia kūrinio metafora tapusios, giesmės, iš nuostabos, kuri ištinka jos klausantis. Dieviškos nuostabos persmelkta ir perkeista Magdalietės širdis eilėraščio pabaigoje prilyginama paukščiui“ (p.72).

Donaldas Kajokas (g. 1953) ankstyvuojų savo kūrybos laikotarpiu yra gana vientisas poetas. Kaip pastebi Rita Tūtlytė, rinkinys „Mirti reikia rudenį“ (2000) rodo naujas tendencijas; „daugėja dramtizmo, laiko refleksijų. Kinta poetika: greta tariamo pokalbio Kajoko eilėse matyti ir bendra dešimtojo dešimtmečio poetikos tendencija, kurią motyvuoja poeto pasaulėjauta: žmogus paliečiamas visa ko, kas aplink svarbu ar nesvarbu, gražu ar negražu [...]“¹²¹

Eilėraštis „fragmentas“¹²², pavadintas žodžiu, reiškiančiu teksto ištrauką, priverčia susimąstyti, ką atskleidžia eilėraštyje pasakojamos istorijos dalis:

... kas nutolo tas tykiai rusens atminty
Ji giliau nei manai ji anksčiau nei meni
O skaisčiausiai spindės tai kas rodės niekai

¹²¹ Tūtlytė Rita, „Nuo maištingos bohemos iki tylių meditacijų“, in: *Naujausioji lietuvių literatūra*, sudarė Giedrius Viliūnas, Vilnius: Alma litera, 2003, p. 126.

¹²² Kajokas Donaldas, *Mirti reikia rudenį: eilėraščiai*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000, p. 102.

Raisto kmynas dėlė magdaliētės plaukai...

Eilėraštis vaizduoja praeitį, tykiai rusenančią atmintyje ir neprarandančią prasmingumo istorijoje, t. y. pasakoja apie Biblijoje apreikštas tikėjimo tiesas. Eilėraštyje interpretuojamas Biblijoje pasakojamos istorijos fragmentas, susijęs su Magdaliētės išskirtinumu, kuriam būdingas vienas iš jos išvaizdą nusakančių požymių yra šventosios plaukai. Poeto vaizduojami „magdaliētės plaukai“ – labai svarbus šios moters išvaizdos akcentas, akcentuojamas ir Evangelijų siužetuose: apie Lozorius seserį, t.y. tą moterį, kuri, Lozoriui prisikėlus iš mirusių, įėjo į menę, kur buvo vakarienuojama, ir ištepė brangiu aliejumi Jėzui kojas (Jn 12, 1-8; Mt 26, 6-12; Mk 14, 3-9) ir susilaukė Judo Iskarijoto priekaištų; apie neįvardytą nusidėjėlę, kuri per vakarienę Betanijoje brangiu aliejumi sutepė Jėzui kojas (Lk 7,36-50) ir nušluostė jas savo plaukais. Poeto vardijami „niekai“ – „raisto kmynas“, „dėlė“, „magdaliētės plaukai“ – iš pirmo žvilgsnio paprastas augalų, gyvūnų ir žmonių pasaulis, kuris turi ir mitinių prasmų. Raiste – velnio gyvenamojoje netvarkingoje, nešvarioje, baugioje vietoje – augantis kmynas – vienas iš seniausiai žinomų vaistažolių ir prieskoninių augalų, pasižymintis gydomosiomis savybėmis; „dėlė“ – gyvūnų atstovė, pasižyminti išskirtine savybe – gydyti, gebėjimu siurbti kraują ir stabdyti jo krešėjimą. Greta eilėraštyje išvardytų iš kitų išsiskiriančių „niekų“ poeto pateikiama „Magdaliētės“, atstovaujančios žmonių giminę, išskirtinė išorinė ypatybė – plaukai. Palaidi plaukai, simbolizuojantys laisvo elgesio moterį, o krikščionybėje – atgailą – vienas iš svarbiausių Biblijoje žinomos Marijos Magdaliētės išorinio vaizdavimo ypatumų. Tiek liaudies mene, tiek krikščioniškoje ikonografijoje šventoji vaizduojama ilgais palaidais plaukais. Eilėraštyje atskleidžiamas netikėtas faktas – išskirtine pasaulio šviesa nušviečiama Magdaliētės esybė: „O skaisčiausiai spindės [...] magdaliētės plaukai“. Magdaliētės plaukai eilėraštyje apibūdinami dar viena išskirtine savybe, skaisčiausiu spindėjimu, prilygstančiu dangaus šviesulių spindesiui, interpretuoja Marijos Magdaliētės šventumą ir dieviškumą. Paulius rašo, kad prisikėlę iš mirusiųjų turėsime dangiškus kūnus su kitokia „šlove“ – kaip saulė, mėnulis ir žvaigždės.“

Pasak R. Tūtlytės, rinkinyje „Karvedys pavargo nugalėti“ ir vėlesniuose rinkiniuose „skaitome rytietiškos išminties nušviestus trumpus eilėraščius, poetas sukuria savą eilėraščio modelį. Įtraukia krikščioniškos kultūros ženklų“.¹²³ Eilėraštis „kas palaidojo, Judai, tave?“¹²⁴ – užuomina į Biblijoje minimą personažą. Naujojo Testamento evangelijose ir beveik visoje krikščioniškoje tradicijoje Judas Iskarijotas dažniausiai vaizduojamas kaip Jėzaus išdavikas, įduodantis savo mokytoją Romos valdžiai. Evangelijoje pagal Luką rašoma, kad šėtonas apsėdo Judą ir pastūmėjo jį šiam niekingam poelgiui. Evangelijoje pagal Joną Jėzus kreipiasi į dvylika

¹²³ Tūtlytė Rita, „Nuo maištingos bohemos iki tylių meditacijų“, in: *Naujausioji lietuvių literatūra*, sudarė Giedrius Viliūnas, Vilnius: Alma litera, 2003, p. 124.

¹²⁴ Kajokas Donaldas, *Karvedys pavargo nugalėti: eilėraščiai*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005, p. 90.

apaštalų ir pareiškia, kad vienas iš jų, Judas, yra velnias. Judo mirtis, pasak Naujojo Testamento, tokia pat gėdinga kaip ir jo elgesys. Evangelijoje pagal Matą rašoma, kad Judas iš valdžios paėmė pinigus už Jėzaus išdavimą ir pasikorė, o Apaštalų darbuose rašoma, kad jo pilvas buvo perrėžtas ir jis mirė baisia mirtimi. Krikščioniškajame mene Judas dažniausiai vaizduojamas darantis tai, kas jam užtraukė gėdą – išdavikiškai bučiuojantis Jėzų. Tai Judo bučinys.¹²⁵

Eilėraštyje stengiamasi suprasti krikščioniškojo gyvenimo klausimą: „kas palaidojo, Judai, tave? Šis D. Kajoko klausimas provokuoja įvairius atsakymų variantus ir skatina apmąstyti eilėraštyje vaizduojamą Marijos Magdalietės ir Judo santykį. Eilėraštyje pasakojamoje istorijoje Judas palaidojamas Marijos, poeto vadinamos „Magdalos karvyte“. Aliuzija į Dievo karvytę išreiškiamas interpretuojamos Marijos Magdalietės gerumas, pasiaukojimas ir meilė Jėzui. Jos poelgis eilėraštyje tarsi nesuprantamas, nes keliamas klausimas: „bet kodėl?“ [...], į kurį atsakoma meditaciniu pamąstymu: [...] „gal tiesiog / turėjai tai padaryti“. Poeto pateikiamas atsakymas nukreipia į eilėraščio objektą, svarstantį ir prabylantį Marijos Magdalietės lūpomis: „buvau graži? nežinau / o sidabras? sidabras žiba“. Sidabras simbolizuoja gendančią žmogaus pusę, kurią reikia apvalyti, o krikščionybėje reiškia tyrumą, skaistybę ir iškalbą (*Simbolinių reikšmių žodynas*, p. 138). Magdalietė gali būti palyginama su sidabru, kurio išskirtinė ypatybė – žibėjimas, atskleidžiantis jos išorinį ir vidinį grožį, pabrėžiant dvasines vertybes. Tačiau sidabras, žavintis kaip brangus ir vertingas metalas, kaip piniginis vienetas, gali išprovokuoti ir nevaldomą materialinių gėrybių troškimą, nusikaltimus ir nuodėmes, kaip Judo poelgio atveju. Eilėraštyje interpretuojama Biblijoje apreikšta šviesa, iš Jėzaus įspindusi į Judo į sielą, visiškai neužgeso. Jis dar mėgina atsiversti, prisipažindamas nusidėjęs ir stengiasi išgelbėti Jėzų, gražindamas pinigus užsakovams (Mt 27,3). Paskutinis eilėraščio klausimas: „ar sunku apgauti?“ pateikia teigiamo atsakymo („taip“) paaiškinimą: „tačiau tik teisybe“. Toks atsakymas nieko nepaaiškina, tik priverčia susimąstyti ir prisiminti „Judo evangeliją“, kurioje propaguojama moralė, kai vertinama išdavystė, iš esmės skiriasi nuo Kristaus moralės, kurioje pabrėžiama ištikimybė ir meilė. Kitaip nei Naujojo Testamento evangelijose, „Judo evangelijoje“ Judas Iskarijotas iš esmės vaizduojamas kaip teigiama figūra, kaip pavyzdys visiems, kurie nori būti Jėzaus mokiniais. „Judo evangelijoje“ pasakojama, kad Judas išdavė Jėzų, bet tai jis padaro sąmoningai ir Jėzui nuoširdžiai to prašant, jis klauso Jėzaus ir lieka jam ištikimas. Pasak J. Ratzingerio (2011), Judo antra tragedija – po išdavystės – ta, kad jis negebėjo patikėti atleidimo galimybe. Jo gailestis virsta neviltimi. Jis temato save ir tamsą, o ne Jėzaus šviesą, galinčią apšviesti ir nugalėti tamsą. Judo išėjimas turi gilesnę prasmę. Jis išeina į naktį, iš šviesos išeina į tamsą [...]“ (p. 62).

¹²⁵ Meyr Marvin, *Judo evangelija*, iš anglų kalbos vertė Elena Keidošiūtė, Vilnius: Alma litera, 2007.

Ieškant atsakymų į poeto eilėraštyje keliamus klausimus, pasirenkama biblinė meditacija, kurios pagalba apmąstomos tikėjimo tiesos, susijusios su meditacijos objektu – Judo asmenybe. Taikoma moralinės meditacijos forma, padedanti suprasti išdavikišką Judo poelgį

3. 3. Magdaliētė ir dailės pasaulis Czesławo Miłoszo, Leonardo Gutausko, Juditos Vaičiūnaitės kūryboje

„Regėjimo juslė Vakarų kultūroje nuo seno buvo suvokiama kaip autentiško santykio su pasauliu įrankis, svarbus net ir apmąstant transcendentinius reiškinius, pasirodančius sąmonės nekontroliuojamose vizijose“¹²⁶. Manfredas Žvirgždas, daug dėmesio skyręs vizualumo ir regimybės santykio problematikai, teigia, kad „vizualumas suvokiamas kaip juslinės patirties, regimųjų išpūdžių grindžiama figūratyvi plotmė, išskylanti poetiniuose tekstuose. Vizualinės figūros sužadina regimąją ir apskritai juslinę atmintį“ Vaizdai, kylantys vaizduotėje, ne visada yra vizualinės prigimties, o poezijoje atpažįstamas poetinis vaizdinys įgyja autonomiją jautimiškai suvokiamos realybės atžvilgiu, tačiau ši autonomija nėra pretekstas nepaisyti poezijos ryšių su daile, nes ir modernusis vaizduojamasis menas vengia kopijuoti tikrovę“. Pasak M. Žvirgždo, „regimybė – tai optikos sričiai priklausantys fenomenai, nepatikrinami kitomis juslėmis, nors ir sužadinantys subjektui sinestezijos (juslių susiliejimo) lūkesčius (p. 11). Tamsos figūros uždaramė, į fragmentus suskilusiame, statišką paveikslą primenančiame poezijos pasaulyje susijusios su slėpimu, nutylėjimais, aklumu, o šviesos – su aiškumu, proto pastangomis, atvirumu, praregėjimu, metafiziniu nušvitimu. Lyg dvigubame fotonegatyve susilieja praeitis ir dabartis, subjektas atsiduria tarp tikrovės, sapno ir fantastiškos utopinės erdvės“ (p. 39).

Aptarti poetinio vaizdo ir dailės sąsajų klausimą Magdaliētės vaizdavime – šios magistro darbo dalies uždavinys. Analizei pasirinkti poetų Cz. Miłoszo, L. Gutausko, J. Vaičiūnaitės poezijos kūriniai.

Alexanderis Fiutas, tyrinėjęs C Miłoszo tapybinių pasirinkimą, pabrėžia kad „poeto kūryba neretai atskleidžia netikėtas asmenybės puses. Tai galima pasakyti ir apie tapybai skirtus eilėraščius, kuriuose akiai skirti dalykai patikimi žodžio valiai“¹²⁷. Šiai grupei priklauso Cz. Miłoszo eilėraštis „Kaukolė“ bei magistro darbo pirmoje tiriamojoje dalyje aptartas poeto eilėraštis „Marija Magdaliētė ir aš“. Šiuose kūriniuose išskylantys religinės ir teologinės kilmės klausimai susijungia su meilės, kūrybos problematika, įgauna vizualią, tapybišką formą. A. Fiuto pastebėjimu: „Poetas su neslepiamu pasimėgavimu stebi aistringus ir kupinus kūniško žavesio moterų atvaizdus. Ir net tada, kai eilėraščiuose išskyla biblines scenas vaizduojantys paveikslai, jų centre išlieka sąmoningai parinktos moterų figūros: pramotė Ieva, Judita ar šv. Magdalena“ (A. Fiut, 2007). Ar galima teigti, kad Cz. Miłoszas – erotika besižavintis portretistas? – klausia A. Fiutas. Šis klausimas svarbus

¹²⁶ Žvirgždas Manfredas, *Regimybės atspindžiai: vizualumo poetika Alfonso Nykos-Niliūno kūryboje*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009, p. 11.

¹²⁷ Fiut Aleksander, „Miłoszas tarp paveikslų“, *Czesławas Miłoszas iš XXI amžiaus perspektyvos*, mokslinių straipsnių rinkinys, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007, p. 9.

galvojant apie Magdaliētės poetines interpretacijas, kurios atviros tiek bendražmogiškai, tiek ir religinei konkrečios figūros sampratai.

Iš arčiau patyrinėkime poeto eilėraščių „Kaukolė“. A. Fiuto (2007) nuomone, šis eilėraščių priskiriamas tikrajai Cz. Miłoszo paveikslų „kolekcijai“: poezijos žodžiais perkuriamas Georges de la Touro (1593–1652) paveikslas „Atgailaujančiai Magdalenai“ (žr. Priedą Nr. 1). Eilėraščių pavadinimas „Kaukolė“, krikščionybėje laikoma mirties simboliu. „Prietemoj šalia Marijos Magdaliētės guli kaukolė“ – tai pirmas eilėraščio sakinytis, kuriuo nusakomas pagrindinis paveikslo vaizdas, perkeliamas į poeto kuriamos tikrovės laiką „čia ir dabar“. Fraze „Jau baigia degti žvakė“ poetas tęsia tolesnį įvaizdį, minčiai išreikšti pasitelkdamas sakralųjį vaizdinį – žvakę, kuri yra šviesos, žmogaus sielos, dvasios ir atgailos simbolis. Literatūros simbolių žodyne rašoma, kad ugnis yra labai svarbi žmogaus gyvenime ir reiškiasi įvairiomis formomis. Ugnies simbolinės reikšmės ne tik daugialypės, bet kartais ir dviprasmiškos: tai, kas šildo, gali nudeginti, kas apšviečia, gali apakinti¹²⁸. Šiame eilėraštyje, ugnies liepsnos pavidalas – žvakė, kuri, galima manyti, atlieka antrąją funkciją – apakina. Simboliškai perteikiama šventosios būsenos, todėl žvakės liepsna apšviečia mirusiųjų kaulus, tačiau Marija Magdaliētė – „apakinta“ liepsnos: „Nė nebando spėti, / Kurio iš mylimųjų šitas kaulas“. Kodėl ji taip elgiasi? Į šį klausimą poetas tarsi pats ir atsako: „Sustingus mąsto šimtmetį ir antrą“. Tačiau kodėl ji „sustingus“? Kodėl ji tokia, nors praslinko šimtmečiai, atsakymą galima rasti eilėraščių skaitydami toliau:

Matė juk ir juto ant peties Jo šiltą ranką,

Tada, kai priešaušryje pašaukė: „Rabboni!“¹²⁹ (vertė Algis Grybauskas)

Evangelijos liudija, jog Marija Magdaliētė – išskirtinio likimo moteris, kuriai po prisikėlimo pasirodė Jėzus. Moteris priklausė artimiausiam Jėzaus ratui ir, anot U. Betzo, „tai sako labai daug: Jėzus ją ne tik išgydė ir dovanavo išganymą, ne tik leido dalyvauti savo kelyje ir tarnystėje. Šalia to ji jam dėkinga už garbę būti mokine, už „mokytumą“ Dievo žodžio prasme (visai panašiai kaip Marija iš Betanijos, Lk 10,38). O Marijai Magdalenai tai reiškė neapsakomai daug – taip leidžia suprasti jos staigus sušukimas“¹³⁰. Turint galvoje magistro darbo teorinėje dalyje aptartą evangelinį kontekstą ir jo kritiką, stebina poeto sukurta jos būsenos, tapus tokių džiaugsmingų įvykių liudininke: Marija Magdaliētė „sustingus“ ir bejausmė. Kita vertus, kaip ir evangelijose, ji yra tarsi sustingusi laike ir amžinajame laukime savo Mokytojo ir Išvaduotojo Jėzaus.

Šv. Marija Magdaliētė bažnytiniame mene vaizduojama kaip jauna nusidėjėlė – palaidais plaukais, pakėlusį ašarų pilnas akis į dangų, jos atributas – kaukolė ir kryžius bei tepalų indelis. Šis

¹²⁸ Ferber Michael, *Literatūros simbolių žodynas*, iš anglų kalbos vertė Jonušys Laimantas, Vilnius: Mintis, 2004, p. 285.

¹²⁹ Miłosz Czesław, *Rinktiniai eilėraščiai*, sudarė Algis Kalėda, Vilnius: Baltos lankos, 1997, p. 293.

¹³⁰ Betz Ulrich, „Apaštalu apaštala – Marija iš Magdalos“, vertė Aldona Naktinienė, *Prizmė*, 1999, nr. 1 [Žiūrėta: 2015-06-15]. Prieiga per internetą: http://www.prizme.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=166

prieš mūsų akis išskylantis Marijos Magdalietės vaizdas aptinkamas ir eilėraštyje. Tačiau atsakymas į iškilusį klausimą, kodėl Marija Magdalietė sustingus, paaiškėja ne iš karto. Papasakojęs istoriją apie Magdalietę ir pabuvęs stebėtoju, eilėraščio subjektas vėliau tampa aktyviu tolesnės istorijos dalyviu ir netikėtai atskleidžia savo poziciją Magdalietės atžvilgiu:

Ašai renku sapnus, ašai ta kaukolė,
Nartus, įsimylėjęs, kenčias soduose
Po tamsiu langu, virpęs

Paaiškėja, kad lyrinis subjektas yra kaukolė, simbolizuojanti žemišką tuštybę ir nuodėmingą žmogaus gyvenimą. „Ašai“ – nartus, įsimylėjęs, kenčias, virpęs ir renkantis sapnus. Žmogus prisipažįsta, atskleisdamas savo jausmus ir vidinę „aš“ būseną, atvirai išsakydamas, kad yra įsimylėjęs ir geidžia Magdalietės, kaip vyras geidžia moters. Tačiau jam ramybės neduoda įtarimas: „ar tikrai man / Vienam jos alpulingų malonumų paslaptys.“ Galima manyti, kad čia „aš“ turi omenyje nusidėjėlę Mariją, apie kurią Evangelijoje kalba šv. Lukas. Meilė Marijos Magdalietės viliojančiam grožiui, jos stebėjimas žadina viltį ir geismą. Šis motyvas eilėraštyje yra paženklintas erotiškumo, lyrinis subjektas „[...] nėra lytiškai neutralus sodininkas ar piemuo, bet tipiškasis „vyriškasis“ medžiotojas [...]“¹³¹. Kaari Utrio nuomone: „Nors evangelijose į moterį žiūrima kaip į žmogų, tačiau Naujajame Testamente ir moteris, ir lytinis gyvenimas vertinamas neigiamai.“¹³² Kaip teigia K. Utrio, moteris „liko Ievos duktė, vyrų viliojama, nuodėmės pradžia“ (K. Utrio). Būtent tokia moteris – Marija Magdalietė – yra Cz. Miłoszo lyrinio subjekto vizijose; pulsuojanti gyvybe ir moteriškumu, šventa, bet kartu ir žemiška bei nuodėminga. Ji tarsi priešingybė anksčiau aprašytajai biblinei ir šventai Marijai Magdalietei. Kyla klausimas, kodėl. Poetas tarsi atsako: „mažai ką ji prisimena.“ Tai atsakymas į visus ankstesnius „kodėl“. Tačiau atsakymas taip užkoduotas, kad vėl būtų galima užduoti tą patį klausimą: „kodėl ji mažai ką prisimena?“ Ne viena evangelinė tiesa skelbia, kad kuomet žmogus išsivaduoja iš nuodėmių ir tampa šventas, jis neprisimena nieko iš savo ankstesnio gyvenimo. Evangelija pagal Joną (Jn 20, 14–29) šį faktą paliudija. Marija, Jėzaus išgelbėta ir tapusi šventa, neprisimena ankstesnio gyvenimo įvykių. Tai paaiškina, kodėl Marijos Magdalietės portretas šio eilėraščio istorijoje toks dviprasmiškas. Šioje situacijoje nereiktų pamiršti ir tradicijos dviprasmybių, tapybos ypatumų. Svarbi poeto simbolistinė išraiška, o kadangi kaukolė – atgailautojų simbolis, todėl galima manyti, kad lyriniame subjekte telpa visos žmonijos atgaila. Reikėtų, kad Marijos Magdalietės kaip egzistenciškai mąstančios

¹³¹ Heuckelom Kris Van, „Tankumynas. Erdvė, lytis ir šventybė Czesława Miłoszo poezijoje“, iš lenkų kalbos vertė Irena Daugirdaitė, in: *Czesława Miłoszo kūryba: modernioji LDK tradicijų tąsa*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, p. 277.

¹³² Utrio Kaari, *Ievos dukterys*, iš suomių kalbos vertė Izabelė Kovarskienė, Vilnius: Tyto alba, 1998, p. 26.

filosofės vaizdavimu poetas atskleidžia filosofijos ir teologijos dialogiškumą. Eilėraščio pabaigoje poetas vėl priverčia susimąstyti teigdamas:

Tik ta akimirka vis trunka, ta viena,
Kai buvo jau beveik visai anapus peržengus.

Ar pasiekia Marija Magdaliėtė savo tikslą? Susidaro įspūdis, kad kažkas jai trukdo pasiekti transcendentinę būtį. „Beveik visai anapus“ gali reikšti, kad ji nenuėjo anapus kartu su Kristumi, bet ji to ir nesiekė, ji jį sutiko, sekė juo, ir tai buvo jos tikslas; „beveik anapus“ – tai, kad ji buvo itin arti amžinybės, bet šiuo metu ji dar šiapus, gyvenanti, todėl tokia ir gyvenimiška, moteriška. Cz. Miłoszo eilėraštyje Marija Magdaliėtė yra amžino moteriškumo moteris, kurios šventumas įgyja šiuolaikinį atspalvį, yra savitai perteikiamas.

Pasak A. Fiuto, poetas gana aiškiai nurodė, kokie paveikslai jam patinka: „Mano skonis yra senamadiškas prisirišimu ne tiek prie formų, bet prie kūniškumo, kurio išsižadėjo įvairūs eteriniai avangardai, pridurdamas, kad jį domina realistinė tapyba“. A. Fiuto manymu, „Miłoszo „kolekcija“ apima darbus nuo vėlyvųjų viduramžių iki XX amžiaus (A. Fiut, 2007). „Tačiau didžiausia paslaptis gaubia per tūkstantmečius keliaujančio Amžinojo Moteriškumo reikšmę“ (A. Fiut, 2007), – teigia A. Fiutas. Eilėraščiuose „Kaukolė“ ir „Marija Magdaliėtė ir aš“ Magdaliėtės paveikslas kuriamas, pasitelkiant eilėraštyje iškylančias dailės aliuzijas. Šis portretas kelia susižavėjimą ir slaptą troškimą, atskleidžiama amžinojo moteriškumo paslaptis. Poeto interpretuojama šventoji apima ir erotinę prasmę, ir juslingumą, ir religiją. „Strategija. Kaip elgtis. Kaip turi elgtis žmogus, kuriam visuotinio keitimosi, bendro keitimosi laikais rūpi amžinasis momentas. Ir pajutimas, kad tam amžinajam momentui negresia rimtas pavojus dėl to viso keitimosi, kuris vyksta nūdienos pasaulyje“¹³³ – taip aiškina savo poezijos esmę pats Cz. Miłoszas.

Žinomas rašytojas ir dailininkas Leonardas Gutauskas, „kurdamas eilėraščio vaizdą, paprastai linkęs perteikti jį kaip naujai suvoktą, unikalų dalyką. Svarbiausia poetui ne jį atspindėti, o pavaizduoti: nevaržoma fantazija keičia daiktų pavidalus, išnyksta realistiškai suvokiamas aplinkos diktatas, tikroviškumas užleidžia vietą estetinėms kūrinio ypatybėms – dekoratyvumui, sąlygiškumui, estetizmui, svarbūs tampa kūrinyje išauginti simbolinis ir realusis vaizdo lygmenys“¹³⁴. Maldos aspektu aptartas L. Gutausko eilėraštis „Marija Magdaliėtė“ svarbus jame atskleidžiama poezijos ir dailės sąveika. Marijos Magdaliėtės istorija ir vaidmuo poeto perkuriamas vizualiai, išreiškiamas ir garsiniam, ir vaizdiniam fone.

¹³³ Fiut Aleksander, *Maištingas Czeslawo Miłoszo autoportretas*. Pokalbiai su Aleksandru Fiutu, vertė į lietuvių kalbą Birutė Jonuškaitė, Vilnius: ALK /Alma littera, 1997, p. 72.

¹³⁴ Bernotienė Gintarė, „Poezijos ir dailės sąveikos Gutausko lyrikoje“, in: *Literatūros ir kitų menų sąveika*, Vilnius: 2005, p. 159.

Eilėraščio vaizdas kuriamas klausantis Magdaliėtės prisiminimų, kurie nukelia į tolimą praeitį, vaizduojančią jos gyvenimo etapą prieš susitikimą su Jėzumi:

Prisimenu:

gašlūs gyvuliai, patenkinę poreikius,
ant kambario aslos numesdavo smulkių pinigėlių,
išeidavo nepasisakę vardo,
sėniai, šeimų tėvai, pirmais gyvaplaukiais
švytintys jaunuoliai iš gerų namų,
tokie nedrąsūs, o sykiu reiklūs kaip žvėrys,
romėnų kariai, prievartautojai,
užklupę skersgatvy, leisdavę per rankas,
per kohortos žvynuotas rankas, kaip letenas.

Eilėraščio istorijoje atpažįstamas krikščioniškoje ikonografijoje įsitvirtinęs nusidėjėlės, tapatinamos su Marija Magdaliete, vaizdas, kuri vakarienės metu įėjo į menę ir ištepė brangiu aliejumi Jėzui kojas (Jn 12, 1–8; Mt 26, 6–12; Mk 14, 3–9). Ryškiais ir detaliais vaizdais poetas kuria iki susitikimo su Kristumi Magdalietei būdingą laisvo elgesio moters paveikslą. Vaizduojama jos kasdienybė – bendravimas su įvairaus amžiaus ir skirtingo gyventojų sluoksnio vyrais – palyginamais su „gyvuliais“ ir „žvėrimis“, turinčiais jiems būdingą bendrą bruožą – bandos jausmą. Žodžiu „kohorta“, kuriuo vadinamas Senovės Romos pėstininkų dalinys, turintis 360-600 karių, poetas vaizdžiai iliustruoja daugybinį skaičių kareivių, primenančių šleikštulį keliančius šaltakraujus gyvūnus, kurių žvynais apaugusios rankos „žvynuotos kaip letenos“ o jų išvaizda atspindi gašlų ir gyvulišką kareivių elgesį, vaizduojamą eilėraštyje. Magdaliėtės sugulovai, poeto palyginami su gyvuliais, atskleidžia jų pasidavimą akliems instinktams.

Grafiškai poeto atskirta eilėraščio eilutė – „Šėtono sūnūs, bet jau užmiršau jų veidus“ – charakterizuoja Magdalietę supusių asmenų draugiją. Tai yra aliuzija į pragarą ir jo gyventojus. *Religijotyros žodyne* „velnias“ apibūdinamas kaip vėlyvojo judaizmo, krikščionybės, islamo piktoji dvasia, demonas, blogio šaltinis (p. 397). Šiuo atveju Magdalietę supantis pavojus eilėraštyje sustiprinamas daugiskaita išreikšta „velnio“ personifikacija – „šėtono sūnūs“. Eilėraštyje atskleidžiami Marijos Magdaliėtės vizijose („sapne“) iškylantys siaubo kupini jos niekintojų („šėtono sūnų“) vaizdai: nukirstos galvos, pražioti nasrai, šunų tąsomi mėsgaliai, skęstantys vyno ir kraujo klane, poeto išryškunami raudonos spalvos pertekliumi:

Lyg per sapną matau jų nukirstas galvas,
vyno ir kraujo klane pražiotus nasrus,
regiu, kaip valkatos šunys
miesto grindiniu tąso nurautus jų mėsgalius.

Krikščioniškajame ikonografijos žodyne rašoma, kad raudona spalva, susijusi su ugnimi ir krauju, nuo seniausių laikų visų tautų kultūrose turi ir teigiamą, ir neigiamą simbolinę reikšmę. Tai ne tik gyvybės, meilės, aistros, vaisingumo, bet ir mirties, karo, pralieto kraujo spalva. Šėtonas taip pat apsirengęs raudonai – tai visa naikinančios pragaro ugnies jėgos išraiška. Visuomet raudonos spalvos šv. Marijos Magdalietės drabužis simbolizuoja aistrą ir nuodėmę, kita vertus – atgailą ir šventumą, įgytą per Kristaus malonę (p. 270). „Šėtono sūnų“ pralietas kraujas – atpildas už patirtas Magdalietės fizines ir dvasines kančias. Vaizdžiai poeto perteikiama Magdalietės būseną, atskleidžianti jos kančią:

Apspjaudyta ir išjuokta
glausdavaus miesto vartų tamsoj,
pilkos tunikos kraštu slėpdama veidą,
akis, o ašaros plovė dažus,
kuriais mėginau pridengti mušimo žymes.

Magdalietę supantys pavojai perteikiami pasitelkiant tamsą kaip blogio ir nežinojimo įvaizdį. Evangelijoje sakoma „jei tavo akis sveika, visam tavo kūnui bus šviesu. O jeigu tavo akis nesveika, visas tavo kūnas skendės tamsoje“ (Mt 6,22-23). Šios eilėraščio eilutės vaizduoja Magdalietės, skendinčios tamsoje, gyvenimo epizodą. Magdalietės patirtas fizinis ir moralinis smurtas eilėraštyje atskleidžiamas, vaizduojant jos kūno ir sielos kalbą atspindintį veidą ir akis.

Eilėraštyje interpretuojamas Marijos Magdalietės gyvenimo etapas po jos atsivertimo – „Buvau akla – praregėjau“. Magdalietės aklumas šiuo atveju tampa jos ankstesnio, beprasmybės nusiritusio gyvenimo simboliu. Vaizduojamas mistikos apgaubto Magdalietės „praregėjimo“ rezultatas. Sukuriamas stiprus išvydimo akimirkos įspūdžio akcentas, nukeliantis į biblinį vaizdinį:

ir išvydau tą kruviną stulpą, botagą, replės,
krauju apšlakstytą apsiaustą, erškėčių karūną
ir palmės šakelę išbalusiuos pirštuos.

Eilėraštyje vaizduojami daiktai: „kruvinas stulpas, botagas, replės“ – Jėzaus kankinimo įrankiai ir jo kančios simboliai, interpretuojantys evangelinę Jėzaus kančios ir nukryžiuavimo istoriją. Jo kankinimų vykdytojai – eilėraštyje minimi kareiviai (Magdalietės prievartautojai), kurie, kaip pasakojama Evangelijoje, nusiveda Jėzų į rūmų kiemą ir ten sušaukia visą kuopą: „Jie apvilko jį purpuriniu apsiaustu, nupynę uždėjo jam erškėčių vainiką [...]. Jie daužė jam per galvą nendrine lazda, spjaudė ir priklaupdami neva garbino jį“ (Mk 15, 16-19), o prisityčioję išvedė Jėzų nukryžiuoti. Poeto minima „palmės šakelė“ – šventųjų kankinių atributas (*Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, p. 227,), žymintis Kristaus kančią.

Vizualiomis ir tapybiškomis metaforomis-vizijomis perteikiamas individualus, savitas poeto matymas, vaizduojamas Marijos Magdalietės gyvenimas po atsivertimo:

Naktimis išmokau melstis tyloj,
sukepusiom lūpom tardama
aukštųjų kunigų prakeiktą Jo vardą,
tapau Jo kūno šešėliu tarp melsvųjų uolų,
tapau Jo sargu, prigludusiu prie
dulkėtų žaizdotų žemės keleivio kojų.

Poeto nakties reginių pasaulis – Magdalietės tapatybės interpretacija. Šešėlio ir kitais, eilėraštyje aiškiai regimais vaizdais poetas siekia išryškinti Kristaus paslaptį, parodyti jam kylančią grėsmę ir kartu jo tapatybės šventumą. Pasak M. Žvirgždo (2009), šešėlis yra regimojo kūno antrininkas, „lydintis kūną ir priklausantis nuo jo padėties erdvėje bei apšvietimo, neprieinamas kitoms joslėms, išskyrus regą [...]“ (p. 203), todėl poetas jį pasirenka Magdalietės atsivertimo ir sekimo Kristumi interpretacijai. Išryškėja poeto interpretacijos esmė. Pateikiamas vienas iš išskirtų G. Bernotienės menų sąveikos atvejų, būdingų L. Gutausko kūryboje – vaizdinio ir žodinio meno variantas, „kai remiamasi bendromis stilistinėmis meno tendencijomis, bendru kultūros palikimu, subrandintu vizualiuose ir žodiniuose kontekstuose [...]“¹³⁵.

L. Gutauskas ne vienerius metus rašė dvylikaeilius eilėraščius ir dėjo juos į dėžutę. Dėl to poeto knyga, pasirodžiusi jo šešiasdešimtmečio proga, taip ir buvo pavadinta – *Popierinė dėžutė*. Poezijos rinkinio antraštės sako, kad rašydamas poetas žvelgė į mūzas, klausėsi jų ir savo balso. Eilėraštis „XII“¹³⁶ prasideda neįprastu medžio vaizdavimu: „Vėl šakos rangės geležinės / pernakt nukrito lapai“. Žaliuojančios šakos, simbolizuojančios garbę, šlovę ir nemirtingumą, gali būti siejamos su Jėzaus gyvenimu, o „geležinės“ – griežtos ir nenuolaidžios, pernakt netekusios lapų, reikšti Jėzaus mirtį, nes „šaka“ – lieso, sudžiūvusio žmogaus simbolis (*Simbolinių reikšmių žodynas*) eilėraštyje siejama su nukryžiuoti pasmerkto Viešpaties mirtimi. Pasakojimas, pradedamas prieveiksmiu „vėl“, reiškiančiu dažnai pasikartojantį veiksmažodį ar būseną, eilėraštyje vaizduoja krikščioniškoje tradicijoje kasmet (kas dvylika mėnesių) pasikartojantį veiksmažodį – Kristaus Prisikėlimą. Kitose eilėraščio strofose interpretuojama biblinė Jėzaus Tuščio kapo ir Pasirodymo Marijai Magdalenai istorija:

Vėl nešė laikas slaptą žinią
Virš tuščio kapo.
Vėl bėgo moterys ir šaukė:

¹³⁵ Bernotienė Gintarė, „Poezijos ir dailės sąveikos Leonardo Gutausko lyrikoje“ in: *Literatūros ir kitų menų sąveika*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005, p.158

¹³⁶ Gutauskas Leonardas, *Popierinė dėžutė: eilėraščiai*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1998, p. 88.

„Jo nebėra! Jis dingo!“

Metaforiškai išreikštas paros laiko vaidmuo, bibliniame kontekste žymi artėjantį svarbų įvykį. Viešpaties mirtis ir laukimas, trukęs tris paras, apvainikuojamas ankstų rytą įvykusi stebuklu – Jėzaus Prisikėlimu. Evangelijose rašoma, kad pirmąją savaitės dieną, labai anksti, dar neišaušus, Marija Magdaliatė atėjo pas kapą ir pamačiusi, kad akmuo nuverstas nuo rūšio angos, nubėgo pas Simoną Petrą ir kitą mokinį, kuriems pranešė žinią: „Paėmė Viešpatį iš kapo, ir mes nežinome, kur jį padėjo.“ Poeto interpretuojamo evangelinio pasakojimo vaizdas – ir regimas, ir girdimas.

Pasak G. Bernotienės, „išskirtinis vaizdų atsiradimo būdas L. Gutausko poezijoje – tai ne autoriaus „sudėlioti“ vaizdai, o per autorių aukštesnės sąmonės padiktuoti regėjimai, vizijos“ (p. 164). Aptartuose eilėraščiuose vizijiškumas pasireiškia sapno poetikos ir bibliinių išgyvenimų, kylančių poeto atmintyje regėjimais.

Judita Vaičiūnaitė (1937–2001) – viena talentingiausių XX amžiaus antrosios pusės kūrėjų, kurios poetinis palikimas – penkiolika poezijos rinkinių. „Kūrėja, palikusi mums savitą kultūrinę panoramą – vaizdą, sudėliotą iš senų paveikslų, gobelenų, vitražų, iš fotomontažo ir likimo pažertų koliažų [...]“¹³⁷. Gintarė Bernotienė (2005), tyrinėjusi J. Vaičiūnaitės kūrybą, pažymi, kad subjektyvaus patyrimo pirmenybės pajauta padėjo sukurti „kupinus vidinės įtampos eilėraščių-portretus, jausmo intensyvumas išsiliejo ekspresyvia lyrika“ (p. 12). G. Bernotienė (2005) teigia, kad poetės eilėse atsispindi simbolizmo ir impresionizmo išugdyta spalvų, kaip turinčių reikšminį, simbolinį krūvį, traktuotė. Didžiausias dėmesys tenka šviesos patyrimui – poetė jautriai reaguoja į menkiausius šviesos kitimus. Jos poezija – išgyvenanti šviesą stipriau nei spalvas [...] (p. 16). Pasak G. Bernotienės, „viena dailės ir poezijos ryšius atskleidžianti eilėraščių grupė J. Vaičiūnaitės poezijoje remiasi dailės kūrinių (paveikslų, portretų, miniatiūrų, gobelenų, religinių paveikslų) aprašymu. Šie eilėraščiai pasižymi smulkiu detalizuotu vaizdavimu, vidinis vyksmas juose dažniausiai eliminuotas (šventųjų paveikslų aprašymai) – atsiduoda grynajam stebėjimui. Ten, kur ši žiūrovo taisyklė sulaužoma, eilėraščio vyksmas glaudžiai susiejamas su vaizduojamu turiniu, į jį prasiskverbia paties dailės kūrinio inspiruotos emocinės gijos, – šalia aprašomojo dailės kūrinio eilėraštyje atsiranda patiriantis subjektas, „aš“. Kritikės nuomone, „mažėjanti meno kūrinio įtaka poetiniam Vaičiūnaitės tekstui juntama vaduojantis iš aprašymo gniaužtų į kūrybiškesnį, transformatyvesnį meno kūrinių temų, motyvų ar tik užuominų, aliuzijų klodą“¹³⁸. Pasak G. Bernotienės, vienas iš poetės kūrinių, išaugintas atsispyrus nuo konkrečiau P. Dž. Batonio (Pompeo Girolamo Batoni, 1708–1787) paveikslo „Atgailaujanti Magdalena“ (žr. Priedą Nr. 2) temos.

¹³⁷ Vaičiūnaitė Judita, *Raštai* (I tomas), sudarė, įžangos straipsnį ir komentarus parengė Gintarė Bernotienė, Vilnius: Gimtasis žodis, 2005, p. 18.

¹³⁸ Bernotienė Gintarė, *Poezija ir dailė*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2002, p.19-21,

Eilėraštyje „Antskrydis“¹³⁹ (1976) pastebima didėjanti autorės iniciatyva, gebėjimas kurti platesnį iš vaizdinio išaugantį reikšmių tinklą. Poetė per paveikslą aprašomą turinį ir epigrafe pateiktą istoriją: „Pompėjaus Džirolamo Batonio „Atgailaujančią Magdalena“ subombardavo anglų-amerikiečių aviacija paveikslų furgone Drezdeno gatvėj 1945 m. vasarį“, „laipsniškai pakyla prie apibendrintos, už XX amžiaus nuodėmes atgailaujančios ir baisiomis kančiomis ją atperkančios Marijos Magdalenos figūros: paveikslą šventoji įžengia į naujausios istorijos laiką su „klasicizmo nežemiška žydra skraiste“ ir šventosios, amžinosios žmogaus dvasios istorijos šleifu“ (G. Bernotienė, 2002, p. 21). Eilėraščiui „Antskrydis“ būdingas savitas grafinis vaizdas, eilučių laužymo būdas, o keturiolika kartų pasikarojančia eilute „Marija Magdalena“ sustiprinamas eilėraščio junglumas ir išryškinamas jo sąryšingumas tarp kuriamo vaizdo ir prasmės. Pasak G. Bernotienės (2002), daugumai J. Vaičiūnaitės eilėraščių „tokiomis priemonėmis vizualusis poezijos pavidalas pajungiamas prasminiams akcentams [...]“ (p. 27). Eilėraštyje vaizduojama Magdalenos gyvenimo patirtis įgyja klasicizmo estetikos ir XX amžiaus istorijos bruožų. Pirmoje eilėraščio dalyje poetė atskleidžia P. Dž. Batonio paveiksle regimą Marijos Magdalenos istoriją:

Marija Magdalena,
 šviesiaplauke švelni nusidėjėle,
 Marija Magdalena
 klasicizmo nežemiška žydra skraiste,
 Marija Magdalena,
 atsiskleidus dulkėtą maldaknygę
 naktį ant kaukolės,
 Marija Magdalena,
 nutapyta aliejum saulėtoj meistro dirbtuvėj,
 Marija Magdalena,
 apsinuoginus spragsinčių žvakių šviesoj,
 Marija Magdalena,
 glamonėta vienuolių, vagių, kurfiurstų,
 Marija Magdalena,
 paleidus jau nesamus plaukus lyg spindulius,

Marija Magdalena, jau pirmose eilėraščio eilutėse įvardijama kaip „šviesiaplaukė švelni nusidėjėlė“, primena evangelinę istoriją apie moterį, ašaromis suvilgusią Išganytojo kojas (Lk 7, 36–50). Poetė kuria Magdalietės paveikslą, nutapyto klasicizmo epochoje (1760) interpretaciją, kurioje atsispindi paveiksliui būdingas pagrindinis klasicizmo principas – išaukštintas grožis ir rami didybė. P. Dž. Batonio paveiksle Marija Magdalena – įstabaus grožio, tobulų kūno formų, nutapyta pasitelkiant šviesą ir šešėlį. Dailininkas šviesai neteikia svarbios reikšmės, spalvos prislopintos, ant paviršiaus teptos aliejiniais dažais lygiai, nesistengiant perteikti atspalvių ir perėjimų. Eilėrašties

¹³⁹ Vaičiūnaitė Judita, *Po ūkanotu atminties dangumi*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2017, p. 141.

„Antskrydis“ kupinas dvasios šviesos. Tai matyti iškylančiuose eilėraščio vaizdiniuose, kuriuose Marija Magdalena – „nutapyta saulėtoj meistro dirbtuvė“, „apsinuoginus spragsinčių žvakių šviesoje“, „paleidus jau nesamus plaukus lyg spindulius“. Saulė, susijusi su šviesa, krikščionybės tradicijoje pirmiausia siejama su teisingumu, nes visus daiktus apšviečia vienodai ir padeda juos atpažinti (*Krikščioniškasis ikonografijos žodynas*). Magdalena eilėraštyje vaizduojama apšviesta žvakių šviesos, o krikščionybės simbolikoje žvakė plačiaja prasme simbolizuoja šviesą ir tikėjimą, kartu tai žmogaus sielos simbolis (*Krikščioniškasis ikonografijos žodynas*). Dailininkas Magdalena vaizduoja išryškindamas išskirtinius jos požymius: jaunystę, grožį, šviesius palaidus plaukus, apnuogintus pečius ir rankas, basas kojas, žydrą skraistę, būdingus Marijos Magdalietės vaizdavimui krikščioniškoje Tradicijoje. Magdalenos vaizdavimas eilėraštyje „apsinuoginus“ pabrėžia jos erotiškumą ir geidžiamo kūno grožį, o šventosios praeitis, aprašoma poetės, atskleidžia Magdalenos, kaip prostitutės, gyvenimo būdą, atpažįstamą prieš jos atsivertimą. Eilėraštyje akcentuojami šventosios plaukai – „lyg spinduliai“, skleidžiantys šviesą ir spindesį. M. Žvirgždas rašo, kad „kai kurie vizualinės kultūros tyrinėtojai tiesiogiai sieja plaukų figūros eksponavimą su erotikos kontekstu“¹⁴⁰. Paveiksle paleisti Magdalenos plaukai išviešina jos apnuogintą kūną ir krūtį, o eilėraštyje „jau nesamuose plaukuose“ spinduliuojanti šviesa atspindi jos dvasinę būseną. Tiek paveiksle, tiek eilėraštyje Magdalena vaizduojama besimeldžianti – „atsiskleidus dulkėtą maldaknygę / naktį ant kaukolės“ ir tai nurodo jos gyvenimo laikotarpį po atsivertimo. *Krikščioniškasis ikonografijos žodyne* pažymima, kad Kaukolė – viduramžiais atsiradęs mirties ir žmogaus gyvenimo šioje žemėje laikinumo simbolis yra individualus šv. Marijos Magdalietės atributas (p. 152,301). Dangaus spalvos apdaras, kuriuo vilki Magdalena, žymi jos šventumą. Žydra spalva išryškina kontrastą juoda spalva kuriamai nakties tamsai, kuriama dangaus ir žemės priešprieša. Paveikslo fone matosi olos, kur, pasak legendos, Magdalietė vėliau gyvensi, anga. Tai galima gražios legendos interpretacija, kurioje J. Voraginetis pasakoja kaip Marija Magdalietė, atplaukusi į Provansą, iškart ėmė atgailauti ir apsigyveno kaip atsiskyrėlė angelų jai įrengtoje grotuje, kurioje praleidusi apie 30 gyvenimo metų, pasninkaudama ir atgailaudama už nuodėmes, maitindamasi tik dangišku maistu.

Eilėraštyje Marija Magdalena išgyvena II pasaulinio karo sukeltų išbandymų virtinę, įvairias jos gyvenimo patirtis lydi skausmas ir kančia. Magdalena, praeityje „glamonėta vienuolių, vagių ir kurfiurstų“, kuriais buvo vadinami šventosios Romos imperijos feodalai, kurfiurstų kolegijos,

¹⁴⁰ Vakarų dailės tradicijoje pasireiškia dominuoti ir užkariauti linkęs patriarchalinių pažiūrų subjektas-stebėtojas (neretai išreiškiantis ir dailininko požiūrio tašką). Šioje kultūroje egzistavo konvencija, nurodanti vengti vaizduoti moters plaukus, nes: „Plaukai asocijuojasi su seksualine galia, aistra. Moters seksualinė aistra turi būti minimalizuota tam, kad žiūrovas galėtų jausti turįs šios aistros monopolį.“ Palaidų, nepaslėptų ir nesupintų lietaus, vėjo ir saulės veikiamų plaukų figūra poezijoje apibūdina iš konvencijų išsivadavusį, nuo stebėtojo žvilgsnio sankcijos nebe priklausomą vertės objektą: Žvirgždas Manfredas, *Regimybės atspindžiai: vizualumo poetika Alfonso Nykos-Niliūno kūryboje*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009, p. 158.

galėjusios rinkti Romos imperatorių, nariai: 3 dvasiniai feodalai ir 4 pasauliečiai kunigaikščiai, atverčia „XX amžiaus biblijos“ puslapių vaizdus – karą, badą, trėmimus, kankinimus ir mirtį. Poetės kuriamas karo siaubą patyrusios Marijos Magdalenos įvaizdis:

Marija Magdalena
iš slėptuvės nuo bombų –
bedugnio broliško rūšio,
Marija Magdalena
iš girtų kruvinų kareivių landynės,
Marija Magdalena,
išbadėjusi atsiskyrėle
iš XX amžiaus biblijos
Marija Magdalena,
užkankinta gete, gestape
ar belaisvių stovykloj,

Tai aliuzija į J. Voraginiečio legendoje pasakojamą Marijos Magdalietės gyvenimą po Viešpaties kančios ir Jo žengimo į dangų, praėjus keturiolikai metų. Trokšdama apmąstyti dieviškus dalykus, moteris neatpažinta praleido trisdešimt metų atšiaurioje angelų paruoštoje dykynėje. Atpirkėjas skyrė pasotinti ją ne žemišku maistu, bet tik dangiškosiomis vaisėmis. Kiekvieną dieną ji buvo pakylėjama angelų į orą ir klausydavosi dangiškųjų būrių šlovingo giedojimo, todėl, pasisotinusi šiais švelniausiais valgiais, ji visiškai nejautė žemiško maisto stygiaus¹⁴¹. Poetė kuria šiai gražiai legendai priešingą Magdalietės XX amžiaus istoriją, kurioje angelus ir dangiškas vaišes pakeičia kareiviai ir badas. Eilėraštyje vaizduojamos istorijos galia – sujungti dabartį su praeitimi, kurias sieja bendros Magdalenos patirtys, kupinos skausmo, kančios ir mirties išgyvenimų. Eilėraštyje vaizduojamas Marijos Magdalenos sielos gyvenimas po kūno mirties ir jos nuodėmių atleidimas:

Marija Magdalena,
praradusi formą ir tapusi siela,
Marija Magdalena,
po lėktuvų sparnais išpirkusi nuodėmes
Marija Magdalena
ant išdeginto Drezdeno grindinio

Poetė sujungia abiejų – paveikslų ir šventosios – likimą XX a. kataklizmo fone. Paveikslas sunaikinamas, bet jame vaizduojamos „Atgailaujančios Magdalenos“ istorija išlieka amžiams, interpretuodama Magdalenos išganymą ir jos sielos nemirtingumą. Marijos Magdalenos mirtis ir

¹⁴¹ Voraginitis Jokūbas, *Aukso legenda arba Šventųjų skaitiniai*, 2008.

nuodėmių išpirkimas eilėraštyje nuskamba kaip pasiaukojimas ir raginimas nepamiršti, kad Jėzus nešė pasaulio nuodėmę ir mirė, kad pasaulis gyventų.

Eilėraštyje išryškėja „mus“ slegianti kaltės našta kaip pražūtis, todėl jo pabaigoje, tarsi litanijoje, Marijos Magdaliotės prašoma išklausyti, atleisti ir pasigailėti:

atleisk mums,
išklausyk mus,
pasigailėk mūsų ...

Žmonijos prisipažinimas, liudijantis jos kaltę, išreiškiamas ir maldos žodžiais, tariamais per Šv. Mišias: „Esu kaltas, esu kaltas, esu labai kaltas...“ Interpretuojama pasaulio situacija, kurią gali išgelbėti Jėzus Kristus. Kaip rašoma H. Vorgrimlerio žodyne, išganymo neįmanoma įgyvendinti žmonių pastangomis, tai visuotinės Dievo karalystės įkūrimas, kurią Jėzus nusako palyginimais apie išlaisvinimą bei atleidimą ir akina atsiversti bei gyventi orientuojantis į Dievo karalystę. Pasaulis laikomas kupinu pražūties, neapykantos ir nuodėmės, tačiau mylimas Dievo, kuris atsiuntė Sūnų kaip šviesą bei kelrodį ir dovanuoja tikintiesiems amžiną gyvenimą. Malda išreiškiamas Marijos Magdaliotės garbinimas, o žmonėms suteikia (sugrąžina) tikėjimą, viltį ir meilę.

IV. IŠVADOS

Marijos Magdalietės vaizdavimas įvairiakalbėje Lietuvos poezijoje atskleidžiamas įtraukiant ne lietuviškai rašiusių, bet su Lietuva susijusių autorių (M. K. Sarbievijaus, Cz. Miłoszo) ir poetinę lietuvių liaudies kūrybą. Analizuojama poetinė šventosios tapatybė, poetinės Marijos Magdalietės ir jos istorijos interpretacijos, lyrinio subjekto požiūris į šventąją, su ja susijęs eilėraščio pasaulėvaizdis. Vaizduojamam objektui atskleisti pasirinkti skirtingų epochų autorių poezijos kūriniai: Baroko epochą atstovaujancio poeto M. K. Sarbievijaus, moderniąją – XX a. poetų: S. Nėries, B. Brazdžionio, Cz. Miłoszo, L. Andriekaus, A. Jasmanto, J. Vaičiūnaitės, L. Gutausko, D. Kajoko, B. Jonuškaitės ir G. Bleizgio.

Analizuojant šios šventosios vaizdavimą, pasirinkti autoriai nebuvo lyginti, todėl jų kūrybos analizė leidžia naujai pažvelgti į aptariamus autorius, moderniąją lietuvių poeziją pamatyti platesniame istoriniame ir teoriniame kontekste.

Siekiant suprasti ir išanalizuoti, kuo ypatingas Marijos Magdalietės vaizdavimas vienoje ar kitoje poetinėje interpretacijoje, šią evangelinę asmenybę gaubianti paslaptis magistro darbe apibendrinta, remiantis Šventuoju Raštu ir šventosios vaizdavimu religijos ir kultūros istorijoje. Pasitelkiant krikščionybės tradiciją ir legendas, išryškėja tokie Marijos Magdalietės kaip asmens bruožai: meilė, pagarba, dėkingumas, ištikimybė, tikėjimas Viešpačiu, išgelbėjusiu jos gyvenimą. Tapusi šventa, Magdalietė atgailauja visą gyvenimą, sekdamą Kristumi, o po jo mirties, neprarasdama meilės, tikėjimo ir vilties, toliau skleidžia Dievo Žodį. Vaizduojamajame mene ryškiausi tokie šventosios išvaizdos bruožai: ji – su kvėpalų indu, besimeldžianti arba verkianti, klūpanti prie karsto, prie kryžiaus, stovinti prie kryžiaus ar jį apsikabinusį, lydima ar nešama angelų. Iki pat šių dienų išlikęs atgailaujančios Marijos Magdalietės įvaizdis, ji vaizduojama ilgais palaidais plaukais, ilgu mėlynu rūbu, nukreipianti žvilgsnį į dangų, su kaukole šalia. Lietuviškoje ikonografijoje įsitvirtinęs liūdinčios ir atgailaujančios Marijos Magdalietės įvaizdis. Liaudies skulptūroje šv. Marija Magdalietė dažniausiai vaizduojama Nukryžiavimo ir Kristaus laidotuvių kompozicijose.

Eilėraščiuose dominuoja evangeliniai siužetai. Dažniausiai perkuriamas, visuose eilėraščiuose esantis ir idėjiškai pagrindinis evangelinis siužetas yra tas, kuriame pasakojama apie Mariją Magdalietę, iš kurios buvo išvarytos piktosios dvasios ir septynetas demonų. Perteikiamas ir evangelinis siužetas, kai moteris (pagal kai kurias versijas siejama su Marija Magdaliete) aliejumi patepa Kristaus kojas ir nušluosto jas savo plaukais, o už tai gauna nuodėmių atleidimą. Ryškiausia dominantė šio siužeto interpretacijoje – atgaila, siekiant atskleisti begalinę meilę Viešpačiui, atveriančią Marijai Magdalietei neįsivaizduojamas tikėjimo erdves.

Marijos Magdalietės vaizdavimas įvairiakalbėje Lietuvos poezijoje, skirtingų epochų kūriniai išanalizuoti ir palyginti literatūros teologijos, istoriniu, poetinės raiškos požiūriais. Atsižvelgiant į autorius, literatūros istoriją, eilėraščiuose išskylančius probleminius aspektus, Marijos Magdalietės vaizdavimas poetinėje erdvėje atskleidžiamas išryškinant meilės ir Eroso, maldos bei dailės aspektą.

Meilės ir Eroso aspektas būdingas M. K. Sarbievijaus, S. Nėries, Cz. Miłoszo, B. Jonuškaitės ir G. Bleizgio poezijoje. Meilės linija jungia M. K. Sarbievijaus ir S. Nėries Magdalietės vaizdavimą: M. K. Sarbievijus ją atskleidžia tiesiogiai, remdamasis Biblija, S. Nėris – netiesiogiai interpretuodama šventosios – nusidėjėlės epizodą. M. K. Sarbievijaus epigramose: „Trauk mane paskui save: bėgsime (Gg 1,3), „Palaimintoji Magdalietė, verkianti po kryžiumi“, „Sugrįžk, Sulamita (Gg 6, 12) Sugrįžk, Mylimasis“ (Gg 2,17) ir odė „Palaimintajai Magdalietei“ figūruoja Magdalietės ir *Giesmių giesmės* mylimosios sąsaja, išreiškianti Magdalietės meilės alegoriją, vaizduojančią šventosios ir Kristaus dvasinį ryšį. Cz. Miłoszo eilėraštyje „Marija Magdalietė ir aš“ šventoji įgyja ir erotinę, ir religinę prasmę. Atskleidžiamas Magdalietės kaip nusidėjėlės ir kaip atgailautojos, kaip žemiškos būtybės ir palaimingos apaštalės, kaip gaivališko ir amžino moteriškumo vaizdavimas. Svarbiausia poetinės interpretacijos ypatybė – amžinas šventosios moteriškumas. B. Jonuškaitės eilėraščiuose: „Viešpatie“, „Bendrakeleivė“ ir G. Bleizgio „Apie“ interpretuojama teologinė šventosios – atgailaujančios nusidėjėlės, kuri atsivertusi sekė paskui Jėzų iki pat kryžiaus, reikšmė. Meilę galima išskirti kaip vieną ryškiausių patirčių Marijos Magdalietės sampratos istorijoje. Vaizduojama Magdalietės – Nusidėjėlės meilė Kristui – tai ne gailestis ir altruizmas, o mistinė trauka ir džiugesys, tikrasis Kristaus Erosas.

Apibendrinus Marijos Magdalietės interpretacijas ir maldos sąveiką, paaiškėjo, kad maldos aspektas ryškus lietuvių liaudies giesmėje bei M. K. Sarbievijaus, B. Brazdžionio, L. Andriekaus, A. Jasmanto, L. Gutausko, D. Kajoko poezijoje. Kaip malda, atskleidžianti Marijos Magdalietės sekimą Kristumi ir jo garbinimą, nuskamba poetinis tekstas, pateikiamas religinio pobūdžio lietuvių liaudies giesmėje „Marija Magdalena, kad Kristaus ieškojo“. M. K. Sarbievijaus odėje, dedikuotoje „Marijai Magdalietei“, eilėraščio subjekto pagalba atskleidžiamas šventosios santykis su Dievu, kurios malda – tai nuolatinis buvimas Dievo akivaizdoje ir jo šlovinimas. Tylėjimas kaip maldos ypatybė – svarbus B. Brazdžionio eilėraštyje „Sekmadienis be Viešpats“. Tokiu būdu išreiškiamas Magdalietės ir Jėzaus dialogas ir pabrėžiama Dievo Žodžio svarba. L. Gutausko eilėraštyje „Marija Magdalietė“ maldą perteikia subjekto interpretuojamas poetinis dialogas su perkurtos liaudies giesmės Marija Magdaliete, kuriai būdingas Kristaus garbinimas. A. Jasmanto sukurtam Marijos Magdalietės vaizdavimui, išskylančiam eilėraščiuose: „Mergaitė iš Magdalos“, „Atgailos psalmė“ ir „Aš paliečiau tave“ labai svarbus juose plėtojamas dialogas su daiktiška (namų) aplinka, kitu asmeniu, per kurį išreiškiamas Magdalietės ir Dievo santykis. Tai poetiniam vaizdai suteikia

gyvybės ir dinamiškumo. Magdalenos monologas filosofiniu aspektu sujungia dabartį ir amžinybę. Per subjekto santykį interpretuojama individuali Marijos Magdalietės malda, pabrėžiant buvimą maldoje ir kolektyvinę, bendruomeniškumą žyminti apeiginė malda, kuriai būdingas Dievo garbinimas. Marijos Magdalietės maldingumas interpretuojamas L. Andriekaus eilėraštyje „Susitikimas“, kuris atspindi šventosios ir visų tikinčiųjų prašymo maldą. D. Kajoko eilėraščių: „fragmentas“, „kas palaidojo, Judai, tave?“ subjektas perteikia Magdalietės šlovinimą, stengiasi suprasti krikščioniško gyvenimo keliamus klausimus ir meditacine malda apmąsto krikščioniškojo tikėjimo tiesas.

Poezijos ir dailės sąsajos Magdalietės vaizdavime išryškėjo, atlikus Cz. Miłoszo, L. Gutausko, J. Vaičiūnaitės eilėraščių analizę. Cz. Miłoszo eilėraštyje „Kaukolė“ kuriamo Magdalietės portreto savitumą lemia išskylančios dailės aliuzijos. Tapybos kontekstas sukuria statišką šios šventosios ir jos aplinkos vaizdą. Didelis dėmesys skiriamas Magdalietės išvaizdai, kuri yra tapati jos vaizdavimui dailėje. Pateikiamas tarsi dvipusis Magdalietės portretas – regimas dailininko bei jaučiamas poeto. L. Gutausko interpretacijos savitumą lemia ne tik dailės aliuzijos. Eilėraštyje „Marija Magdalietė“ šventosios vaizdavimas kuriamas remiantis ir vizualiu, ir žodiniu kontekstu, susijęs su jutimiškumu. Savitą Magdalietės poetinį vaizdą eilėraštyje „Antskrydis“ kuria ir J. Vaičiūnaitė, jį atskleidama per aprašomą paveikslo turinį ir eilėraščio epigrafe pateiktą istoriją. Poetė vaizduoja gražiai J. Voraginiečio legendoje pasakojamai Magdalietės gyvenimo istorijai priešingą – šių laikų istoriją. Praeitį sujungdama su dabartimi, poetė sujungia abiejų – paveikslo ir šventosios likimą XX amžiaus kataklizmų fone.

Visuose autorių poezijos kūrinuose svarbi simbolinė ir metaforinė kalbos raiška, ypatinga simbolinė kalbos esmė. Eilėraščiuose naudojami krikščionybės simboliai (kaukolė, ugnis, žvakė, taurė, kryžius ir kt.) išreiškia tikrovę, parodo poetų dėmesį religinei kultūrai ir artimumą jos dvasiai. Kupinas paslaptingo Marijos Magdalietės pasaulėvaizdis ir jame glūdinčios metaforos bei simboliai, įprasminantys Marijos Magdalietės portretą ir padedantys atskleisti jos paslaptį.

V. SANTRAUKA

MARIJOS MAGDALIETĖS VAIZDAVIMAS ĮVAIRIAKALBĖJE LIETUVOS POEZIJOJE

Pagrindinės sąvokos: *Marija Magdaliėtė, teologija, Biblija, poezija, vaizdavimas.*

Marijos Magdaliėtės vaizdavimą įvairiakalbėje Lietuvos poezijoje padeda suprasti šventosios teologija krikščionybės istorijoje ir kultūroje. Remiantis teorinės medžiagos ir atliktų tyrimų analize, galima išskirti svarbiausias Marijos Magdaliėtės teologines reikšmes. Krikščionybės istorijoje išryškėja du pagrindiniai šventosios interpretavimo variantai. Biblijos apreiškimuose Magdaliėtė vaizduojama kaip šventoji – atgailaujanti nusidėjėlė, iš kurios buvo išvaryti demonai ir kaip apaštalė, kuriai pirmai pasirodė prisikėlęs Jėzus. Po Tridento visuotinio Bažnyčios susirinkimo pabrėžiamas šventųjų kultas, keičiasi šventosios įvaizdis. Magdaliėtė iškeliamą kaip tarpininkę meldžiantiems Viešpaties malonės, bet pirmiausia sutelkiamas dėmesys į jos, kaip atgailaujančios nusidėjėlės, paveikslą. Kultūros istorijoje šios Magdaliėtės reikšmės yra tęsiamos, bet stiprėjant Baroko stilistikai, ryškėja nusidėjėlės erotiškumo, jausminių išraiškų vaizdavimas. Ikonografijoje ir dailėje įsitvirtina atgailaujančios Marijos Magdaliėtės įvaizdis.

Remiantis lietuvių liaudies meno tyrinėjimų išvadomis, paaiškėja, kad lietuvių folklore Marijos Magdaliėtės gyvenimas, jos šventumo požymiai iš esmės yra tokie pat kaip ir religiniuose šaltiniuose. Lietuviškoje ikonografijoje įsitvirtinęs liūdinčios ir atgailaujančios šventosios įvaizdis. Liaudies skulptūroje šv. Marija Magdaliėtė vaizduojama Nukryžiuavimo ir Kristaus laidotuvių kompozicijose, viena besimeldžianti arba verkianti, klūpanti kryžiaus papėdėje ar apsikabinusi kryžiu.

Darbo objektas – Marijos Magdaliėtės vaizdavimas įvairiakalbėje Lietuvos poezijoje, į analizę įtraukiant ne lietuviškai rašiusių, bet su Lietuva susijusių autorių kūrybą ir poetinę lietuvių liaudies kūrybą. Analizuojama poetinė Magdaliėtės tapatybė, jos istorijos interpretacijos, lyrinio subjekto požiūris į šventąją, su ja susijęs eilėraščių pasaulėvaizdis. Objektui atskleisti pasirinkti skirtingų epochų autorių poezijos kūriniai; Baroko epochos – M. K. Sarbievijaus, moderniosios – XX amžiaus – vyresniosios, vidurinėsios ir jaunosios kartos poetų: Salomėjos Nėries, Bernardo Brazdžionio, Leonardo Andriekaus, Czesławo Miłoszo, Antano Jasmanto, Juditos Vaičiūnaitės, Leonardo Gutausko, Donaldo Kajoko, Birutės Jonuškaitės, Gintaro Bleizgio.

Šio darbo tiriamoji problema – kaip Marija Magdaliėtė vaizduojama skirtingų epochų poezijos kūriniuose ir kaip pakito šventosios vaizdavimas, palyginus su pirminiu jos vaizdavimo šaltiniu – Biblija.

Siekiant retrospektyvinio žvilgsnio į Marijos Magdalietės vaizdavimą įvairiakalbėje Lietuvos poezijoje, skirtingų epochų kūriniai išanalizuoti ir palyginti literatūros teologijos, istoriniu, poetinės raiškos požiūriais. Šventosios vaizdavimas poetinėje erdvėje atskleidžiamas išskiriant meilės ir Eroso, maldos ir dailės aspektą.

Meilės ir Eroso aspektas būdingas Sarbievijaus, Nėries, Miłoszo, Jonuškaitės ir Bleizgio poezijoje. Meilės linija jungia Sarbievijaus ir Nėries Magdalietės vaizdavimą: Sarbievijus ją atskleidžia tiesiogiai, remdamasis Biblija, Nėris – netiesiogiai, interpretuodama šventosios – nusidėjėlės epizodą. Miłoszo šventoji įgyja ir erotinę, ir religinę prasmę. Atskleidžiamas Magdalietės kaip nusidėjėlės ir kaip atgailautojos, kaip žemiškos būtybės ir palaimingos apaštalės, kaip gaivališko ir amžino moteriškumo vaizdavimas. Jonuškaitės ir Bleizgio eilėraščiuose interpretuojama teologinė šventosios – atgailaujančios nusidėjėlės, kuri atsivertusi sekė paskui Jėzų iki pat kryžiaus, reikšmė. Interpretuojama Magdalietės – Nusidėjėlės meilė Kristui – tai ne gailėtis ir altruizmas, o mistinė trauka ir džiugesys, tikrasis Kristaus Erosas.

Maldos aspektas išryškėja lietuvių liaudies giesmėje bei Sarbievijaus, Brazdžionio, Andriekaus, Jasmanto, Gutausko, Kajoko poezijoje. Interpretuojamos jau minėtos šventosios teologinės reikšmės – išvaduotos iš demonų atgailaujančios nusidėjėlės, sekusios Jėzumi iki pat kryžiaus ir Jėzaus prisikėlimą liudijančios mokinės. Magdalietės vaizdinys kuriamas per eilėraščio subjekto santykį. Šventosios ryšys su Dievu atskleidžiamas prašymo, dėkojimo, šlovinimo, garbinimo, tylėjimo ir meditacinės maldos formomis, kurioms būdingas individualus ir bendruomeninis maldos matmuo.

Magdalietė ir dailės pasaulis atskleidžiamas Miłoszo, Gutausko, Vaičiūnaitės kūryboje. Miłoszo šventosios paveikslas kuriamas, pasitelkiant eilėraštyje iškylančias dailės aliuzijas, Gutausko – interpretuojant lietuvių liaudies giesmės užuominas. Savitą Magdalietės figūrą kuria Vaičiūnaitė, ją atskleisdama per aprašomą paveikslo turinį ir eilėraščio epigrafe pateiktą istoriją. Metaforiškas ir simbolinis šventosios, kaip atgailaujančios nusidėjėlės, įvaizdis kuriamas pasitelkiant išskirtinių Magdalietės požymių (ilgi, palaidi, pečius dengiantys plaukai, apnuoginti pečiai, mėlyna skraistė), krikščioniškų simbolių (kaukolė, kryžius, dulkės, raudona spalva, kraujas, žvakė, ugnis, sapnas, šviesa, šešėlis ir kt.), Naujojo Testamento vaizdų ir įvykių interpretavimą.

VI. VI. SUMMARY

PORTRAYAL OF MARY MAGDALENE IN MULTILINGUAL LITHUANIAN POETRY

Keywords: *Mary Magdalene, theology, Bible, poetry, portrayal.*

The understanding of Mary Magdalene's portrayal in multilingual Lithuanian poetry is aided by the saint's theology in Christian history and culture. Based on theoretical material and analysis of the research, the main theological meanings of Mary Magdalene can be distinguished. Two main versions of the saint's portrayal become apparent in the Christian history. In the Bible, Magdalene is portrayed as a saint – a repentant sinner whose demons had been cast out and as an apostle to whom the resurrected Jesus first revealed himself. After the Council of Trent the cult of the saints became highlighted, the image of the saint changed. Magdalene is raised as a mediator praying for the Lord's grace, but the primary focus is placed on her image as a repentant sinner. In the cultural history meanings of Magdalene are continued, however, with the increasing influence of Baroque stylistics, the portrayal of the sinner's erotic and sensual expressions become more prevalent. The image of repentant Mary Magdalene becomes firmly set in iconography.

Based on Lithuanian folk art research conclusions it becomes apparent that in Lithuanian folklore, Mary Magdalene's life and the signs of her sanctity are essentially the same as in religious sources. The image of grieving and repentant saint is prevalent. In folk sculpture Saint Mary Magdalene is portrayed in compositions of crucifixion and burial of Jesus as praying or crying alone, kneeling at the foot of the cross or hugging the cross.

The object of the work – portrayal of Mary Magdalene in multilingual Lithuanian poetry, including the poetry of authors who did not write in Lithuanian but were linked to Lithuania into the analysis. The poetic identity of Magdalene is analysed along with its interpretations, the lyrical subject's views about the saint, the worldview of the poem related to her. In order to reveal the object, poetic works of authors from different periods of time were selected: baroque epoch – M. K. Sarbievijus, modern – 20th century – older, middle and younger generation poets: Salomėja Nėris, Bernardas Brazdžionis, Leonardas Andriekus, Czesław Miłosz, Antanas Jasmantas, Judita Vaičiūnaitė, Leonardas Gutauskas, Donaldas Kajokas, Birutė Jonuškaitė, Gintaras Bleizgys.

The research problem of this work – how Mary Magdalene is portrayed in poetic works from different epochs and how her portrayal has changed in comparison to the primary source of her portrayal – the Bible.

In order to achieve a retrospective view of Mary Magdalene's portrayal in multilingual Lithuanian poetry, works from different epochs have been analysed and compared from perspectives of literary theology, historical, and poetic expression. The saint's portrayal in the poetic space is revealed by distinguishing the aspect of love and Eros.

The aspect of love and Eros is characteristic of poetry by Sarbievijus, Nėris, Miłosz, Jonuškaitė and Bleizgys. The line of love connects the portrayal of Magdalene by Sarbievijus and Nėris: Sarbievijus reveals her directly, based on the Bible, Nėris – indirectly, interpreting the saint – sinner episode. Miłosz gives the saint both, erotic and religious meanings. Magdalene is portrayed as a sinner and a penitent, an earthly being and a blissful apostle, primordial and eternal femininity. In poems by Jonuškaitė and Bleizgys, the theological meaning of the saint – repentant sinner is interpreted. Magdalene's – the sinner's love to Christ is interpreted – it is not pity or altruism but a mystical attraction and joy, the true Eros of Christ.

The aspect of prayer is highlighted in Lithuanian folk song and in poetry by Sarbievijus, Brazdžionis, Andriekus, Jasmantas, Gutauskas, Kajokas. The aforementioned theological meanings of the saint are interpreted – liberated from demons, she followed Jesus all the way to the cross and was the student who witnessed his resurrection. The image of Magdalene is created through the relation of the poem's subject. The saint's connection to God is revealed in the forms of plea, gratitude, glorification, worshipping, silence and meditative prayer, all of which possess the dimension of individual and communal prayer.

Magdalene and the world of art is revealed in works of Miłosz, Gutauskas, Vaičiūnaitė. Miłosz creates the image of the saint is through allusions to art that arise in the poem, Gutauskas – by interpreting allusions in Lithuanian folk song. A distinctive figure of Magdalene is created by Vaičiūnaitė, who reveals her through a described content of a painting and a story provided in the epigraph of the poem. Metaphorical and symbolic image of the saint as a sinner is created by using distinct features of Magdalene (long, loose hair that cover her naked shoulders, blue cloak), Christian symbols (skull, cross, dust, red colour, blood, candle, fire, dream, light, shadow, etc.), interpretation of images and events in the New Testament.

VII. LITERATŪRA

1. Andriekus Leonardas, *Pasilikau tik dangų mėlyną: eilėraščiai* / Iliustr. A. Každailis, Vilnius: Vaga, 1991.
2. *Biblija arba Šventasis Raštas*. Ekumeninis leidimas. Senasis Testamentas, iš hebrajų, aramėjų ir graikų kalbų vertė Antanas Rubšys, Naujasis Testamentas, iš graikų kalbos vertė Česlovas Kavaliauskas, Vilnius: Lietuvos Biblijos draugija, 1999.
3. Bleizgys Gintaras, „Eilėraščiai iš ciklo „Kai sėlinsi manęs“ [žiūrėta: 2018-01-30]. Prieiga per internetą: <http://www.tekstai.lt/component/content/article/159-bleizgys-gintaras/7499-gintaras-bleizgys-kai-selinsi-manes>
4. Bleizgys Gintaras, *Kai sėlinsi manęs*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2014.
5. Brazdžionis Bernardas, *Poezijos pilnatis: poezijos rinktinė*, Vilnius: Lietuvos kultūros fondas „Sietynas“, 1989.
6. Gutauskas Leonardas, *In fine*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004.
7. Gutauskas Leonardas, *Popierinė dėžutė: eilėraščiai*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1998, p. 88.
8. Jasmantas Antanas, *Poezija*, sudarė ir redagavo Alfonsas Bukontas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1992, p. 43.
9. Jonuškaitė Birutė, *Vaikas pražilusiom akim*, Punkskas: Aušros leidykla, 2004, p. 4
10. Kajokas Donaldas, *Mirti reikia rudenį: eilėraščiai*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000.
11. Kajokas Donaldas, *Karvedys pavargo nugaleti: eilėraščiai*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005.
12. Miłosz Czesław, *Rinkiniai eilėraščiai*, sudarė Algis Kalėda, Vilnius: Baltos lankos, 1997, p. 291.
13. Vaičiūnaitė Judita, *Po ūkanotu atminties dangumi*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2017.
14. Betz Ulrich, „Apaštalų apaštalė – Marija iš Magdalos“, vertė Aldona Naktinienė, *Prizmė*, 1999, nr. 1 [Žiūrėta: 2015-06-15]. Prieiga per internetą: http://www.prizme.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=166
15. Fiut Aleksander, *Maištingas Czeslawo Miłoszo autoportretas*. Pokalbiai su Aleksandru Fiutu, vertė į lietuvių kalbą Birutė Jonuškaitė, Vilnius: ALK /Alma littera, 1997.
16. Bernotienė Gintarė, „Poezijos ir dailės sąveikos Gutausko lyrikoje“, in: *Literatūros ir kitų menų sąveika*, Vilnius: 2005.

17. „Salomėja Nėris. Eilėraščių rinkinys „Pėdos smėly“ (1931), [žiūrėta: 2017-01-18]. Prieiga per internetą: <http://www.tekstai.lt/rss/297-neris-salomeja/7410-salomeja-neris-pedos-smely-1931>
18. Sarbievijus Motiejus Kazimieras, *Lemties žaidimai / Poezijos rinktinė*, parengė, įvadą ir komentarus parašė Eugenija Ulčinė, iš lotynų kalbos vertė Ona Daukšienė, Rita Katinaitė, Eugenija Ulčinė, Vilnius: Baltos lankos, 1995.
19. Auerbach Erich, *Mimezis: tikrovės vaizdavimas Vakarų pasaulio literatūroje*, iš vokiečių kalbos vertė Antanas Gailius, Vilnius: Baltos lankos, 2003.
20. „Apie krikščioniškąją meilę“, tekstas internetui parengtas pagal leidinį: Benediktas XVI. Enciklika *Deus caritas est*, Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2006 [žiūrėta: 2018-01-30]. Prieiga per internetą: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/deus-caritas-est.html
21. Berdiajevas Nikolajus, „Erosas ir asmenybė“, in: *Meilės menas*, sudarė Arvydas Genys, Vilnius: Asveja, 1999.
22. Baliutytė Elena, „Perimti lyrikos ugnį“, in: *Salomėja Nėris: tarp dainos ir regėjimo*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005.
23. Baublys Karolis, „Marija Magdalietė – profeministinė ikona“, kultūros svetainė „Meno bangos“ [žiūrėta: 2018-05-16]. Prieiga per internetą: <http://www.menobangos.lt/marija-magdaliete-%E2%80%92-profeministine-ikona/>
24. Beresnevičius Gintaras, *Religijotyros žodynas*, Vilnius: Tyto alba, 2003.
25. Bernotienė Gintarė, „Poezijos ir dailės sąveikos Leonardo Gutausko lyrikoje“ in: *Literatūros ir kitų menų sąveika*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005.
26. Bernotienė Gintarė, *Poezija ir dailė*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2002.
27. Betz Ulrich, „Apaštalų apaštalė – Marija iš Magdalos“, vertė Aldona Naktinienė, *Prizmė*, 1999, nr. 1 [žiūrėta: 2017-11-15]. Prieiga per internetą: http://www.prizme.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=166
28. Benediktas XVI, Enciklika „Deus caritas est“ („apie krikščioniškąją meilę“), Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2006.
29. Brown, Kevin. *Papers on Language & Literature*. Summer2006, Vol. 42 Issue 3, p291-316. 26p. [žiūrėta: 2018-05-12]. Prieiga per internetą: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/search/selectdb?vid=0&sid=2c380f0b-5995-4999-a25d-665c996d7b1f%40sessionmgr104>
30. Čiočytė Dalia, *Biblija lietuvių literatūroje*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999.
31. Čiočytė Dalia, *Literatūros teologija: teologiniai lietuvių literatūros aspektai*: monografija, Vilnius: Vilniaus universitetas: Vilniaus universiteto leidykla, 2013.

32. Daujotytė Viktorija, *Salomėja Nėris*, Kaunas: Šviesa, 1999.
33. Daujotytė Viktorija, *Salomėjos Nėries ruduo*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1995.
34. Daukšienė Ona, „Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus epigramos: „aštrūs ir šmaikštūs“ baroko žaidimai“, [žiūrėta: 2018-01-22]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367187792666/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
35. Daukšienė Ona, „Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus Religinės poezijos sluoksniai“, [žiūrėta: 2017-12-11]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367151540081/DS.002.0.01.ARTIC>
36. Daukšienė Ona, „Sarbievijaus religinė poezija“, Daktaro disertacija, VU, Humanitariniai mokslai, filologija (04 H), lietuvių literatūra (H 5903), Vilnius, 2014, parengta 2010-2013 m. Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, mokslinė vadovė: prof. Habil. dr. Eugenija Ulčinaitė [žiūrėta: 2017-12-16]. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:2124181/index.html>
37. Dulskis Romualdas, „Akistata su šventumo fenomenu Antano Maceinos „Saulės giesmėje“, *Soter*, 2009.
38. Drungilienė Gita, „Jokūbo Voraginiečio „Aukso legenda – viduramžių bestseleris Lietuvoje“ [žiūrėta: 2018-05-11]. Prieiga per internetą: <http://m.ldkistorija.lt/index.php/istoriniai-faktai/jokubo-voraginiecio-aukso-legenda-viduramziu-bestseleris-lietuvoje/1332>
39. Dulskis Romualdas, *Maldos teologija ir pašaukimai*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2007.
40. Dulskis, *Pašaukimų teologija ir pastoracija*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004.
41. Ferber Michael, *Literatūros simbolių žodynas*, iš anglų kalbos vertė Laimantas Jonušys, Vilnius: Mintis, 2004.
42. Fiut Aleksander, „Miłoszas tarp paveikslų“, *Czesławas Miłoszas iš XXI amžiaus perspektyvos*, mokslinių straipsnių rinkinys, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007.
43. Fiut Aleksander, *Maištingas Czesławo Miłoszo autoportretas*. Pokalbiai su Aleksandru Fiutu, vertė į lietuvių kalbą Birutė Jonuškaitė, Vilnius: ALK /Alma littera, 1997.
44. Gečaitė Rasa, „Atgailaujančios Marijos Magdalietės paveikslas baroko dailėje“, in: *Acta Academiae artium Vilnensis* / 21, Dailė ISSN 1392-0316.2001, t. 21, p. 95-102. [Žiūrėta: 2017-10-25]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367161870239/DS.002.0.01.ARTIC>

45. Gečaitė Rasa, „Marijos Magdalietės paslaptis – dailė ir Šventajame Rašte“, *Bažnytinio paveldo muziejuje medžiaga*, 2013 m. vasario 26 d. [žiūrėta: 2017-07-11]. Prieiga per internetą: <http://apzvalga.eu/marija-magdaliete.html>
46. Guardini Romano, *Apie liturgijos dvasią*, iš vokiečių kalbos vertė Giedrė Sodeikienė, Vilnius: UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“, 2015.
47. Heyse Paul, *Maria von Magdala*, Stuttgart und Berlin, 1903 [žiūrėta: 2018-05-24]. Prieiga per internetą:
<https://translate.google.lt/translate?hl=lt&sl=de&u=https://archive.org/details/mariavonmagdala00heysgoog&prev=searchJ>
48. Henderson Frank, „Magistra J., „The disappearance the feast of Mary Magdalene from the Anglican Liturgy“, Summer 2013, Vol. 19 Issue 1, p. 58-92. 35 p. [žiūrėta: 2018-05-22]. Prieiga per internetą:
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=98c06cb2-10b7-4706-a6ae-d4a6eef90cdc%40sessionmgr101>
49. Heuckelom Kris Van, „Tankumynas. Erdvė, lytis ir šventybė Czesławo Miłoszo poezijoje“, iš lenkų kalbos vertė Irena Daugirdaitė, in: *Czesławo Miłoszo kūryba: modernioji LDK tradicijų tąsa*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012.
50. Jakaitė Dalia, Juldita Nagliuvienė, Literatūra ir teologija: XX a. I pusės lietuvių, prancūzų, vokiečių modernizmo autoriai, VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2008 [žiūrėta: 2017-11-11]. Prieiga per internetą:
http://www.su.lt/bylos/fakultetai/humanitarinis/litk/jakaite_nagliuviene_literatura_ir_teologija_2008
51. Jakaitė Dalia, „Šventieji pagal panašumą į Dievą Leonardo Gutausko poezijoje“, in: *Acta humanitarica universitatis saulensis*. Mokslo darbai. T. 22 (2015), Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2016.
52. Jonuškaitė Birutė, „Europos raudonodžių laisvė“, *Šiaurės Atėnai*, 2014, nr. 20, p. 1,3,11 [žiūrėta: 2018-02-08]. Prieiga per internetą: <http://www.satenai.lt/wp-content/uploads/2014/01/Nr.20-1182-2014-06-06.pdf>
53. Jakaitė Dalia, „Teologinė džiaugsmo estetika Antano Maceinos religijos filosofijoje“, *Soter*, 2009, nr. 31 (59), [žiūrėta: 2015-07-07]. Prieiga per internetą:
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/>
54. Kairaitytė Aušra, „Bibliinių ir hagiografinių siužetų plėtotė tradiciniame lietuvių folklore“ p. 124 [žiūrėta: 2018-04-26]. Prieiga per internetą:
https://etalpykla.vdu.lt/bitstream/handle/1/33912/ISSN1392-4028_2012_V_12_21.PG_123-144.pdf?sequence=1&isAllowed=y

55. Kavolis Vytautas, „Neužbaigtas išsilaisvinimas nepriklausomoje Lietuvoje“, in: *Moterys ir vyrai lietuvių kultūroje*, Vilnius: Lietuvos kultūros institutas, 1992.
56. Kubilius Vytautas, *Salomėjos Nėries lyrika*, Vilnius: Vaga, 1989.
57. Lazzarin Piero, *Šventųjų knyga*, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2011.
58. Lanzi Fernando ir Giola, *Šventieji globėjai ir jų simboliai*, iš italų kalbos vertė Algimantas Gudaitis, Vilnius: Alma litera, 2005.
59. Lapinskienė Lionė, *Simbolinių reiškinių žodynas*, Panevėžys: Magilė, 2007.
60. McGowan Kathleen, *Magdalenos evangelija*, vertė Dalė Virginija Jakutienė, Vilnius: Alma Littera, 2012.
61. Maceina Antanas, *Didžioji padėjėja – šv. Mergelės Marijos būties ir veiklos apmąstymas*, Putnam,: Prel. M. Juras, 1958.
62. Maceina Antanas, Saulės giesmė: Šventasis Pranciškus Asyžietis kaip krikščioniškojo gyvenimo šauklys, 2-asis fotog. leid., Vilnius: Katalikų pasaulis, 1991, p. 395. Orig. leid duom.: Brooklynas: išleido prel. Pr. M. Juras, 1954.
63. „Marija Magdaliėtė“, tekstas parengtas pagal Skaidrės Urbonienė straipsnį: „Šventųjų moterų vaizdavimas tradicinėje lietuvių liaudies skulptūroje“, LKMA Metraštis t. 11, Vilnius, 1997 [žiūrėta: 2018-04-28]. Prieiga per internetą:
<http://www.tradicija.lt/Siuzetai/Magdaliete.htm>
64. Maeterlinck Maurice, *Mary Magdalene*, New York: Dodd, mead and company, 1910 [žiūrėta: 2018-04-21]. Prieiga per internetą:
<https://translate.google.lt/translate?hl=lt&sl=en&u=https://archive.org/details/marymagdalen eap01maetgoog&prev=search>
65. Meyr Marvin, *Judo evangelija*, iš anglų kalbos vertė Elena Keidošiūtė, Vilnius: Alma litera, 2007.
66. Merkytė Emilija, „Legendomis apipinta Marijos Magdaliėtės evangelija“. [Žiūrėta: 2017-09-17]. Prieiga per internetą: <http://blogas.almalittera.lt/grozine-literatura/legendomis-apipinta-marijos-magdalietes-evangelija/>
67. Mikelaitis Gediminas, *Kilti ir kelti. Šatrijos Raganos literatūros teologija: monografija*, Vilnius: Lietuvos literatūros ir tautosakos institutas, 2012.
68. *Mūsų tikėjimo šviesa* /Trumpas katekizmas katalikų šeimoms, parengė Kun. Dr. N. Skurskis MIC, atnaujino Eduk. m. lic. Mons. Rimantas Gudlinskis, Telšiai: Spaudos lankas, 2014.
69. Nedzinskaitė Živilė, *Tepaliks kiekvienas šlovę po savęs...* Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus poetikos ir poezijos recepcija XVII-XVIII amžiaus LDK jėzuitų edukacijos sistemoje, Vilnius: lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011.

70. Origenas, *Giesmių giesmės homilijos*, iš lotynų kalbos vertė Gediminas Žukas, tekstų komentarus, įvadą ir komentarus parašė Vytautas Ališauskas, Vilnius: Aidai, Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2011.
71. „Penitente Magdalene“ [žiūrėta: 2018-04-22]. Prieiga per internetą: <https://translate.google.lt/translate?hl=lt&sl=it&u=https://www.finestresullarte.info/operadelgiorno/2014/274-tiziano-maddalena-penitente.php&prev=search>
72. Peluritytė Audinga, „Jauniausieji lietuvių prozininkai“, in: *Naujausioji lietuvių literatūra / 1988-2002* / sudarė Giedrius Viliūnas, Vilnius: Alma littera, 2003.
73. Petraitis Romualdas, *Religijotyros žodynas*, Vilnius: Mintis, 1991.
74. Ramonienė Dalia. *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 1997.
75. Ratzinger Joseph, *Krikščionybės įvadas*, iš vokiečių kalbos vertė Gediminas Žukas, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2008.
76. Ratzinger Joseph Benediktas XVI, iš vokiečių kalbos vertė Gediminas Žukas, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2011.
77. Ratzinger Joseph Benediktas XVI, iš vokiečių kalbos vertė Gediminas Žukas, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012.
78. Salvadoras García Ros OCD, „Mylimiausia didžiųjų ispanų mistikų šventoji – atgailaujanti prostitutė“, iš ispanų kalbos vertė Jūratė Micevičiūtė [žiūrėta: 2017-10-27]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-07-22-mylimiausia-didziuju-ispantu-mistiku-sventoji-atgailaujanti-prostitute/146887>
79. Salvadoras García Ros OCD, „Mačiau Viešpatį“, iš ispanų kalbos vertė Jūratė Micevičiūtė. [Žiūrėta: 2017-10-27]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-07-22-maciau-viespati/146888>
80. Steiner George, *Tikrosios esatys*, iš anglų kalbos vertė Laimantas Jonušys, Vilnius: Aidai, 1998.
81. Tūtlytė Rita, „Nuo maištingos bohemos iki tylių meditacijų“, in: *Naujausioji lietuvių literatūra*, sudarė Giedrius Viliūnas, Vilnius: Alma littera, 2003.
82. Ulčinaitė Eugenija, „Sarbievijus Lietuvos kultūroje“, in: *Motiejus Kazimieras Sarbievijus Lietuvos, Lenkijos, Europos kultūroje*: tarptautinės mokslinės konferencijos, skirtos poeto 400-ųjų gimimo metinių jubiliejui, medžiaga, Vilnius: lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998. Vaičiūnaitė Judita, *Raštai* (I tomas), sudarė, įžangos straipsnį ir komentarus parengė Gintarė Bernotienė, Vilnius: Gimtasis žodis, 2005.
83. Utrio Kaari, *Ievos dukterys*, iš suomių kalbos vertė Izabelė Kovarskienė, Vilnius: Tyto alba, 1998.

84. Venclova Tomas, „Metafizinis poetas“ in: Jasmantas Antanas, *Poezija*, knygą sudarė ir redagavo Alfonsas Bukontas, Vilnius: Lietuvos Rašytojų sąjungos leidykla, 1992, p. 4-11.
85. Voraginietis Jokūbas, *Aukso legenda, arba šventųjų skaitiniai* (pirma knyga), vertė: Veronika Gerliakienė, Sigitas Narbutas, Vaidilė Stalioraitytė, Tomas Veteikis, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008.
86. Vorgrimler Herbert, *Naujasis teologijos žodynas*, iš vokiečių kalbos vertė Gediminas Žukas, Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2003.
87. Venclova Tomas, *Bernardas Brazdžionis, Lietuvių egzodo literatūra. 1945-1990*, Čikaga, 1992.
88. West Christopher, Jono Pauliaus II svarstymai apie Giesmių giesmę, vertė Raimonda Jaloceckaitė, *Bernardinai. lt* [žiūrėta: 2018-04-02]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2009-02-08-jono-pauliaus-ii-svarstymai-apie-giesmiu-giesme-ii/7864>
89. West Christopher, „Jono Pauliaus II svarstymai apie Giesmių giesmę“, vertė Raimonda Jaloceckaitė, *Bernardinai.lt*, 2009-01-11.
90. Žiūraitis Tomas, „O. P.“, *Žodis ir gyvenimas*, Čikaga: „Lituanistikos tyrimų ir studijų centras „Venta“, 1955.
91. Žvirgždas Manfredas, *Regimybės atspindžiai: vizualumo poetika Alfonso Nykos-Niliūno kūryboje*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009.

VIII. METRIKA

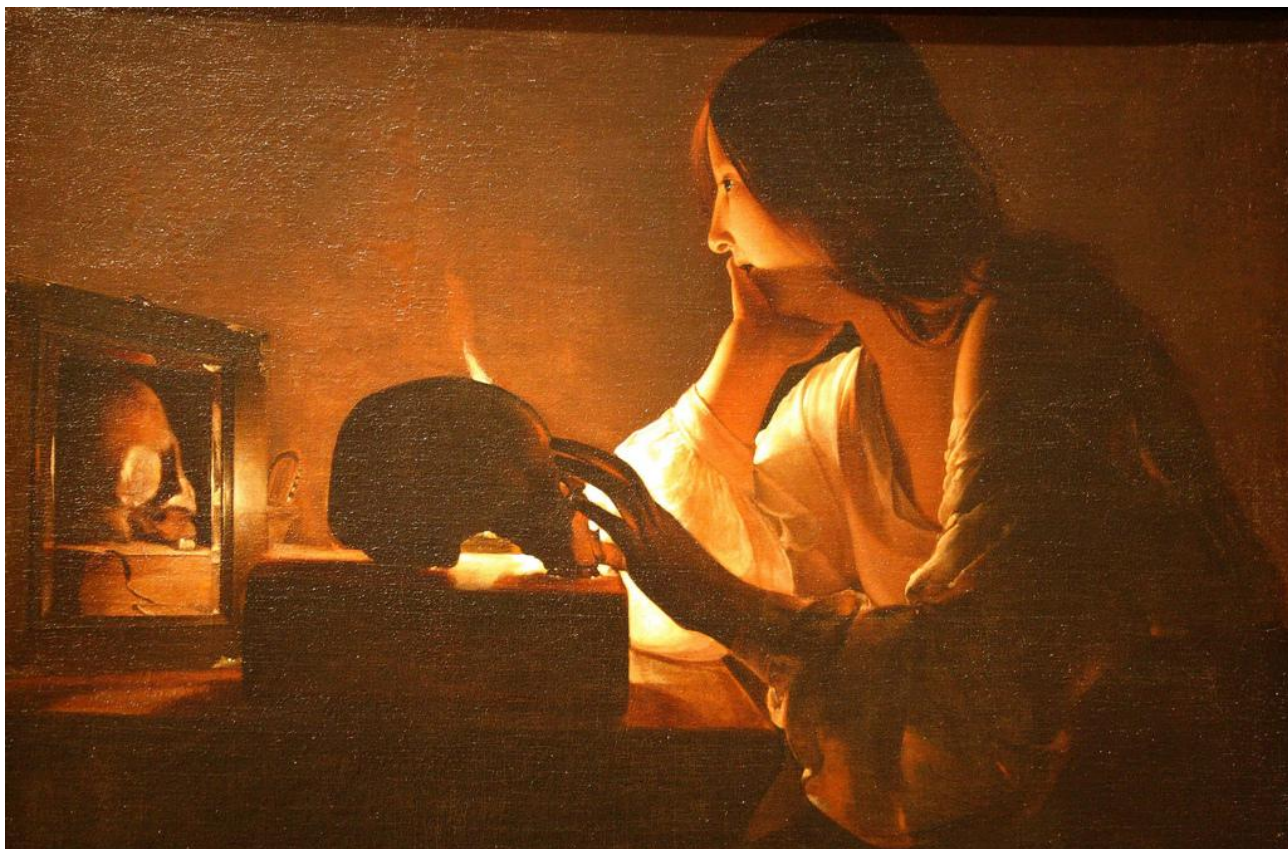
Vilma Petrošienė, *Marijos Magdalietės vaizdavimas įvairiakalbėje Lietuvos poezijoje. Magistro darbas*, vadovė pr. dr. Dalia Jakaitė, Šiaulių universitetas, Lietuvių kalbotyros, literatūros ir komunikacijos katedra, 2018, 96 p.

IX. BIBLIOGRAPHIC DESCRIPTION

Vilma Petrošienė, *Portrayal of Mary Magdalenei In Multilingual Lithuanian Poetry*, supervisor Doc. Dr. Dalia Jakaitė, Šiauliai university, Department of Humanities, 2018, 96 p.

X. PRIEDAI

Nr. 1

National Gallery of Art, Washington DC

The Repentant Magdalene

Georges de la Tour paveikslas (sukurtas: 1635m.–1640 m.)

<https://artsandculture.google.com/asset/the-repentant-magdalen/2QGwZrE8Px8k9A?hl=en>

Pompeo Batoni - circa 1742

Owner/Location: Gemäldegalerie Alte Meister - Staatliche Kunstsammlungen Dresden (Germany - Dresden)

Dates: circa 1742

Artist age: Approximately 34 years old.

Dimensions: Height: 121 cm (47.64 in.), Width: 188 cm (74.02 in.)

Medium: Painting - oil on canvas

Entered by: Member Josselinon 28 January 2015

<http://www.the-athenaeum.org/art/detail.php?ID=171433>